

NL

NL

NL

COMMISSIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Brussel, 5.11.2008
COM(2008) 674 definitief

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN DE RAAD
EN HET EUROPEES PARLEMENT**

Uitbreidingsstrategie en voornaamste uitdagingen 2008-2009

{SEC(2008) 2692}
{SEC(2008) 2693}
{SEC(2008) 2694}
{SEC(2008) 2695}
{SEC(2008) 2696}
{SEC(2008) 2697}
{SEC(2008) 2698}
{SEC(2008) 2699}

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE
AAN DE RAAD EN HET EUROPEES PARLEMENT**

Uitbreidingsstrategie en voornaamste uitdagingen 2008-2009

1. INLEIDING

De uitbreiding is een belangrijk beleidshulpmiddel van de EU, dat de strategische belangen van de EU op het gebied van stabiliteit, veiligheid en conflictpreventie dient. Dankzij de uitbreiding zijn de welvaart en de groeiomgelykheden toegenomen, zijn cruciale vervoers- en energienetwerken verbeterd en heeft de EU meer gewicht gekregen in de wereld. In mei 2009 is het vijf jaar geleden dat de uitbreidingsronde van 2004 plaatsvond.

De huidige uitbreidingsagenda omvat de westelijke Balkan en Turkije, aan wie toetreding tot de EU in het vooruitzicht is gesteld zodra zij aan de gestelde voorwaarden voldoen. Het Europese perspectief heeft bijgedragen tot vrede en stabiliteit en heeft de partners in staat gesteld grote uitdagingen, zoals de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo, aan te pakken en tegelijkertijd de regionale veiligheid te handhaven. Het vormt een krachtige impuls voor de westelijke Balkan en Turkije om politieke en economische hervormingen door te voeren. Het is voor de EU van strategisch belang om de vaart in dit proces te houden, op basis van de overeengekomen beginselen en voorwaarden. Het handhaven van de stabiliteit is des te belangrijker gezien de recente bedreigingen van de stabiliteit ten oosten van de EU, onder meer in de zuidelijke Kaukasus.

Turkije is strategisch gezien steeds belangrijker voor de EU op cruciale terreinen, zoals de continuïteit van de energievoorziening, conflictpreventie en -oplossing en de regionale veiligheid in de zuidelijke Kaukasus en het Midden-Oosten. Door de betrokkenheid van het land bij de EU, door middel van de onderhandelingen en de daarmee samenhangende hervormingen die worden doorgevoerd, is het land een grotere stabiliserende kracht geworden in een regio die voor veel uitdagingen staat. In verband met het huidige veiligheidsklimaat in Europa moet de stabiliteit worden geconsolideerd en moeten de hervormingen op de westelijke Balkan worden versterkt.

In dit licht is het belangrijker dan ooit dat de door de Europese Raad in december 2006 vastgestelde hernieuwde consensus over de uitbreiding op consistente wijze ten uitvoer wordt gelegd. Deze consensus is gebaseerd op de beginselen van consolidatie van verbintenissen, eerlijke en strenge voorwaarden en betere communicatie met het publiek, in combinatie met de capaciteit van de EU om nieuwe leden te integreren.

De EU heeft maatregelen getroffen om de kwaliteit van het uitbreidingsproces te verbeteren, waarbij met name rekening wordt gehouden met de lessen die kunnen worden getrokken uit de eerdere uitbreidingsronden. Nu ligt al in een vroeg stadium meer nadruk op de rechtsstaat en goed bestuur. De mate waarin kandidaat-lidstaten en potentiële kandidaat-lidstaten dichterbij tot de EU komen, hangt af van hun politieke en economische hervormingen en van hun vermogen om de rechten en plichten van het lidmaatschap op zich te nemen, overeenkomstig de criteria van Kopenhagen.

Het komende jaar is cruciaal voor de aanpak van de uitdagingen op de westelijke Balkan. De landen van de westelijke Balkan kunnen sneller vooruitgang boeken op weg naar het EU-

lidmaatschap, mits zij aan de voorwaarden voldoen. Naar verwachting worden de toetredingsonderhandelingen met Kroatië eind 2009 afgerond, als het land alle noodzakelijke voorbereidingen treft. De Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië zal dichterbij de EU komen dankzij voortzetting van de hervormingen. De potentiële kandidaat-lidstaten zouden de status van kandidaat-lidstaat kunnen krijgen wanneer uit hun vorderingen blijkt dat zij daar klaar voor te zijn.

Het tempo van de onderhandelingen met Turkije hangt af van het tempo van de hervormingen en van de mate waarin het land voldoet aan de voorwaarden. Turkije moet nu een nieuwe impuls geven aan zijn inspanningen met betrekking tot de politieke hervormingen.

De internationale financiële crisis heeft tot dusver slechts weinig invloed gehad op de economie en de financiële sector van de westelijke Balkan en Turkije, maar doordat de meeste landen een toenemend tekort op de lopende rekening hebben, worden ze kwetsbaarder voor externe schokken. Zowel de buitenlandse kredieten als de buitenlandse directe investeringen zullen waarschijnlijk dalen als gevolg van de mondiale financiële crisis.

Wat betreft de kwestie-Cyprus zijn de leiders van de Grieks-Cypriotische en de Turks-Cypriotische gemeenschap serieuze onderhandelingen gestart over een brede regeling onder auspiciën van de Verenigde Naties. De Commissie ondersteunt deze inspanningen en is bereid om technische bijstand te verlenen op terreinen waarop de EU bevoegd is.

De Europese Unie staat sterker met stabiele, welvarende en democratische buurlanden. Wanneer de EU en haar buurlanden samenwerken op basis van gedeelde waarden en gemeenschappelijke belangen, kunnen zij de actuele uitdagingen beter aanpakken. In het kader van het Europese Nabuurschapsbeleid zal de EU ook haar betrekkingen met de partnerlanden in het oosten en zuiden intensiveren met het oog op meer wederzijdse veiligheid en welvaart. Er wordt gewerkt aan het oostelijke partnerschap en ook het proces van Barcelona inzake de Unie voor het Middellandse Zeegebied is in dit verband met name van belang.

In de onderhavige mededeling worden de vorderingen beschreven, alsmede de uitdagingen waarvoor de landen van het uitbreidingsproces zich zien geplaatst. Ook wordt geschetst hoe de Commissie hun inspanningen het komende jaar zal begeleiden en ondersteunen.

2. UITVOERING VAN DE HERNIEUWDE CONSENSUS OVER DE UITBREIDING

2.1. Stand van zaken: vorderingen en resterende problemen

Westelijke Balkan

De landen van de westelijke Balkan zijn het afgelopen jaar dichterbij de EU gekomen doordat de regio vooruitgang heeft geboekt bij de hervormingen en het voldoen aan de criteria en voorwaarden, weliswaar niet overal in gelijke mate. De stabiliteit in de regio is gehandhaafd en de situatie bleef in het algemeen kalm na de onafhankelijkheidsverklaring en de inwerkingtreding van de grondwet in Kosovo. De groei in de regio bleef hoog, met name dankzij de binnenlandse en buitenlandse investeringen. Daarbij werden de hervormingen in het algemeen voortgezet en steeg de algemene levensstandaard. Het Stabiliteitspact is vervangen door de regionale samenwerkingsraad (RCC), waarmee de direct betrokken landen de regionale samenwerking in Zuidoost-Europa meer in eigen hand nemen.

De veiligheid, stabiliteit en welvaart op de westelijke Balkan kunnen op de proef worden gesteld door een aantal vraagstukken. De hervormings- en verzoeningsprocessen zijn nog niet stevig verankerd. In veel landen van de westelijke Balkan moeten staatsopbouw, institutionele consolidatie en beter bestuur dringend worden aangepakt. In de meeste landen moet nog een professioneel, onpartijdig en verantwoordingsplichtig ambtenarenapparaat worden opgezet. In de hele regio hebben de handhaving van de rechtsstaat, met name door middel van justitiële hervormingen en de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, de hoogste prioriteit. Het ontbreekt nog steeds aan voldoende dialoog tussen de politieke krachten en aan compromisbereidheid, onder meer wat betreft etnische vraagstukken. Er zijn nog steeds onopgeloste nabuurschapsvraagstukken. De gemiddelde inflatie is toegenomen. De tekorten op de lopende rekening zijn aanzienlijk toegenomen. In sommige landen is de werkloosheid nog steeds erg hoog. Het beleid op het gebied van de werkgelegenheid en sociale zaken moet verder worden hervormd. Als gevolg van het minder gunstige externe klimaat, met name de internationale financiële crisis, zijn macro-economische problemen ontstaan.

Hieronder worden per land de ontwikkelingen beschreven.

De toetredingsonderhandelingen met Kroatië verkeren in een beslissende fase, waaruit de hele regio kan afleiden dat het EU-lidmaatschap een reëel perspectief is, zoals de EU heeft beloofd, mits aan de voorwaarden wordt voldaan.

Zoals is beschreven in de mededeling van de Commissie van maart 2008¹, is in de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië vooruitgang geboekt, met name wat betreft de hervorming van politie en justitie en de uitvoering van de eisen in het kader van de stabilisatie- en associatieovereenkomst. De parlementsverkiezingen werden echter ontsierd door gewelddadige incidenten en ernstige onregelmatigheden. Constructieve politieke dialoog en krachtadig optreden zijn noodzakelijk om de hervormingen uit te voeren overeenkomstig de prioriteiten van het toetredingspartnerschap.

Albanië is vorderingen blijven maken met betrekking tot belangrijke politieke hervormingen. Twee jaar geleden is de interimovereenkomst met de EU in werking getreden en deze wordt nu in het algemeen soepel uitgevoerd. De rechtsstaat en het functioneren van de overheidsinstellingen vormen echter nog steeds een grote uitdaging. De bestuurlijke en handhaving capaciteit moeten verder worden verbeterd.

In Montenegro zijn de politieke hervormingen voortgezet. De interimovereenkomst, die begin dit jaar in werking is getreden, wordt over het algemeen soepel uitgevoerd, maar de justitiële hervorming moet worden voortgezet en de rechtsstaat moet steviger worden verankerd, wat een grote uitdaging vormt. De bestuurlijke en handhaving capaciteit moeten verder worden verbeterd.

Met de ondertekening van de stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO) met Bosnië en Herzegovina bevestigde de EU haar gehechtheid aan het Europese perspectief van het land. In juli is Bosnië en Herzegovina begonnen met de tenuitvoerlegging van de interimovereenkomst. Politieke leiders in beide delen van het land hebben echter fundamentele elementen van de vredesovereenkomst van Dayton/Parijs in twijfel getrokken en de EU-gerelateerde hervormingen stagneren. Er is weinig consensus over de hervormingsprioriteiten.

---

¹ Westelijke Balkan: versterking van het Europees perspectief (COM (2008) 127 definitief van 5 maart 2008).

Na de presidents- en parlementsverkiezingen heeft Servië opnieuw bevestigd dat het land streeft naar een Europese toekomst op basis van gedeelde waarden. De SAO is ondertekend en de interimovereenkomst zal ten uitvoer worden gelegd zodra de Raad heeft vastgesteld dat Servië volledig meewerkt met het Internationale Strafhof voor het voormalige Joegoslavië. De arrestatie en overdracht van Radovan Karadzic vormden een belangrijke stap vooruit, maar dit proces moet worden voltooid. Servië heeft aangetoond over de bestuurlijke capaciteit te beschikken om aanzienlijke vooruitgang te boeken op weg naar de EU, maar het afgelopen jaar zijn de hervormingen vertraagd. De justitiële hervorming en het voorkómen van corruptie blijven belangrijke uitdagingen.

De nieuwe situatie in Kosovo² heeft geleid tot een herschikking van de internationale aanwezigheid, wat de inzet van de aanstaande EULEX-missie zou moeten vergemakkelijken. De situatie in Kosovo is een geval apart, waarmee geen precedent wordt geschapen. De Europese Raad heeft verklaard dat de EU bereid is de politieke en economische ontwikkeling van Kosovo te ondersteunen met een duidelijk Europees perspectief, parallel aan het Europese perspectief van de regio. De door Kosovo aangenomen grondwet is in overeenstemming met Europese normen en een groot deel van de essentiële wetgeving is goedgekeurd. Er wachten echter nog grote uitdagingen, met name de institutionele versterking, de verankering van de rechtsstaat en de bevordering van de dialoog en verzoening tussen de gemeenschappen.

Turkije

Turkije kende dit jaar grote politieke spanningen. De hoofdaanklager van het openbaar ministerie begon bij het constitutionele hof een procedure om de regeringspartij te verbieden vanwege antiseculaire activiteiten. Het hof besloot het verzoek van de openbaar aanklager niet te honoreren en legde in plaats daarvan een boete op. Hiermee werd een ernstige politieke crisis vermeden en zouden nieuwe kansen moeten ontstaan om de dialoog te herstellen en de politieke partijen te bewegen tot compromissen.

De EU heeft de terroristische aanslagen van de PKK, die vele levens eisten, krachtig veroordeeld. Het Turkse leger is in Noord-Irak verschillende malen opgetreden tegen bases van de PKK.

Turkije speelt via actieve diplomatie een constructieve rol in de regio en het Midden-Oosten in bredere zin. Na de crisis in Georgië heeft Turkije een platform voor stabiliteit en samenwerking in de Kaukasus voorgesteld om de dialoog tussen de landen van die regio te bevorderen. President Gül bracht als eerste Turkse president sinds de onafhankelijkheid van Armenië een bezoek aan Jerevan. Turkije probeerde ook te bemiddelen tussen Israël en Syrië en sprak met Iran over het nucleaire vraagstuk.

Turkije speelt door zijn geostrategische positie een cruciale rol in de energiezekerheid van de EU, met name wat betreft de diversificatie van de energiebronnen. Het is essentieel dat de EU, Turkije en de andere landen in de regio, zowel energieproducerende als doorvoerlanden, nauwer samenwerken op energiegebied. Bestaande en geplande pijpleidingprojecten zijn van belang voor alle landen waar een leiding doorheen loopt, met name ook voor Turkije. Voor de EU heeft de tijdige voltooiing van de zuidelijke gascorridor door de snelle verwezenlijking van de geplande projecten, met name de Nabucco-gasleiding, de hoogste prioriteit in verband met de energiezekerheid.

---

² Overeenkomstig Resolutie 1244/99 van de VN-Veiligheidsraad.

De huidige regering kwam aan de macht na de eerlijke en vrije verkiezingen van juli 2007 en kreeg een krachtig hervormingsmandaat. Turkije bevestigde te streven naar EU-lidmaatschap, belofde de daarmee samenhangende hervormingen door te voeren en kondigde aan een nieuwe grondwet te zullen opstellen. Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de vrijheid van meningsuiting en de rechten van niet-islamitische religieuze gemeenschappen. Artikel 301 van het wetboek van strafrecht is gewijzigd teneinde de vrijheid van meningsuiting beter te waarborgen. Het parlement heeft een nieuwe wet inzake verenigingen goedgekeurd, waarmee een aantal problemen van niet-islamitische religieuze gemeenschappen worden aangepakt. Daarnaast heeft de regering besloten het GAP-project voor de economische ontwikkeling van Zuidoost-Anatolië te voltooien.

De hervormingen moeten een nieuwe impuls krijgen, teneinde de democratie en de mensenrechten te versterken en het land te moderniseren en te ontwikkelen en het dichterbij de EU te brengen. Er moet met name aandacht worden besteed aan de regels inzake politieke partijen, de hervorming van de grondwet, de vrijheid van meningsuiting en de rechten van vrouwen.

De Turkse economie bleef relatief goed presteren en de macro-economische stabiliteit is gehandhaafd, hoewel de groei van het bbp afnam. De internationale financiële crisis heeft geleid tot een correctie van de activaprijzen en de wisselkoersen, tot dusver zonder al te ernstige gevolgen voor de banksector. Gezien de grote behoefte aan externe financiering is het land echter kwetsbaarder voor externe schokken. Turkije is nu een functionerende markteconomie volgens de economische criteria van Kopenhagen. Het land moet in staat worden geacht op de middellange termijn het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie, mits het verdergaat met de uitvoering van zijn omvattende hervormingsprogramma om de structurele zwakke punten aan te pakken. Daarnaast is de onderlinge economische afhankelijkheid tussen Turkije en de EU toegenomen.

2.2. Pretoetredingsinstrumenten: aanpak van de grootste uitdagingen

De Commissie heeft optimaal gebruik gemaakt van de pretoetredingsinstrumenten om de grootste uitdagingen aan te pakken, te weten staatsopbouw, goed bestuur, de rechtsstaat en de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld, op basis van het uitbreidingsstrategiedocument van 2007. Dit heeft al tot aanzienlijke resultaten geleid.

De kwaliteit van het uitbreidingsproces is voortdurend verbeterd, onder meer door strenge criteria vast te stellen als voorwaarden voor het openen en sluiten van onderhandelingshoofdstukken en door verdere effectrapportages te laten uitvoeren op belangrijke beleidsterreinen.

De Raad heeft zijn goedkeuring gehecht aan de voorstellen van de Commissie voor toetredings- en Europese partnerschappen waarin deze kernprioriteiten zijn verwerkt. De Commissie heeft de politieke dialoog geïntensiveerd, waarbij de partnerschappen de voornaamste referentiedocumenten vormen. Er is vooruitgang geboekt met betrekking tot de economische dialoog door middel van de pretoetredingsprocedure voor begrotingstoezicht.

De prioriteiten van het partnerschap liggen ten grondslag aan de programmering en de steunverlening in het kader van het instrument voor pretoetredingssteun (IPA), wat leidt tot meer steun voor fundamentele hervormingen. De IPA-steun voor 2008 bedraagt 1,4 miljard euro. Van de 840 miljoen euro die zijn gereserveerd voor overgangssteun en institutionele opbouw via nationale IPA-programma's wordt nu 33% gebruikt voor

verbetering van het bestuur, stimulering van de bestuurlijke en justitiële hervorming, versterking van de rechtsstaat, bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, bescherming van de mensenrechten, bescherming van minderheden en ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld. Via TAIEX en SIGMA³ verlenen ambtenaren uit de EU-lidstaten ook snelle hulp. De steun op middellange termijn voor deze hervormingen omvat twinningnetwerken tussen overheden en subsidieregelingen voor projecten van ngo's.

De Commissie heeft initiatieven genomen om de IPA-steun af te stemmen op de steun van de internationale financiële instellingen en andere donors. Hiermee krijgt de IPA-steun voor de economische en sociale ontwikkeling een groter hefboomeffect. Samen met de Europese Investeringsbank (EIB), de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBWO) en de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa (CEB) is een faciliteit voor infrastructuurprojecten opgestart. Dit vormt een belangrijke stap op weg naar de oprichting van het investeringskader voor de westelijke Balkan in 2010, zoals overeengekomen door de Commissie, de EIB, de EBWO en de CEB en in juni bekrachtigd door de Europese Raad. Andere initiatieven betreffen onder andere een faciliteit voor energie-efficiëntie en één instrument voor de ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf (het Europees Fonds voor Zuidoost-Europa), dat ten goede komt aan tienduizenden kleine bedrijven in de hele regio.

De overdracht van de uitvoering van de pretoetredingssteun van het Europees Bureau voor Wederopbouw naar de delegaties en afdelingen van de Commissie in Belgrado, Podgorica, Pristina en Skopje is voltooid. Het agentschap zal op 31 december 2008 worden gesloten. Het uiteindelijke doel is dat de partnerlanden zelf de uitvoering van de steun op zich nemen zodra zij aantonen daartoe in staat te zijn.

De Commissie heeft in juli een donorconferentie georganiseerd voor de sociaaleconomische ontwikkeling van Kosovo. Hierbij werd in totaal 1,2 miljard euro toegezegd, waarvan de Europese Unie en haar lidstaten bijna 800 miljoen euro voor hun rekening nemen. Dit zou een krachtige impuls moeten geven aan de ontwikkeling van Kosovo. Het is cruciaal dat de regering van Kosovo tegelijkertijd de verbintenissen nakomt wat betreft begrotingsdiscipline, het beheer van de overheidsuitgaven en de hervorming van het economische beleid.

Overeenkomstig het uitbreidingsstrategiedocument van 2007 is bijzondere aandacht besteed aan interpersoonlijke contacten. In januari 2008 zijn visumversoepelings- en overnameovereenkomsten met alle betrokken landen in werking getreden en de Commissie onderhandelt met deze landen over liberalisering van de visumregeling. Daartoe zijn draaiboeken opgesteld waarin heldere en realistische criteria worden geformuleerd. Maatregelen ter bevordering van de interpersoonlijke contacten omvatten ook meer mobiliteitsmogelijkheden voor eerste- en tweedefasestudenten in het kader van het programma Erasmus-Mundus, evenals aanvullende fondsen voor uitwisselingen en partnerschappen tussen jongeren in het kader van het programma "Jeugd in actie". Uit hoofde van het Tempusprogramma is wederom steun verleend voor de hervorming van het hoger onderwijs via partnerschappen tussen universiteiten.

Na de oprichting van de energiegemeenschap zijn de onderhandelingen begonnen over de oprichting van een transportgemeenschap met de westelijke Balkan. Het is de bedoeling dat in

---

³ TAIEX = Technical Assistance and Information Exchange (programma van de Commissie voor technische bijstand en uitwisseling van informatie); SIGMA = Support for Improvement in Governance and Management (OESO-programma waaraan de Commissie in het kader van de uitbreiding steun verleent voor de verbetering van beheer en bestuur).

de loop van 2009 een overeenkomst wordt ondertekend. Er is ook vooruitgang geboekt wat betreft de uitvoering van de Europese gemeenschappelijke luchtvaartruimte (ECAA). Op het gebied van milieu wordt een nieuw mechanisme voor regionale samenwerking ontwikkeld om voorafgaand aan de toetreding gezamenlijk de milieuproblemen aan te pakken.

Als reactie op de internationale financiële crisis is de Commissie bereid om de overheden in de uitbreidingslanden te helpen de financiële en economische gevolgen op te vangen.

Er zijn aanzienlijke inspanningen geleverd om regionale samenwerkingsinitiatieven te ondersteunen, overeenkomstig de agenda van Thessaloniki en de door de Commissie in de mededeling van maart 2008 beschreven maatregelen. De nieuwe regionale samenwerkingsraad (RCC) is operationeel. Nu moet deze raad ervoor zorgen dat de regionale activiteiten efficiënt verlopen en verder worden gestroomlijnd. Voorbeelden van door de Commissie ondersteunde regionale initiatieven zijn onder andere het secretariaat van de RCC, de in Danilovgrad (Montenegro) op te richten regionale school voor openbaar bestuur, een nieuw initiatief inzake rampenpreventie en projecten op het gebied van het behoud van het cultureel erfgoed en geschiedenisboeken. De Commissie ondersteunt ook de samenwerking op handelsgebied via het CEFTA-secretariaat. Wat betreft douane zullen de bepalingen inzake de diagonale cumulatie van oorsprongsregels tussen de EU en enkele landen van de westelijke Balkan spoedig in werking treden, waardoor de regionale handelsintegratie wordt vergemakkelijkt⁴.

De Commissie heeft in het kader van het IPA een nieuwe financieringsfaciliteit ingesteld om de ontwikkeling van en de dialoog met het maatschappelijk middenveld te bevorderen. De steun in het kader van de faciliteit voor het maatschappelijk middenveld bedraagt in 2008 ongeveer 30 miljoen euro, wat zal worden besteed aan capaciteitsopbouw op lokaal niveau. De Commissie heeft in april een grote conferentie georganiseerd over de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld in Zuidoost-Europa. Deze conferentie stimuleerde netwerkvorming, de uitwisseling van goede praktijken en de opbouw van partnerschappen. Deze initiatieven bevorderen de verzoening tussen verschillende bevolkingsgroepen en vooruitgang op weg naar het EU-lidmaatschap.

Betere communicatie met het publiek is een belangrijk beginsel van de hernieuwde consensus over de uitbreiding. De Commissie pleit voor een publiek debat over de uitbreiding, zowel in de lidstaten als in de uitbreidingslanden, en voert communicatieactiviteiten uit voor maatschappelijke organisaties, journalisten en jongeren, onder meer door middel van videoclips, het Europese straatvoetbalfestival in Foca en de wedstrijd voor jonge journalisten "Vergroot je visie". Deze initiatieven dienen ter aanvulling op de communicatieactiviteiten van de lidstaten en de partnerlanden.

---

⁴ Dankzij diagonale cumulatie kan een land een product verwerken en bij de uitvoer naar de EU in aanmerking komen voor een preferentieel handelstarief, ook als het product gedeeltelijk van oorsprong is uit een ander land dat aan het systeem deelneemt.

3. DE UITBREIDINGSAGENDA VOOR 2008-2009

3.1. De westelijke Balkan sneller bij het EU-lidmaatschap brengen

De Europese Raad van juni 2008 heeft opnieuw zijn volledige steun betuigd aan het Europees perspectief van de westelijke Balkan. De Raad beklemtoonde dat de resterende potentiële kandidaat-lidstaten in de westelijke Balkan, elk op grond van zijn eigen merites, door flinke vooruitgang in de economische en politieke hervormingen te boeken en de gestelde voorwaarden en eisen te vervullen de status van kandidaat-lidstaat moeten kunnen krijgen, met het EU-lidmaatschap als einddoel.

Het uitzicht op EU-lidmaatschap blijft essentieel voor de stabiliteit, de verzoening en de toekomst van de westelijke Balkan, overeenkomstig het stabilisatie- en associatieproces (SAP). Het is in het belang van de Europese Unie en van heel Europa dat de regio zo snel mogelijk voortmaakt met de politieke en economische hervormingen, de verzoening tussen de verschillende bevolkingsgroepen en de toenadering tot de EU. De EU moet helpen om de voorbereidingen op toetreding te versnellen zodra de kandidaat-lidstaten aan de voorwaarden voldoen en moet ervoor zorgen dat de regio blijft profiteren van maximale politieke en economische ondersteuning overeenkomstig het SAP. Uiteindelijk ligt de vooruitgang op weg naar het lidmaatschap echter in handen van de mensen uit de regio en hun leiders, want het tempo hangt af van de prestaties van elk land wat betreft de noodzakelijke hervormingen.

De Commissie doet in deze mededeling een voorstel voor een indicatief draaiboek voor de afsluiting van de technische onderhandelingen met Kroatië eind 2009, mits is voldaan aan de voorwaarden (zie punt 3.2).

De Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië kan dichterbij de EU komen zodra het land voldoet aan de politieke criteria van Kopenhagen en de kernprioriteiten van het toetredingspartnerschap. Het land moet met name zorgen voor vrije en eerlijke verkiezingen. De dialoog tussen de belangrijkste politieke partijen en actoren moet worden verbeterd, zodat de instellingen goed kunnen functioneren en het hervormingstempo wordt opgevoerd. De Commissie zal nauwlettend toezien op de vorderingen van de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië. Nog resterende kernprioriteiten van het partnerschap zijn: resultaten boeken met betrekking tot de uitvoering van de justitiële hervorming, zorgen voor een onpartijdig, apolitek politieapparaat, corruptiebestrijding op objectieve wijze voortzetten en ervoor zorgen dat ambtenaren worden aangeworven en bevorderd op basis van professionele criteria.

Een aantal landen van de westelijke Balkan hebben laten weten dat zij overwegen het EU-lidmaatschap aan te vragen. De Commissie wijst erop dat een bevredigende staat van dienst, met name wat betreft de tenuitvoerlegging van de verplichtingen op grond van de SAO (inclusief de handelsgerelateerde bepalingen), een essentieel element is voor de voortgang in de richting van het lidmaatschap. Wanneer een land een verzoek tot lidmaatschap heeft ingediend, brengt de Commissie te zijner tijd, op verzoek van de Raad, een advies uit waarin wordt beoordeeld in welke mate een kandidaat-lidstaat klaar is voor toetreding, evenals een rapportage waarin wordt nagegaan welk effect de toetreding van een kandidaat-lidstaat op belangrijke beleidsterreinen heeft.

Albanië moet ervoor zorgen dat de parlementsverkiezingen in 2009 goed worden voorbereid en correct verlopen. Montenegro moet de justitiële hervorming intensiveren. Beide landen

moeten meer resultaten boeken wat betreft de uitvoering van de SAO, onder meer door hun bestuurlijke en handhaving capaciteit uit te breiden en de rechtsstaat te versterken.

Bosnië en Herzegovina moet dringend de noodzakelijke politieke consensus bereiken en verdergaan met de hervormingen, met name om het bestuur meer in eigen hand te nemen. Het land moet een gemeenschappelijke visie op zijn koers ontwikkelen, zodat de instellingen goed kunnen werken, om beter werkende en efficiënte overheidsstructuren tot stand te brengen en om met één stem te spreken in Europese aangelegenheden. De Vredesimplementatieraad zal later deze maand nagaan of het land voldoende gevorderd is om het bureau van de hoge vertegenwoordiger te kunnen sluiten. Dit hangt af van de vorderingen met betrekking tot vijf specifieke doelstellingen⁵ en een positief oordeel van de Vredesimplementatieraad over de mate waarin de politieke situatie voldoet aan de vredesovereenkomst van Dayton. De Commissie is bereid Bosnië en Herzegovina te helpen bij zijn inspanningen om aan deze voorwaarden te voldoen.

De Europese Raad van juni heeft bevestigd dat Servië sneller vooruitgang kan boeken op weg naar de EU, en zelfs de status van kandidaat-lidstaat kan krijgen zodra het land voldoet aan de voorwaarden. De Commissie meent dat Servië in 2009 de status van kandidaat-lidstaat zou moeten kunnen krijgen als uit haar advies blijkt dat aan de voorwaarden is voldaan. Servië moet voortbouwen op de positieve ontwikkelingen door volledige medewerking te verlenen aan het Internationale Strafhof voor het voormalige Joegoslavië en door de hervormingsagenda door te voeren, met tastbare resultaten op prioritaire terreinen als gevolg, onder meer wat betreft de versterking van de rechtsstaat en snellere hervormingen op het gebied van economie en begroting. Servië speelt een sleutelrol in de regio. Het land wordt aangemoedigd zich constructief op te stellen wat betreft de deelname van Kosovo aan regionale initiatieven en internationale fora en de inspanningen van de EU om bij te dragen tot vrede en stabiliteit op de westelijke Balkan.

De sociaaleconomische ontwikkeling van Kosovo is cruciaal voor het welzijn van de bevolking en de stabiliteit van de bredere regio. De Europese Raad heeft in juni verklaard dat Kosovo, net als de rest van de westelijke Balkan, een duidelijk Europees perspectief heeft. De EU verwacht van Servië een constructieve houding ten aanzien van de EULEX-missie en moedigt Kosovaarse Serviërs aan deel te nemen aan de ontwikkeling van Kosovo. De regelmatige dialoog tussen de Commissie en de Kosovaarse autoriteiten over de hervormingen zal worden geïntensiveerd. De Commissie zal alle mogelijkheden onderzoeken om Kosovo te betrekken bij de regionale samenwerking en roept alle partijen op zich in dit verband constructief op te stellen. De Commissie zal onderzoeken hoe de politieke en sociaaleconomische ontwikkeling in Kosovo kan worden gestimuleerd en hoe Kosovo als onderdeel van de regio vorderingen kan maken met de integratie met de EU in het kader van het stabilisatie- en associatieproces. De resultaten van deze analyse zullen in het najaar van 2009 in een haalbaarheidsstudie worden gepresenteerd.

---

⁵ 1. Een aanvaardbare en duurzame oplossing met betrekking tot de verdeling van eigendommen tussen de staat en andere bestuursniveaus; 2. een aanvaardbare en duurzame oplossing met betrekking tot militaire eigendommen; 3. afronding van de definitieve gerechtelijke uitspraak inzake Brčko; 4. fiscale duurzaamheid (overeenstemming over een permanente methode voor de berekening van de coëfficiënten voor de autoriteit voor indirecte belastingen en oprichting van een nationale fiscale raad); 5. verankering van de rechtsstaat (blijkend uit de goedkeuring van een nationale strategie inzake oorlogsmisdaden, een wet inzake immigratie en asiel en een hervormingsstrategie voor de justitiële sector).

Goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking blijven cruciaal voor vorderingen op weg naar het EU-lidmaatschap en vormen daarom een centraal element in het stabilisatie- en associatieproces. Bijna alle regionale partners hebben onopgeloste bilaterale geschillen met hun burens, waaronder grensgeschillen. De Commissie zal blijven toezien op de ontwikkelingen in dit verband en moedigt alle partners aan om bilaterale vraagstukken met voorrang aan te pakken. Aanzienlijke inspanningen zijn nodig om de justitiële samenwerking in strafzaken te bevorderen, met inbegrip van onderzoeken naar binnenlandse oorlogsmisdaden.

Via interpersoonlijke contacten wordt het Europese perspectief tastbaar voor burgers.

De Commissie zal er nauwlettend op blijven toezien dat de visumversoepelingsovereenkomsten op de juiste wijze ten uitvoer worden gelegd. De Commissie zal toezien op de uitvoering van de draaiboeken voor visumliberalisering en zal de landen helpen te voldoen aan de in de draaiboeken vastgelegde criteria. Het tempo van de dialoog over de visumregelingen zal afhangen van de resultaten die elk van de landen boekt. Als een land aan de criteria voldoet, kan de Commissie per land voorstellen om de visumverplichting in de loop van 2009 op te heffen.

De Commissie zal in het kader van het IPA 2009 de middelen voor beurzen voor studenten uit de westelijke Balkan verdubbelen.

Deelname aan communautaire programma's en agentschappen is nuttig gebleken om instellingen en burgers van de partnerlanden dichterbij de EU te brengen. De Commissie zal begunstigden uit deze landen aanmoedigen meer deel te nemen aan programma's die voor hen open staan. Ook zal zij de mogelijkheden onderzoeken om meer programma's open te stellen voor potentiële kandidaat-lidstaten. Wat betreft de communautaire agentschappen streeft de Commissie ernaar de participatiemogelijkheden uit te breiden, onder meer door alle uitbreidingslanden de status van waarnemer te geven in de vergaderingen van raden van beheer en deskundigengroepen. De Commissie stelt voor om de mogelijkheden en de voorwaarden voor de deelname van potentiële kandidaat-lidstaten te verruimen. In het eerste jaar van deelname zou de EU via het IPA maximaal 90% kunnen financieren van de deelname van een land aan een communautair programma of agentschap. In de daarop volgende jaren zou deze bijdrage geleidelijk afnemen, procentueel of netto. In beginsel zou de totale cofinanciering voor de communautaire programma's, behalve voor programma's voor onderzoek en ontwikkeling, ongeveer 10% van de nationale IPA-programma's moeten blijven bedragen.

Meer deelname van maatschappelijke organisaties aan de hervormingen in de uitbreidingslanden bepaalt in grote mate het tempo en de kwaliteit van het toetredingsproces en is van invloed op de mate van publieke steun voor de toetreding. In het kader van de nieuwe faciliteit voor het maatschappelijk middenveld zullen meer projecten voor capaciteitsopbouw en netwerken worden gefinancierd, waaronder het bezoekersprogramma "People 2 people", de opzet in het eerste halfjaar van 2009 van bureaus voor technische bijstand in elk land en steunregelingen voor maatschappelijke partnerschappen op terreinen als milieu, energie-efficiëntie, gezondheid en veiligheid op het werk en de bestrijding van corruptie, georganiseerde misdaad en smokkel. In het kader van het IPA-2009 wordt bij de steun voor dergelijke partnerschappen prioriteit gegeven aan sectoren als cultuur, minderheden en bedrijfsverenigingen.

Het verwerven van de steun van het publiek blijft een van de belangrijkste doelstellingen van het uitbreidingsbeleid van de EU. Met name de lidstaten hebben de taak om de uitdagingen en de voordelen van de uitbreiding aan het publiek duidelijk te maken. De partnerlanden moeten op hun beurt aan hun burgers uitleggen aan welke voorwaarden moet worden voldaan om dichterbij de EU te komen. De Commissie blijft de uitbreiding zien als een prioritair terrein binnen het communicatiebeleid en zal verdere maatregelen treffen om de inspanningen van lidstaten en kandidaat-lidstaten te ondersteunen en aan te vullen door feitelijke informatie te verstrekken en het debat tussen opinieleiders aan te moedigen.

3.2. De toetredingsonderhandelingen verder brengen

Kroatië

Kroatië heeft in de drie jaar na de opening van de onderhandelingen in het algemeen goede vorderingen gemaakt. 21 van de 35 hoofdstukken zijn geopend en vier hoofdstukken zijn voorlopig gesloten⁶. De afgelopen maanden zijn de werkzaamheden opgevoerd en Kroatië voldoet nu aan de criteria voor het openen van alle hoofdstukken, op twee na.

Kroatië is in het algemeen blijven voldoen aan de algemene voorwaarden van het stabilisatie- en associatieproces. Het land voldoet nu ook grotendeels aan zijn verplichtingen in het kader van de stabilisatie- en associatieovereenkomst en is met de Commissie een oplossing overeengekomen voor het opheffen van de discriminerende belastingen op sigaretten. De afgelopen maanden heeft Kroatië belangrijke maatregelen getroffen om het beheer van de pretoetredingsfondsen van de EU te verbeteren, maar het land moet nog wel blijk geven van concrete resultaten op dat vlak.

Gezien de vorderingen tot nu toe zouden de toetredingsonderhandelingen met Kroatië eind 2009 het eindstadium moeten kunnen naderen, mits het land aan alle voorwaarden voldoet. Daartoe doet de Commissie een voorstel voor een indicatief draaiboek voor de afronding van de technische onderhandelingen. Dit indicatieve tijdschema moet eventueel worden aangepast aan de voortgang ten aanzien van de gestelde voorwaarden. Kroatië moet aanzienlijke extra inspanningen leveren om de werkzaamheden met betrekking tot de criteria van de onderhandelingshoofdstukken te voltooien. Het land moet verdere hervormingen doorvoeren, met name op het gebied van justitie en openbaar bestuur, de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, de bescherming van de rechten van minderheden, waaronder de terugkeer van vluchtelingen, rechtszaken over oorlogsmisdaden en toegang tot documenten voor het Internationale Strafhof. Kroatië moet ook aanzienlijke inspanningen leveren wat betreft de herstructurering van de scheepswerven. De Commissie zal nauwlettend erop toezien of Kroatië aan zijn verplichtingen voldoet.

Turkije

Nu Turkije de politieke crisis als gevolg van de zaak tegen de regeringspartij bij het constitutionele hof heeft afgewend, moet een nieuwe impuls worden gegeven aan het politieke hervormingsproces. Deze rechtszaak maakte duidelijk dat de regels inzake de politieke partijen moeten worden veranderd, zodat de financieringsmechanismen transparant zijn en de bepalingen inzake het verbieden van partijen in overeenstemming worden gebracht met de Europese normen en goede praktijken. Ook moet wetgeving worden aangenomen waarmee de

---

⁶ Onderzoek en ontwikkeling, onderwijs en cultuur, ondernemings- en industriebeleid, buitenlandse betrekkingen.

rechten van burgers worden gewaarborgd, ongeacht hun persoonlijke of politieke overtuiging en er moet een ombudsman worden ingesteld. De justitiële hervorming moet worden voortgezet. Er moet meer dialoog komen tussen de verschillende politieke krachten in het land, zodat een hervormingsgezinde consensus wordt bereikt.

Er moet meer worden gedaan om de rechten van vrouwen en gelijke kansen voor mannen en vrouwen te bevorderen, de vrijheid van meningsuiting en de godsdienstvrijheid in de praktijk te waarborgen, de culturele rechten van alle burgers te versterken, het civiele toezicht op het leger te versterken en de wetgeving inzake de vakbonden in overeenstemming te brengen met de normen van de ILO en de EU.

Nadat de leiders van de Grieks-Cypriotische en Turks-Cypriotische gemeenschap serieuze onderhandelingen zijn gestart over een brede regeling van de kwestie-Cyprus, is het cruciaal dat Turkije de oplossing van de kwestie en de inspanningen van de Verenigde Naties blijft ondersteunen.

Goede betrekkingen met de buurlanden blijven van groot belang. Turkije wordt geacht het Aanvullend Protocol bij de associatieovereenkomst volledig en op niet-discriminerende wijze toe te passen en de bilaterale betrekkingen met de Republiek Cyprus te normaliseren. De EU zal de ontwikkelingen blijven volgen en de vorderingen met betrekking tot de in de verklaring van 21 september 2005 beschreven kwesties beoordelen, overeenkomstig de conclusies van de Raad van 11 december 2006.

De goedkeuring van het nationale programma voor de goedkeuring van het acquis om de prioriteiten van het toetredingspartnerschap aan te pakken zal een belangrijk signaal vormen voor de bereidheid van Turkije om een nieuwe impuls te geven aan de hervormingsinspanningen. Het tempo van de toetredingsonderhandelingen met Turkije hangt af van het tempo van de hervormingen en van de mate waarin het land voldoet aan de voorwaarden.

***

De publieke opinie in de EU over de uitbreiding wordt beïnvloed door het beeld dat men van de vorige uitbreidingen heeft. Het is essentieel dat wordt geluisterd naar de burgers, dat gehoor wordt gegeven aan hun bezorgdheid en dat extra informatie wordt verstrekt, zodat de burgers duidelijk de voor- en de nadelen kunnen zien.

In 2009 is het vijf jaar geleden dat nieuwe lidstaten tot de EU toetraden en is het twintig jaar geleden dat de Berlijnse muur viel. Het aanstaande Tsjechische voorzitterschap zal een groot evenement organiseren om de vijfde verjaardag van de uitbreiding van 2004 te vieren. De Commissie juicht dit van harte toe en zal bij die gelegenheid een rapport presenteren over het effect van de vijfde uitbreidingsronde op de economie in de EU.

4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Op basis van bovenstaande analyse trekt de Commissie de volgende conclusies:

1. De uitbreiding dient de strategische belangen van de EU op het gebied van stabiliteit, veiligheid en conflictpreventie. Dankzij de uitbreiding zijn de welvaart en de groeimogelijkheden toegenomen, zijn cruciale vervoers- en energienetwerken verbeterd en heeft de EU meer gewicht gekregen in de wereld. De huidige

uitbreidingsagenda omvat de westelijke Balkan en Turkije, die tot de EU kunnen toetreden zodra zij aan de gestelde voorwaarden voldoen.

2. Gezien de recente bedreigingen van de stabiliteit ten oosten van de EU, onder meer in de zuidelijke Kaukasus, is het steeds belangrijker dat de hernieuwde consensus over de uitbreiding, zoals vastgesteld door de Europese Raad van december 2006, op consistente wijze ten uitvoer wordt gelegd.
3. De EU heeft maatregelen getroffen om de kwaliteit van het uitbreidingsproces te verbeteren. Op basis van de analyse van het uitbreidingsstrategiedocument van 2007 wordt al in een vroeg stadium meer aandacht besteed aan de rechtsstaat en goed bestuur, waaronder de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, bestuurlijke en justitiële hervormingen en de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld.
4. Goede betrekkingen met de buurlanden en regionale samenwerking zijn van groot belang. De vreedzame oplossing van geschillen blijft een prioriteit voor alle partijen.
5. Gezien de vorderingen tot nu toe zouden de toetredingsonderhandelingen met Kroatië eind 2009 het eindstadium moeten kunnen naderen, mits het land aan alle voorwaarden voldoet. Daartoe doet de Commissie een voorstel voor een indicatief draaiboek voor de afronding van de technische onderhandelingen. Dit indicatieve tijdschema moet eventueel worden aangepast aan de voortgang ten aanzien van de gestelde voorwaarden. Kroatië moet aanzienlijke extra inspanningen leveren om de werkzaamheden met betrekking tot de criteria van de onderhandelingshoofdstukken te voltooien. Het land moet verdere hervormingen doorvoeren, met name op het gebied van justitie en openbaar bestuur, de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, de bescherming van de rechten van minderheden, waaronder de terugkeer van vluchtelingen, rechtszaken over oorlogsmisdaden en toegang tot documenten voor het Internationale Strafhof. Kroatië moet ook aanzienlijke inspanningen leveren wat betreft de herstructurering van de scheepswerven. De Commissie zal nauwlettend erop toezien of Kroatië aan zijn verplichtingen voldoet.
6. Turkije moet een nieuwe impuls geven aan de hervormingsinspanningen op politiek vlak, teneinde de democratie en de mensenrechten te versterken en het land te moderniseren en te ontwikkelen en het dichterbij de EU te brengen. Het tempo van de toetredingsonderhandelingen met Turkije hangt af van het tempo van de hervormingen en van de mate waarin het land voldoet aan de voorwaarden. Turkije wordt geacht het Aanvullend Protocol bij de associatieovereenkomst volledig en op niet-discriminerende wijze toe te passen en de bilaterale betrekkingen met de Republiek Cyprus te normaliseren.
7. Wat betreft de kwestie-Cyprus zijn de leiders van de Grieks-Cypriotische en de Turks-Cypriotische gemeenschap serieuze onderhandelingen gestart over een brede regeling onder auspiciën van de Verenigde Naties. De Commissie ondersteunt deze inspanningen en is bereid om technische bijstand te verlenen op terreinen waarop de EU bevoegd is. Zij roept de leiders van beide partijen op om duidelijke vooruitgang te boeken en vraagt Turkije om bij te dragen tot een gunstig klimaat om oplossing van het geschil mogelijk te maken.

8. De Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië moet zorgen voor vrije en eerlijke verkiezingen en een betere dialoog tussen de belangrijkste politieke partijen en actoren en moet voldoen aan de criteria van de nog resterende kernprioriteiten van het partnerschap. De Commissie zal de vooruitgang op deze terreinen op de voet blijven volgen.
9. De landen van de westelijke Balkan kunnen sneller vooruitgang boeken op weg naar het EU-lidmaatschap, mits zij aan de voorwaarden voldoen. De potentiële kandidaat-lidstaten zouden de status van kandidaat-lidstaat kunnen krijgen wanneer uit hun vorderingen blijkt dat zij daar klaar voor te zijn, volgens de geldende procedures.
10. De tenuitvoerlegging van de interimovereenkomsten met Albanië, Montenegro en Bosnië en Herzegovina vordert. De rechtsstaat vormt nog steeds een grote uitdaging en de bestuurlijke en handhavingscapaciteit moet verder worden uitgebreid. Albanië moet er met name voor zorgen dat de parlementsverkiezingen in 2009 goed worden voorbereid en correct verlopen. Montenegro moet met name inspanningen leveren wat betreft de voortzetting van de justitiële hervorming. De politieke leiders van Bosnië en Herzegovina moeten een gemeenschappelijke visie op de koers van het land ontwikkelen, met één stem spreken in Europese en internationale aangelegenheden en consensus bereiken over de belangrijkste hervormingen die noodzakelijk zijn voor de Europese integratie.
11. Servië moet voortbouwen op de positieve ontwikkelingen door volledige medewerking te verlenen aan het Internationale Strafhof voor het voormalige Joegoslavië en concrete resultaten op prioritaire hervormingsterreinen. De Commissie meent dat Servië in 2009 de status van kandidaat-lidstaat zou moeten kunnen krijgen als uit haar advies blijkt dat aan de voorwaarden is voldaan.
12. Kosovo heeft net als de rest van de westelijke Balkan een duidelijk Europees perspectief. In het najaar van 2009 zal de Commissie een haalbaarheidsstudie presenteren waarin wordt nagegaan hoe de politieke en sociaaleconomische ontwikkeling in Kosovo kan worden gestimuleerd en hoe Kosovo als onderdeel van de regio het beste vorderingen kan maken met de integratie met de EU in het kader van het stabilisatie- en associatieproces.
13. De Commissie neemt maatregelen om het Europese perspectief tastbaar te maken voor de burgers van de westelijke Balkan. Als wordt voldaan aan de criteria van de draaiboeken voor visumliberalisering, kan de Commissie per land voorstellen om de visumverplichting in de loop van 2009 op te heffen. De middelen voor beurzen voor studenten uit de westelijke Balkan zullen in 2009 worden verdubbeld. De onderhandelingen over de oprichting van een transportgemeenschap met de westelijke Balkan zullen worden voortgezet. Het is de bedoeling dat in de loop van 2009 een overeenkomst wordt ondertekend.
14. De steun in het kader van het instrument voor pretoetredingssteun (IPA) wordt geconcentreerd op de belangrijkste hervormingsprioriteiten, zoals blijkt uit het herziene meerjarig financieel kader voor het IPA voor de periode 2010-2012, dat momenteel door de Commissie wordt gepresenteerd. De nieuwe faciliteit voor het maatschappelijk middenveld zal in 2009 verder worden uitgevoerd. De begunstigde landen worden aangemoedigd om meer deel te nemen aan communautaire programma's en agentschappen.

15. Dankzij betere coördinatie met de internationale financiële instellingen en de andere donors wordt het hefboomeffect van de IPA-steun vergroot. De Commissie streeft naar de oprichting van het investeringskader voor de westelijke Balkan in 2010, zoals overeengekomen met de Europese Investeringsbank, de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling en de Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa.
16. De internationale financiële crisis heeft tot dusver slechts weinig invloed gehad op de westelijke Balkan en Turkije. De Commissie is bereid om de overheden in de uitbreidingslanden te helpen de financiële en economische gevolgen op te vangen.
17. In mei 2009 viert de EU onder het Tsjechische voorzitterschap de vijfde verjaardag van de uitbreidingsronde van 2004. De Commissie zal bij die gelegenheid een rapport presenteren over het effect van de vijfde uitbreidingsronde op de economie in de EU.
18. Publieke steun voor de uitbreiding is essentieel. De overheden in de lidstaten en de EU-instellingen hebben de taak om het belang van de uitbreiding aan het publiek duidelijk te maken.

BIJLAGE 1

Draaiboek voor de laatste fase van de onderhandelingen over de toetreding van Kroatië

Overeenkomstig het onderhandelingskader en de conclusies van de Europese Raad van december 2006 hangt het tempo waarmee de toetredingsonderhandelingen vorderen af van de mate waarin Kroatië voldoet aan de gestelde voorwaarden. Volgens het beginsel dat elk land op zijn eigen verdiensten wordt beoordeeld, hangt de voortgang van de onderhandelingen af van de mate waarin Kroatië de noodzakelijke politieke, economische, wettelijke en bestuurlijke hervormingen doorvoert. Het land moet verdere hervormingen doorvoeren, met name op het gebied van justitie en openbaar bestuur, de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, de bescherming van de rechten van minderheden, waaronder de terugkeer van vluchtelingen, rechtszaken over oorlogsmisdaden en toegang tot documenten voor het Internationale Strafhof en de herstructurering van de scheepswerven.

Aangezien deze vraagstukken nauw samenhangen met de toetredingsonderhandelingen, moet Kroatië concrete resultaten laten zien met betrekking tot de verplichtingen van de stabilisatie- en associatieovereenkomst, de algemene verplichtingen van het stabilisatie- en associatieproces en de verbetering van het beheer van de pretoetredingsfondsen van de EU.

Opening van de resterende hoofdstukken:

- *Vrij verkeer van kapitaal*
- *Overheidsopdrachten*
- *Mededingingsbeleid*
- *Landbouw en plattelandsontwikkeling*
- *Voedselveiligheid, veterinaire en fytosanitaire beleid*
- *Visserij*
- *Belastingen*
- *Regionaal beleid*
- *Rechterlijke macht en fundamentele rechten*
- *Justitie, vrijheid en veiligheid*
- *Milieu*
- *Buitenlands, veiligheids- en defensiebeleid*

De Commissie spoort de toetredingsconferentie aan te streven naar opening van de resterende hoofdstukken vóór eind 2008, mits Kroatië aan de voorwaarden voldoet. Eventuele dan nog resterende hoofdstukken zouden begin 2009 moeten worden geopend.

Kroatië moet extra inspanningen leveren om te voldoen aan de voorwaarden voor de opening van het hoofdstuk over het *mededingingsbeleid*, met name wat betreft de scheepswerven. Met betrekking tot het hoofdstuk *justitie en fundamentele rechten* moet Kroatië zich inspannen om te voldoen aan de laatste elementen van de voorwaarden voor het openen van dit hoofdstuk.

Voorlopige sluiting van de resterende hoofdstukken:

31 hoofdstukken moeten nog worden gesloten. Dit wordt bepaald door het moment waarop Kroatië voldoet aan de voorwaarden voor het sluiten van een bepaald hoofdstuk.

Kroatië heeft voor bepaalde hoofdstukken om een aanzienlijk aantal overgangsregelingen verzocht, waardoor verdere onderhandelingen noodzakelijk zijn en de voorlopige sluiting van een hoofdstuk vertraging kan oplopen.

Om eind 2009 het eindstadium van de toetredingsonderhandelingen te kunnen bereiken, moet Kroatië tijdig voldoen aan de criteria, zodat de hoofdstukken volgens onderstaande prioritaire planning kunnen worden gesloten.

Prioritaire planning voor de rest van 2008

- *Intellectuele-eigendomsrechten*
- *Economisch en monetair beleid*
- *Trans-Europese netwerken*
- *Douane-unie*

Prioritaire planning voor de eerste helft van 2009

- *Recht van vestiging en vrijheid van dienstverlening*
- *Vennootschapsrecht*
- *Financiële diensten*
- *Informatiemaatschappij en media*
- *Vervoersbeleid*
- *Energie*
- *Statistiek*
- *Sociaal beleid en werkgelegenheid*
- *Bescherming van de consument en van de gezondheid*
- *Buitenlands, veiligheids- en defensiebeleid*
- *Financiële controle*

Prioritaire planning voor de tweede helft van 2009

- *Vrij verkeer van goederen*
- *Vrij verkeer van werknemers*
- *Vrij verkeer van kapitaal*
- *Overheidsopdrachten*
- *Mededingingsbeleid*
- *Landbouw en plattelandsontwikkeling*
- *Voedselveiligheid, veterinaire en fytosanitaire beleid*
- *Visserij*
- *Belastingen*
- *Regionaal beleid en coördinatie van structuurinstrumenten*
- *Rechterlijke macht en fundamentele rechten*
- *Justitie, vrijheid en veiligheid*
- *Milieu*
- *Financiële en budgettaire bepalingen*
- *Instellingen*
- *Andere vraagstukken*

Als Kroatië goede vorderingen blijft maken met de voorbereidingen, zal de Commissie in de loop van 2009 een mededeling presenteren over een financieel pakket voor de toetreding van Kroatië.

De Commissie beveelt daarnaast aan dat de Raad een technische werkgroep instelt om het toetredingsverdrag op te stellen op basis van de door de Commissie voorbereide documenten. Deze werkgroep kan haar werkzaamheden tijdens de onderhandelingen uitvoeren en zou daarom in het eerste halfjaar van 2009 van start kunnen gaan. Parallel hieraan moet Kroatië ervoor zorgen dat het acquis op tijd wordt vertaald in het Kroatisch.

Het in dit draaiboek beschreven tijdschema moet eventueel worden aangepast aan de vooruitgang die Kroatië boekt. De Commissie zal Kroatië blijven helpen bij zijn voorbereidingen op toetreding door deskundigheid beschikbaar te stellen, onder meer door optimaal gebruik te maken van instrumenten als TAIEX en twinning en door gerichte financiële hulp.

De Commissie zal nauwlettend erop toezien dat Kroatië aan de tijdens de onderhandelingen aangegane verplichtingen voldoet en zal verslag uitbrengen over haar conclusies. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van peer assessment, ook op het gebied van de rechtsstaat, en van alle andere beschikbare instrumenten.

BIJLAGE 2

Conclusies inzake Albanië, Bosnië en Herzegovina, Kroatië, de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, Montenegro, Servië, Kosovo⁷, Turkije

Albanië

Wat de **politieke criteria** betreft, heeft Albanië verder vooruitgang geboekt inzake de democratie en de rechtsstaat. Gebaseerd op een consensus van alle partijen konden belangrijke hervormingen doorgang vinden. Toch moeten de dialoog tussen de politieke partijen en het correcte functioneren van de openbare instellingen verder worden geconsolideerd. De parlementsverkiezingen van 2009 dienen degelijk te worden voorbereid om te bewijzen dat het land een volwassen democratie is. Albanië moet zijn bestuurlijke capaciteit verder uitbouwen. De bestrijding van corruptie en georganiseerde criminaliteit blijft ondanks enige vooruitgang een belangrijk probleem.

Er is enige vooruitgang geboekt inzake de *democratie en de rechtsstaat*. Het *parlement* van Albanië hechtte zijn goedkeuring aan belangrijke wijzigingen van de grondwet, waaronder ook een keshervorming, gebaseerd op een brede consensus tussen de twee grootste partijen. Voor de parlementsverkiezingen van 2009 moet nog tijdig een nieuwe kieswet worden aangenomen. Albanië heeft enige vooruitgang geboekt met de versterking van de *overheidsstructuren* voor de tenuitvoerlegging van de SAO-verbintenissen en de coördinatie werkzaamheden met het oog op integratie in de EU. De capaciteit en strategische planning moeten echter verder worden versterkt. Op het gebied van het *openbare bestuur* zijn belangrijke inspanningen nodig om een onafhankelijk, doeltreffend en op merite gebaseerd ambtenarenapparaat op te richten. Er worden nog steeds benoemingen gedaan tegen de voorschriften van de wet op de overheidsadministratie. Een volledige tenuitvoerlegging van de wet op de overheidsadministratie, met inbegrip van de officiële loopbaanstructuur, zal essentieel zijn voor vooruitgang op dit punt.

Met de hervormingen *op justitieel gebied* is enige vooruitgang geboekt. Er werd belangrijke wetgeving goedgekeurd over de organisatie van de justitie. De gerechtelijke infrastructuur is al enigszins verbeterd, maar blijft onvoldoende. Er ontbreekt een alomvattende hervormingsstrategie voor justitie. Belangrijke wetgeving inzake het functioneren van het hooggerechtshof en de openbaar aanklager werd nog niet goedgekeurd. De uitvoering van vonnissen, vooral in civiele aangelegenheden, verloopt nog steeds traag. Er blijft een probleem van achterstand en de infrastructuur van de gerechtshoven blijft in gebreke. Het rechtssysteem is verder gebrekkig blijven functioneren en er moet nog veel gebeuren in termen van onafhankelijkheid, transparantie en doeltreffendheid.

De regering pakt de *strijd tegen corruptie* verder aan, hetgeen een kernprioriteit is van het Europese partnerschap. Een alomvattende anticorruptiestrategie met bijbehorend actieplan werd goedgekeurd, maar de tenuitvoerlegging ervan ging nog niet van start en de toezichtsmechanismen moeten nog worden getest. Voor de belastingen en overheidsaanbestedingen werden elektronische procedures ingevoerd. Anticorruptieonderzoek heeft geleid tot het ontslag en in sommige gevallen de arrestatie van een aantal ambtenaren. De aandacht voor corruptie is verbeterd. Corruptie blijft echter een wijdverbreid verschijnsel, dat een bijzonder ernstig probleem vormt. De institutionele regelingen en de coördinatie

---

⁷ Volgens Resolutie 1244/99 van de VN-Veiligheidsraad.

tussen de anticorruptiediensten blijven gebrekkig. De bestrijding van corruptie in het gerecht blijft een kernprobleem. De ontploffing in Gerdec moet grondig worden onderzocht. Op dit punt moeten voor alle aspecten nog meer inspanningen worden gedaan, met inbegrip van justitiële verantwoordelijkheid en de transparantie van de financiering van de politieke partijen.

Wat de *mensenrechten en de bescherming van minderheden* betreft, is enige vooruitgang geboekt. Het wetgevende kader is over het algemeen voorhanden. Er zijn een aantal inspanningen gedaan om gevallen van *slechte behandeling* tijdens voorhechtenis te vervolgen. Er werden nieuwe *gevangnissen* en detentiecentra voor voorhechtenis gebouwd. Toch zijn er nog belangrijke inspanningen nodig om de mensenrechten te beschermen en de personen die van schendingen worden beschuldigd, te vervolgen. Wat de *toegang tot justitie* betreft, is er wetgeving van kracht om gratis rechtshulp te garanderen, maar die wordt niet doeltreffend toegepast. De ellendige toestanden in de gevangnissen, nog verergerd door overbevolking, blijven een punt van grote zorg.

Albanië heeft verdere vooruitgang geboekt inzake de *vrijheid van meningsuiting*. Het wettelijke kader voor het mediabeleid werd verbeterd, maar een betere uitvoering van de bestaande wetgeving is vereist. Er zijn verdere inspanningen nodig om smaad uit het strafrecht te verwijderen en de vrijheid van informatie en de onafhankelijkheid van de regelgevende instantie voor de openbare omroep te garanderen.

Er bestaat een gunstig juridisch kader voor het *maatschappelijk middenveld*. Er werd een fonds opgericht om ngo's te steunen maar er zijn nog geen uitvoeringsmechanismen van kracht. De maatschappelijke organisaties blijven zwak en hun deelname aan de beleidsvorming moet verder worden versterkt.

Er is verder vooruitgang geboekt met de versterking van de *rechten van de vrouw*. Er werd nieuwe wetgeving goedgekeurd inzake de gelijkstelling van mannen en vrouwen. Er werd een strategie goedgekeurd voor het voorkómen van huiselijk geweld maar die is nog niet ten uitvoer gelegd. De bescherming van vrouwen tegen alle vormen van geweld is onvoldoende en blijft aanleiding geven tot grote bezorgdheid. Er is verder vooruitgang geboekt met de *rechten van het kind*. Er werden wijzigingen van de strafwet goedgekeurd inzake de uitbuiting van kinderen, maar er zijn nog meer inspanningen nodig om kinderarbeid tegen te gaan. Jongeren kunnen nu veroordeeld worden tot gemeenschapsdienst of tot een voorwaardelijke straf. Het schoolverzuim bij Romakinderen is enigszins afgenomen. Een volledige tenuitvoerlegging wordt echter verhinderd door een gebrek aan middelen. Er werd een strategie voor sociale bescherming 2008-2013 goedgekeurd, maar de uitvoeringsmechanismen ontbreken nog. De maatregelen om *sociaal kwetsbare mensen en gehandicapten* te helpen, blijven nog beperkt. Een betere coördinatie van de overheidsdiensten is noodzakelijk. Wat het antidiscriminatiebeleid betreft, is er weinig vooruitgang geboekt met het wettelijke kader. De slechts traag vorderende verbetering van de arbeidswetgeving is een hindernis voor de ontwikkeling van de sociale dialoog.

Er is vooruitgang geboekt met de consolidering van de *eigendomsrechten*. De initiële registratie van onroerende eigendommen is bijna voltooid en de procedure van de schatting van eigendommen in verband met restitutie- en compensatieclaims is aan de gang. Onopgeloste eigendoms kwesties zijn een ernstige hindernis gebleken om een goed functionerende grondmarkt te ontwikkelen; hierdoor zijn de buitenlandse investeringen ook beneden de mogelijkheden blijven steken.

Albanië trof een reeks maatregelen om zijn verbintenissen inzake de bescherming van de *minderheden* na te komen, meer bepaald door steun voor het gebruik van minderheidstalen. Verdere verbetering is nodig, onder meer door het verzamelen van correcte gegevens over de grootte en de situatie van de minderheden. Er werden een aantal stappen gezet om de situatie van de *Roma* te verbeteren, vooral inzake schoolregistratie, maar het effect daarvan is beperkt gebleven. Er zijn betere coördinatie en aangepaste middelen nodig om deel te nemen aan het zogenaamde “Roma-decennium” en de bestaande strategieën ten uitvoer te leggen. De *Romaminderheid* leeft nog steeds in zeer slechte omstandigheden en wordt gediscrimineerd, en krijgt met name moeilijk toegang tot onderwijs, sociale voorzieningen, gezondheidszorg, huisvesting en werkgelegenheid.

Wat **regionale kwesties en internationale verplichtingen** betreft, heeft Albanië verder bijgedragen tot het behoud van de regionale stabiliteit en zijn goede betrekkingen met de andere landen van de westelijke Balkan en de naburige EU-lidstaten voortgezet. Albanië heeft actief deelgenomen aan regionale samenwerking, met inbegrip van de recent opgerichte regionale samenwerkingsraad (RCC) en de Midden-Europese Vrijhandelsovereenkomst (CEFTA). Wat betreft het Joegoslavië-tribunaal is de bilaterale immuniteitsovereenkomst met de Verenigde Staten niet in overeenstemming met het gemeenschappelijke standpunt en de richtsnoeren van de EU ter zake.

De **economie** van Albanië bleef relatief snel groeien. De inflatiedruk werd beperkt, maar het externe onevenwicht nam toe en het fiscale beleid verzwakte. Over het algemeen werd de macro-economische stabiliteit gehandhaafd, dank zij een breed spectrum van structurele hervormingen. Het ondernemingsklimaat verbeterde. Toch blijven de onbetrouwbare energievoorziening, de gebrekkige infrastructuur, de zwakke rechtsstaat en onvoldoende naleving van contracten een hindernis voor de economische ontwikkeling.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft Albanië verdere vooruitgang geboekt in de richting van een functionerende markteconomie. Structurele hervormingen en substantiële investeringen in infrastructuur en onderwijs moeten worden voortgezet om de economie in staat te stellen de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie op de lange termijn het hoofd te bieden.

De politieke consensus over de fundamentele principes van een op de markt georiënteerd economisch beleid en de macro-economische stabiliteit werd gehandhaafd. De economie heeft de sterke druk van de wereldwijd gestegen voedselprijzen goed verwerkt, en de prestaties van de arbeidsmarkt konden worden verbeterd. Het beheer van de overheidsfinanciën werd verbeterd en leidde tot meer belastinginkomsten. De privatisering van grote overheidsbedrijven werd voortgezet en de procedures voor de registratie van bedrijven werden grondig vereenvoudigd.

Er werden maatregelen getroffen voor de verbetering van de vaardigheden van de beroepsbevolking en voor de bevordering van investeringen in infrastructuur en de herstructurering van bedrijven. De regering intensifieerde de strijd tegen corruptie en belastingontduiking. De financiële sector bleef gezond en de kredietmarkt werd aanzienlijk transparanter. Door de overheid veroorzaakte verstoringen van de concurrentie bleven beperkt.

Toch stegen de macro-economische risico's ten gevolge van het huidige toenemende tekort op de lopende rekening, voornamelijk ten gevolge een grotere vraag naar energie- en machine-import. De export bleef beperkt en aanzienlijk onder het niveau van de import. Wat de

financiering betreft, bleef de kapitaalinvvoer relatief beperkt. Een vertraagde fiscale consolidering droeg eveneens bij tot de bestaande kloof tussen het totale spaarvolume en investeringen, vanwege de gestegen overheidsinvesteringen in infrastructuur. De nog onvoltooide herstructurering van de verlieslatende openbare elektriciteitsmaatschappij bleef een fiscaal risico vormen.

De economische ontwikkeling werd verder gehinderd door een onbetrouwbare energievoorziening. Het concurrentievermogen van de economie werd nog steeds gehinderd door een gebrek aan gekwalificeerd personeel, een beperkt kapitaal, alsook gebrekkige infrastructuur. In de landbouwsector bleven naar verhouding veel mensen werkzaam. De grote informele sector wordt verder in de hand gewerkt door een zwak fiscaal en uitgavenbeleid, alsook door een gebrekkige rechtshandhaving, inclusief de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad. De informele sector blijft een groot probleem aangezien daardoor de belastinggrondslag en de doeltreffendheid van het economische beleid worden aangetast.

Albanië heeft vooruitgang geboekt met de aanpassing van zijn wetgeving, beleidsvoering en capaciteit aan de **Europese normen** en legt zijn handelsverbintenissen uit hoofde van de interimovereenkomst ten uitvoer. Op het gebied van douane en concurrentie werd verdere vooruitgang geboekt. Op andere gebieden zoals energie, transport en intellectuele-eigendomsrechten is de vooruitgang beperkt gebleven. Er moet verder vooruitgang worden geboekt met de veterinaire en fytosanitaire controles om ten volle te kunnen profiteren van de handelsbepalingen van de SAO. Er moeten verdere inspanningen worden geleverd om de bestuurlijke capaciteit voor de niet-handelsgerelateerde bepalingen van de SAO te verbeteren en voor een doeltreffende tenuitvoerlegging van de wet.

Op sommige gebieden van de *interne markt* is vooruitgang geboekt, maar er moet nog veel worden gedaan om te voldoen aan de verplichtingen van de SAO van Albanië. Er is verdere vooruitgang geboekt met de goedkeuring van Europese technische normen en accrediteringen. Er is vooruitgang geboekt op het gebied van de metrologie en marktcontrole, maar verdere inspanningen zijn nodig. Het wetgevende kader voor de *consumentenbescherming* werd verbeterd. Inzake het *recht van vestiging* kan geen significante vooruitgang worden gemeld. Er blijven bepaalde beperkingen op het *kapitaalverkeer* van kracht.

Er is verder vooruitgang geboekt inzake de bestuurlijke capaciteit van de *douane*. De infrastructuur aan de grensovergangen werd verbeterd. De douane-inkomsten zijn verder gestegen, terwijl de tariefreducties krachtens de interimovereenkomst op tijd werden toegepast. Er moeten echter strategieën voor informatietechnologie en opleiding worden vastgesteld en er zijn verdere verbeteringen nodig in de infrastructuur en de aanpassing aan de EU-werkwijzen. Er waren vorderingen op *belastinggebied*. De inkomsten uit de inkomsten- en vennootschapsbelasting zijn gestegen. Toch blijft de belastinginning laag, vooral op het niveau van de lokale overheden. De belastinginning, de controlestrategie en de verdere aanpassing aan de wet- en regelgeving van de EU moeten verder worden versterkt.

Er zijn verdere vorderingen geboekt op het gebied van *concurrentie*. De concurrentieautoriteit werd verder versterkt door in sleutelsectoren antitrustboeten op te leggen. Het wetgevende kader is grotendeels in overeenstemming met de communautaire verworvenheden, maar verdere inspanningen zijn nodig voor de tenuitvoerlegging ervan. Albanië heeft verder vooruitgang geboekt om te voldoen aan zijn verplichtingen inzake staatssteun in het kader van de SAO. Er werd een inventaris opgesteld van de regelingen voor steun.

Inzake *overheidsaanbestedingen* is sprake van beperkte vooruitgang. Er werden elektronische procedures voor aanbestedingen ingevoerd, maar er zijn verdere aanpassingen van de wetgeving nodig, vooral op het gebied van concessies en nutsbedrijven. De capaciteit van de dienst Overheidsopdrachten is verbeterd, maar moet nog verder worden versterkt. De onpartijdigheid van de controleprocedures dient te zijn gewaarborgd. De huidige procedures voor de behandeling van klachten beantwoorden niet aan de internationale normen. Er werden wijzigingen aangenomen van het douanewetboek inzake *intellectuele-eigendomsrechten* en er werd een wet goedgekeurd inzake industriële-eigendomsrechten. De handhaving van de intellectuele-eigendomsrechten blijft echter zwak en het aantal inbreuken dat voor de rechter komt, is laag. De capaciteit van het bureau voor patenten en het bureau voor auteursrecht blijft beperkt. Er moeten nog aanzienlijke inspanningen worden geleverd om te voldoen aan de verplichtingen van de interim-overeenkomst inzake de intellectuele-eigendomsrechten.

Er is enige vooruitgang te melden wat betreft de aanpassing aan de Europese normen voor *werkgelegenheid en sociaal beleid*. Er werden programma's ingesteld om de werkgelegenheid van kwetsbare groepen te bevorderen. De arbeidsinspectie werd versterkt, maar haar capaciteit om arbeidsrechten af te dwingen blijft beperkt. De normen voor gezondheid en veiligheid op het werk blijven ondermaats. Er is voortdurende vooruitgang geweest op het gebied van de *volksgezondheid*. Er is enige vooruitgang geboekt inzake *onderwijs*. De onderwijsbegroting is verder gestegen. Er werd een nieuw centraal computersysteem ingevoerd voor de toelating tot de universiteit. De toegang voor studenten met een handicap werd verbeterd. Toch blijft het aantal inschrijvingen in de middelbare school in landelijke gebieden laag. Enige vooruitgang is geboekt op het gebied van *onderzoek*, maar de capaciteit moet verder worden versterkt.

Op sommige *sectorale beleidsgebieden* is vooruitgang te melden. Wat de *industrie en kleine en middelgrote ondernemingen* betreft, is vooruitgang geboekt met de uitvoering van het Europees Handvest voor het midden- en kleinbedrijf. Er is enige vooruitgang te melden inzake *landbouw*, meer bepaald wat betreft het wettelijke kader en het opzetten van structuren voor plattelandontwikkeling. Het wettelijke kader inzake *voedselveiligheid en veterinair en fytosanitair beleid* werd verbeterd, maar de naleving van de EU-normen blijft gebrekkig en er zijn verdere inspanningen nodig om de institutionele capaciteit te versterken. Er is enige vooruitgang geboekt inzake *visserij* wat betreft inspectie, controle en internationale samenwerking. Er is verder aandacht nodig voor de handhaving en tenuitvoerlegging van de wet.

Wat betreft *milieu*, is de horizontale wetgeving verbeterd, maar de tenuitvoerlegging en handhaving blijven achterop. De bestuurlijke capaciteit voor de vaststelling en handhaving van het milieubeleid moet worden versterkt.

Enige vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *vervoer*. Albanië blijft actief deelnemen aan het waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa. In alle sectoren van het vervoer moeten echter nog belangrijke verbeteringen worden aangebracht.

In de *energiesector* is beperkte vooruitgang geboekt. Albanië maakte vooruitgang met de toepassing van de EU-wetgeving overeenkomstig zijn verbintenissen krachtens het Verdrag tot oprichting van de Energiegemeenschap. Verdere vooruitgang werd geboekt met de herstructurering van het elektriciteitsbedrijf en er worden inspanningen geleverd om de financiële situatie ervan te verbeteren. Toch blijft de energiesector in een kritieke toestand. De continuïteit van de elektriciteitsvoorziening is niet gewaarborgd aangezien de

generatiecapaciteit niet volstaat om de behoeften voor particulier gebruik te dekken en de beperkte interconnectiecapaciteit elektriciteitsinvoer blijft bemoeilijken.

Enige vooruitgang kan worden gemeld in verband met de *informatiemaatschappij en de media*. Er werd nieuwe wetgeving goedgekeurd inzake elektronische communicatie en e-handtekeningen en er werd een aanvang gemaakt met de liberalisering van de markt. Het regelgevende kader is nog niet in overeenstemming met de *EU-verworvenheden* en de capaciteit van de regelgevende instantie van de telecommunicatie is onvoldoende. Wat betreft het audiovisuele beleid, is de bestuurlijke capaciteit van de omroepautoriteit versterkt, maar de technische hulpmiddelen blijven beperkt. Wat de *financiële controle* betreft, werd een nieuwe begrotingswet goedgekeurd. Toch verkeren de verantwoordingsplicht van beheerders en de financiële controle nog in een pril stadium. Op het gebied van de *statistiek* is redelijke vooruitgang geboekt. De capaciteit van het statistische bureau van Albanië werd verbeterd. De meeste statistische classificaties zijn operationeel en stemmen overeen met de EU-normen. De aanpassing van de wetgeving is redelijk opgeschoten.

Op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid* is op de meeste punten enige, zij het ongelijke, vooruitgang geboekt. Over het algemeen is nog verdere verbetering nodig. Wat *visa* betreft, wordt momenteel een betrouwbaar systeem voor de burgerlijke stand en adresregistratie opgezet om de veiligheid van de documenten te verbeteren. De vreemdelingenwetgeving werd aangenomen. De overnameovereenkomst tussen de Gemeenschap en Albanië is van kracht sinds 2006. De overeenkomst tot versoepeling van de visumplicht tussen de Gemeenschap en Albanië is van kracht geworden en de dialoog over de opheffing van de visumplicht werd aangevat. Er moeten biometrische paspoorten volgens EU-normen worden afgegeven. Het visumregime is nog niet op één lijn met de EU-normen.

De *grenscontrole* werd verbeterd ingevolge een nieuwe wet over grensbeheer, betere infrastructuur en samenwerking tussen de instanties. De tenuitvoerlegging van de geïntegreerde strategie voor grensbeheer is van start gegaan. Het personeelsbestand en de opleiding van de grenspolitie moeten echter worden versterkt. De grensoverschrijdende samenwerking moet worden vergroot. Er is weinig vooruitgang te melden inzake *asielbeleid*. De herziening van het wettelijke kader voor aanpassing aan de EU-normen werd nog niet voltooid. De tenuitvoerleggingscapaciteit blijft zwak en de samenwerking tussen de instanties moet worden versterkt. Enige vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *migratie*. Er werd een centrale eenheid voor terugkeer en overname opgericht om toezicht te houden op de regionale overnamecentra. De migratiecontroles aan de grens zijn doeltreffender, maar er zijn nog aanzienlijk meer inspanningen nodig.

Beperkte vorderingen werden geboekt inzake het voorkómen van *witwassen*. Het wettelijke kader en de samenwerking tussen banken en financiële instellingen op dit vlak, zijn verbeterd. De capaciteit om de inbeslagneming van goederen af te dwingen blijft echter zwak. De middelen voor onderzoek, de samenwerking tussen de instanties en de capaciteit tot handhaving moeten verder worden verbeterd.

Er is enige vooruitgang in de strijd tegen *drugs*, maar drugssmokkel blijft reden tot ernstige zorg. Het aantal drugsgelateerde vervolgingen is gestegen. Er is betere infrastructuur gebouwd om in beslag genomen drugs vóór een rechtszaak op te slaan. Er is echter vastberadenheid nodig om op dit punt voldoende resultaten te boeken, terwijl detectiemaatregelen en -uitrusting aan de grens moet worden verbeterd.

De vooruitgang inzake de *politie* werd voortgezet met de tenuitvoerlegging van de nieuwe politiewet. Er is gestart met de tenuitvoerlegging van de strategische overeenkomst met Europol en van de Zuidoost-Europese overeenkomst inzake politiesamenwerking. Het beheer van de politie, de bemanning, opleiding en interne controlestructuren moeten echter verder worden versterkt. Er zijn meer inspanningen nodig om betrouwbare misdaadstatistieken te ontwikkelen.

Er is sprake van beperkte vooruitgang met de strijd tegen de *georganiseerde misdaad*, die een ernstig probleem blijft en de rechtsstaat en het ondernemingsklimaat blijft aantasten. Er werd een nationale strategie voor de bestrijding van georganiseerde misdaad goedgekeurd. Het wettelijke kader werd verbeterd. De samenwerking met Interpol is verbeterd, waardoor een aantal internationale aanhoudingsbevelen ten uitvoer kon worden gelegd. De inspanningen voor de bestrijding van de georganiseerde misdaad worden echter ondermijnd door corruptie en een slechte bescherming van getuigen. De moeilijke samenwerking tussen de politie en het gerecht heeft de doeltreffendheid van de opsporingen verder negatief beïnvloed.

Er werd een strategie goedgekeurd om de *mensenhandel* te bestrijden. Er dient nog veel te worden gedaan, met name voor de bescherming van slachtoffers. Een grotere politieke vastberadenheid en betere coördinatie zijn nodig voor de tenuitvoerlegging van de strategie tegen mensenhandel, vooral wat de bescherming van de slachtoffers betreft. Albanië blijft een belangrijk land van oorsprong voor mensenhandel, zowel voor de seksuele exploitatie van vrouwen en meisjes als voor dwangarbeid. De interne handel in vrouwen en kinderen is stijgende.

Goede vooruitgang kan worden gemeld wat betreft de *bescherming van persoonsgegevens*. Het wettelijke kader is nu operationeel en een onafhankelijk toezichtsorgaan voor de gegevensbescherming werd opgericht. Voor de passende uitvoering van zijn mandaat moet dit orgaan echter beschikken over voldoende middelen.

Bosnië en Herzegovina

Met de aanpak van de **politieke criteria** van het Europees partnerschap heeft Bosnië en Herzegovina in beperkte mate vooruitgang geboekt. Gezien de vorderingen op vier belangrijke gebieden die door de Commissie en de Raad in 2005 zijn genoemd⁸, werd in juni 2008 de stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO) ondertekend. Het gebrek aan consensus over de voornaamste kenmerken van de opbouw van de staat, frequente twijfels over het vredesakkoord van Dayton/Parijs en opruiende retoriek hebben het functioneren van de instellingen negatief beïnvloed en een rem gezet op het hervormingsproces. Een gemeenschappelijke visie van de politieke leiders op de richting van het land en de voornaamste EU-gerelateerde hervormingen, alsmede het vermogen om met één stem te spreken over de EU en internationale aangelegenheden, zijn essentiële elementen voor verdere vorderingen van het land op weg naar de Europese Unie. Bosnië en Herzegovina moet ook zijn bestuurlijke capaciteit verder opbouwen, met name op staatsniveau, en meer inspanningen leveren ter bestrijding van corruptie.

---

⁸ 1) Tenuitvoerlegging van politiehervormingen overeenkomstig het akkoord van oktober 2005 inzake herstructurering van de politie; 2) volledige samenwerking met het Joegoslavië-tribunaal; 3) goedkeuring en tenuitvoerlegging van alle noodzakelijke wetgeving inzake de openbare omroep; en 4) ontwikkeling van het wetgevingskader en de bestuurlijke capaciteit om te zorgen voor zorgvuldige tenuitvoerlegging van de SAO.

Wat de *democratie en de rechtsstaat* betreft, is er in beperkte mate vooruitgang geboekt bij de totstandbrenging van meer functionele en efficiënte staatsstructuren en geen vooruitgang met de *grondwettelijke* hervormingen. Het bestuurlijke systeem in Bosnië en Herzegovina omvat nog steeds internationale aanwezigheid. De sluiting van het Bureau van de Hoge Vertegenwoordiger is afhankelijk van vooruitgang van Bosnië en Herzegovina ten aanzien van enkele specifieke vereisten⁹.

De gemeenteraadsverkiezingen in oktober 2008 zijn gehouden volgens de internationale normen. Met de verbetering van de doeltreffendheid van het *parlement* van Bosnië en Herzegovina is enige vooruitgang geboekt. Het parlement heeft in de eerste helft van 2008 enkele belangrijke wetten aangenomen gebaseerd op het Europees partnerschap, maar zijn werkzaamheden zijn negatief beïnvloed door het politieke klimaat, systematisch "etnisch" stemmen en onvoldoende bestuurlijke hulpmiddelen. Wat de *regering* op staatsniveau betreft, werd dankzij de consensus over de Europese integratie tot begin 2008 vooruitgang geboekt met de wetgevingsagenda. De hervormingen zijn de laatste maanden echter gestagneerd. Interne spanningen en gefragmenteerd en ongecoördineerd beleid van de staat en de entiteiten blijven de voornaamste obstakels voor efficiënt functioneren van de regering op staatsniveau. Een gebrek aan politieke wil en capaciteitsproblemen bij de regering en het parlement blijven de goedkeuring van wetgeving vertragen. Het directoraat Europese integratie speelt nog steeds een belangrijke rol bij het bevorderen van Europese integratie, maar heeft ook hinder ondervonden van de beperkte middelen voor personeel en het moeilijke politieke klimaat. Het ontbreken van een recente volkstelling vormt een ernstige handicap voor beleidsplanning in Bosnië en Herzegovina als geheel.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *openbaar bestuur*, maar verdere inspanningen zijn nodig. Het bureau van de coördinator voor de hervorming van het overheidsbestuur is versterkt. De strategie voor de hervorming van het overheidsbestuur, een voornamelijk prioriteit van het Europees partnerschap, wordt ten uitvoer gelegd. Het fonds voor de hervorming van het overheidsbestuur is operationeel. De coördinatie tussen de overheidsdiensten op staats- en entiteitsniveau is verbeterd; zij zijn gezamenlijk betrokken bij enkele grootschalige opleidingsprojecten. Er zijn echter aanhoudende inspanningen nodig om politieke bemoeienis te voorkomen, om de rol van etnische identiteit bij benoemingen te beperken, en om een professioneel en efficiënt ambtenarenapparaat tot stand te brengen, gebaseerd op merite en competentie. De opstelling van de wet inzake staatseigendom, een voorwaarde voor de sluiting van het Bureau van de Hoge Vertegenwoordiger, verloopt zeer traag. De benoeming van de vier staatsombudspersonen en de overdracht van de bevoegdheden van de ombudspersonen naar het staatsniveau heeft vertraging opgelopen.

Bosnië en Herzegovina is vorderingen blijven maken met de verbetering van het *justitiële stelsel*. Er is een nationale strategie voor de ontwikkeling van de justitiële sector goedgekeurd; deze is gericht op het versterken van onafhankelijkheid, verantwoording, efficiency, professionalisme en harmonisatie van justitie. De Hoge Raad voor Justitie en Gerechtelijke Vervolging heeft zijn inspanningen voortgezet om verbetering te brengen in de situatie in het

---

⁹ Deze betreffen vijf doelstellingen 1) aanvaardbare en duurzame oplossing van het vraagstuk van de verdeling van eigendom tussen staat en andere overheidsniveaus; 2) aanvaardbare en duurzame oplossing van defensie-eigendom; 3) voltooiing van de definitieve toewijzing van Brčko; 4) fiscale duurzaamheid (versterkt door akkoord over permanente ITA-coëfficiëntenmethode en oprichting van een Nationale Belastingraad); en 5) consolidering van de rechtsstaat (blijkt uit goedkeuring van de Nationale Strategie inzake Oorlogsmisdaden, de vreemdelingen- en asielwet en de Nationale Strategie voor de Hervorming van de Justitiële Sector), en twee specifieke voorwaarden: 1) ondertekening van de SAO en 2) een stabiele politieke situatie.

justitiële stelsel. De werking van het justitiële stelsel wordt echter nog steeds belemmerd door de fragmentatie van het justitiële systeem en de ongelijkheden in het juridisch kader. Er zijn nog steeds problemen met de vervolging van georganiseerde criminaliteit en oorlogsmisdaden in de entiteiten en de kantons. De onafhankelijkheid, verantwoording en efficiency van justitie moeten verder worden versterkt. De jurisdictie en bevoegdheden van de justitiële instanties op staatsniveau om vrij te functioneren in de Republika Srpska worden door de regering van de Republika Srpska betwist; dit is reden tot ernstige bezorgdheid.

Bosnië en Herzegovina heeft weinig vorderingen gemaakt in de *strijd tegen corruptie*. Corruptie is nog steeds wijdverbreid en blijft een ernstig probleem. De nationale strategie ter bestrijding van corruptie is niet adequaat uitgevoerd. De veroordelingen voor corruptie zijn nog steeds niet erg talrijk. De transparantie van de activiteiten van de overheidsadministratie wordt gehinderd door politieke druk op de publieke instanties voor externe audits en de corruptiewaakhonden. Bosnië en Herzegovina heeft behoefte aan versterkt engagement en vastberaden optreden ter bestrijding van corruptie.

Op het gebied van de *mensenrechten en de bescherming van minderheden* is in beperkte mate vooruitgang geboekt. Bosnië en Herzegovina heeft alle belangrijke VN- en internationale mensenrechtenverdragen geratificeerd, alsmede, in juli 2008, het herziene Europees Sociaal Handvest. De tenuitvoerlegging van de internationale mensenrechtenverdragen dient echter te worden verbeterd. In een aantal gevallen zijn de besluiten van de mensenrechtencommissie van het Constitutioneel Hof van Bosnië en Herzegovina niet correct uitgevoerd.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *civiele en politieke rechten*. Er zijn maatregelen genomen ter ondersteuning van de ontwikkeling van het *maatschappelijk middenveld*. De oprichting van de Raad voor het Maatschappelijk Middenveld is een positieve ontwikkeling, ook al blijven de *maatschappelijke organisaties* over het algemeen zwak en dient hun betrokkenheid bij de beleidsvorming te worden versterkt. De middelen die nodig zijn voor de bouw van een *gevangenis* op staatsniveau, zijn veiliggesteld. De praktijken van de staat en de entiteiten voor strafrechtelijke sancties zijn echter nog steeds niet geharmoniseerd. De *slechte behandeling* van gevangenen en gedetineerden blijft een probleem. De vervolging van daders is ontoereikend. De *toegang tot justitie* in burgerrechtelijke en strafrechtzaken blijft reden tot bezorgdheid, en gelijkheid voor de wet wordt niet altijd gegarandeerd.

De grondwet van de staat en die van de entiteiten voorzien in *vrijheid van meningsuiting* en vrije media, *vrijheid van vereniging en vergadering* en *vrijheid van religie*. Er is echter weinig aanvullende vooruitgang geboekt op deze gebieden, en betere uitvoering van de bestaande wetgeving is noodzakelijk. De wet inzake de publieke omroep van de Federatie is goedgekeurd, maar volledige harmonisatie met de relevante wetgeving op staatsniveau is nog nodig. Alle omroepwetten moeten zorgvuldig ten uitvoer worden gelegd om te voldoen aan deze voorname prioriteit van het Europees partnerschap. Er zijn pogingen geweest om het publieke-omroepstelsel financiële middelen te onthouden. Er zijn opnieuw fysieke aanvallen geweest tegen journalisten en uitgevers.

Er is in beperkte mate vooruitgang geboekt op het gebied van de *economische en sociale rechten*. Aanhoudende inspanningen zijn nodig met betrekking tot de bescherming van vrouwen tegen alle vormen van geweld. Hoewel er een actieplan is voor *kinderen*, blijven er problemen op het gebied van gezondheid, sociale bescherming, onderwijs en huiselijk geweld tegen kinderen. Onvolkomenheden in de socialezekerheidsstelsels hebben een negatieve invloed op de omstandigheden waarin *kwetsbare groepen* verkeren, waaronder psychiatrische

patiënten. De ratificatie van het herziene Europees Sociaal Handvest is een stap vooruit, maar de sociale dialoog wordt in het hele land nog steeds bemoeilijkt door het complexe bestuursstelsel en de fragmentatie van de wetgeving. Er zijn opnieuw vorderingen gemaakt op het gebied van de *eigendomsrechten* en de hervorming van het kadaster. Het mandaat van de commissie Eigendomsclaims ontheemden en vluchtelingen is uitgebreid tot de aanpak van de overblijvende zaken op het gebied van de restitutie van eigendom. Het wetgevingskader van Bosnië en Herzegovina omvat bepalingen ter bescherming van de economische en sociale rechten, maar over het algemeen is de uitvoering hiervan ondermaats.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *culturele rechten* en *rechten van minderheden*. Op staatsniveau is een Raad voor Nationale Minderheden opgericht, terwijl ook in de Republika Srpska nu een Raad voor Nationale Minderheden operationeel is. Verdere stappen zijn nodig om de tenuitvoerlegging te verbeteren van de wet Nationale minderheden, en de staatsgrondwet moet worden gewijzigd om minderheden toegang te bieden tot alle politieke functies. Scheiding van kinderen op school op grond van etnische afkomst blijft een probleem. Bosnië en Herzegovina is lid geworden van het Decennium voor de integratie van de Roma 2005-2015. Er zijn een actieplan voor huisvesting, gezondheid en werkgelegenheid van de Roma en een coördinatiemechanisme ingesteld. De levensomstandigheden van de Romaminderheid blijven echter zwaar en zij worden nog steeds sterk gediscrimineerd. Ook zijn er problemen met hun toegang tot onderwijs, sociale bescherming, gezondheidszorg, huisvesting en werkgelegenheid. Het ontbreken van bevolkingsregistratie blijft een groot obstakel voor hun toegang tot basisrechten op sociaal en economisch gebied.

Wat de *vluchtelingen en ontheemden* betreft, zijn verdere verbeteringen geconstateerd in de veiligheidssituatie, maar weinig aanvullende vorderingen bij de verbetering van de sociaaleconomische integratie van degenen die zijn teruggekeerd.

Wat *regionale vraagstukken en internationale verplichtingen* betreft, blijft Bosnië en Herzegovina actief deelnemen aan regionale samenwerkingsinitiatieven, waaronder de Regionale Samenwerkingsraad, waarvan het hoofdkwartier in februari 2008 is gevestigd in Sarajevo, en aan de CEFTA. Bosnië en Herzegovina werkt op bevredigende wijze samen met het Joegoslavië-tribunaal, een voornamelijk prioriteit van het Europees partnerschap. Wat betreft het Internationale Strafhof, is de bilaterale immuniteitsovereenkomst met de Verenigde Staten niet in overeenstemming met het gemeenschappelijk standpunt en de beginselen van de EU. Voor Bosnië en Herzegovina geldt nog steeds de procedure van toezicht op de verplichtingen en verbintenissen krachtens zijn lidmaatschap van de Raad van Europa.

In het algemeen zijn de betrekkingen van Bosnië en Herzegovina met zijn buurlanden goed, maar er is zeer weinig vooruitgang met het oplossen van resterende vraagstukken, waaronder handels- en grensgerelateerde kwesties met Kroatië en Servië.

De **economie** van Bosnië en Herzegovina is snel blijven groeien. De macro-economische stabiliteit is verzwakt door de toenemende externe tekorten, de hogere inflatie en expansief fiscaal beleid. Het aanhouden van de zeer hoge werkloosheid en lage arbeidsmarktparticipatie in het land blijft samen met de uiteenlopende hervormingsinspanningen van de entiteiten reden tot ernstige zorg.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft Bosnië en Herzegovina enige, zij het ongelijke, vooruitgang geboekt in de richting van een functionerende markteconomie. Het land moet met grote vastberadenheid aanzienlijke verdere hervormingsinspanningen leveren, wil het op de

lange termijn het hoofd kunnen bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten in de Unie.

Er is enige vooruitgang geboekt bij het bereiken van consensus over de grondbeginselen van het economische beleid en de samenwerking tussen de entiteiten op het gebied van het economisch beleid is verbeterd. Met de wet inzake de nationale belastingraad en de inhuldiging begin september van de Belastingraad op grond van de nieuwe wet is de regering de verbintenis aangegaan om de fiscale coördinatie te verbeteren. Er is een akkoord over de toewijzing van de indirecte belastingen. De currency-boardregeling verloopt nog steeds soepel en de financiële stabiliteit is grotendeels gehandhaafd, ondanks de internationale volatiliteit en de sterke groei van de binnenlandse leningen. Enkele arbeidsmarktindicatoren vertonen verbetering. De hoge tarieven voor de vennootschaps- en inkomstenbelasting in de Federatie zijn verlaagd en er zijn wetgevingsmaatregelen genomen om dubbele belastingheffing in het land te voorkomen.

Het ondernemingsklimaat is enigszins verbeterd wat de registratie van bedrijven, de faillissementsprocedures en het kadaster betreft. Het mkb profiteert van de betere toegang tot financiering. De buitenlandse directe investeringen zijn in 2007 toegenomen, aangezwengeld door de grootschalige privatiseringen in de Republika Srpska, en dekken het huidige tekort op de lopende rekening volledig. De modernisering van het fysieke kapitaal is versneld, mede ondersteund door de snel groeiende publieke investeringen in de Republika Srpska.

De fiscale problemen, die in 2006 waren begonnen, zetten zich in 2007 en 2008 voort. In de Federatie zijn de fiscale risico's toegenomen als gevolg van de enorme vastleggingen voor sociale uitgaven, in weerwil van de afnemende begrotingsinkomsten. Daarnaast is het loonbeleid in de publieke sector op alle overheidsniveaus versoepeld door loonsverhogingen en indexeringsmechanismen die de fiscale duurzaamheid en het concurrentievermogen van de particuliere sector verzwakken. De herstructurering en liquidatie van ondernemingen in staatsbezit is langzaam gevorderd, maar er zijn slechts marginale vorderingen geboekt met de privatisering in de Federatie. De werkloosheid is nog steeds zeer hoog.

De verschuiving in de productiestructuur naar activiteiten met een grotere toegevoegde waarde verloopt langzaam. De zwakke productieve capaciteit en structurele rigiditeit - hoge sociale bijdragen, onevenwichtige mechanismen voor de vaststelling van lonen, de hoge en slecht afgestemde sociale overdrachten en de lage arbeidsmobiliteit - hinderen het creëren van werkgelegenheid. Het ondernemingsklimaat wordt nog steeds negatief beïnvloed door bestuurlijke ondoelmatigheid. De grote informele sector wordt gehinderd door een zwak regelgevingskader, ondoelmatig belastingbeleid en uitgavenbeleid, en een zwakke rechtshandhaving, ook wat de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad betreft. Dit blijft een belangrijke uitdaging, aangezien deze problemen de belastinggrondslag en de efficiency van het economisch beleid verkleinen.

Bosnië en Herzegovina heeft enige vooruitgang geboekt met de aanpassing van zijn wetgeving en beleid aan de **Europese normen**. De tenuitvoerlegging van de douanegerelateerde bepalingen na de inwerkingtreding van de Interimovereenkomst op 1 juli 2008 is over het algemeen bevredigend te noemen. De bestuurlijke capaciteit van Bosnië en Herzegovina moet echter worden versterkt en het land moet een goede reputatie opbouwen wat de tenuitvoerlegging van de SAO betreft.

Bosnië en Herzegovina heeft enige vooruitgang geboekt bij de aanpak van de prioriteiten van het Europees partnerschap die betrekking hebben op de *interne markt*. Wat het *vrij verkeer*

van goederen betreft, is in beperkte mate vooruitgang geboekt op het gebied van normalisatie, certificering en markttoezicht. Aanhoudende inspanningen zijn noodzakelijk om het juridische kader te harmoniseren met de EU-wetgeving op dit gebied en de nodige bestuurlijke capaciteit te ontwikkelen. De wet inzake farmaceutische en medische apparaten is goedgekeurd; deze zal bijdragen tot de verwezenlijking van een interne markt binnen Bosnië en Herzegovina in deze sector. De Raad voor de *consumentenbescherming* is nu volledig operationeel.

Er is in beperkte mate vooruitgang geboekt met betrekking tot *diensten, het recht van vestiging en het vennootschapsrecht*. Er is vooruitgang geboekt met betrekking tot de registratie van bedrijven. Er is echter geen vooruitgang geboekt bij de totstandbrenging van een toezichthoudend orgaan op staatsniveau voor het bankwezen en de goedkeuring van wetgeving op staatsniveau inzake leasing en obligaties.

Er zijn geen noemenswaardige ontwikkelingen te melden inzake *vrij kapitaalverkeer*, maar de voorbereidingen van Bosnië en Herzegovina ter zake liggen op schema. Er is vooruitgang geboekt op het gebied van *douane*, zowel wat aanpassing van de wetgeving als bestuurlijke capaciteit betreft. De douanestrategieën – met name inzake opleiding, informatietechnologie en andere gebieden – moeten nu worden bepaald. Er zijn tevens vorderingen gemaakt bij de aanpak van de prioriteiten van het Europees partnerschap met betrekking tot *belasting*. De nationale belastingraad is in september 2008 ingehuldigd. De btw-inning is verbeterd als gevolg van de toenemende economische activiteit en het toenemende aantal geregistreerde btw-plichtigen.

Op het gebied van *mededinging* heeft Bosnië en Herzegovina enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de antitrustcontrole. De Mededingingsraad heeft meer activiteiten ontplooid, ook al zijn er geen verdere aanpassingen geweest aan het *acquis*. Er is geen vooruitgang gemaakt op het gebied van staatssteun, en de wetgeving en oprichting van een operationeel onafhankelijk toezichthoudend orgaan is nog steeds hangende. Er zijn in beperkte mate vorderingen geboekt op het gebied van *overheidsopdrachten*. Er is nog niet gezorgd voor de juiste tenuitvoerlegging van procedures in verband met overheidsopdrachten in het land. Met de handhaving van de *intellectuele-eigendomsrechten* is weinig vooruitgang geboekt. Het wetgevingskader is onvolledig en de tenuitvoerleggingscapaciteit moet worden versterkt.

Er is in beperkte mate vooruitgang geboekt op het gebied van het *sociaal beleid en het werkgelegenheidsbeleid*. De coördinatie en strategische planning in de gezondheidszorg zijn verbeterd. Er is een conferentie van ministers van Volksgezondheid ingesteld; deze komt regelmatig bijeen. Er zijn diverse stappen gezet op de weg naar implementatie van de Kaderovereenkomst van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), maar de implementatie moet worden verbeterd. Wetgeving en beleid op sociaal gebied en werkgelegenheidsgebied blijven echter uiterst gefragmenteerd. De institutionele structuur van het land vormt nog steeds een groot obstakel voor de ontwikkeling van de noodzakelijke gecoördineerde aanpak.

Er is enige vooruitgang geboekt met de Europese normen op het gebied van *onderwijs*. De coördinatie tussen de veertien ministeries van Onderwijs in het land is licht verbeterd als gevolg van de instelling van een conferentie van ministers. Op staatsniveau is een wet inzake beroepsopleiding goedgekeurd. Bosnië en Herzegovina heeft ook aanvullende stappen gezet op de weg naar implementatie van de Bologna-hervormingen. De harmonisatie van de wetgeving op staats-, entiteits- en kantonaal niveau is echter nog niet voltooid en de tenuitvoerlegging is over het hele land gezien ongelijkmatig. Wat onderzoek betreft, is de procedure om het land te betrekken bij het zevende kaderprogramma in gang gezet; hierdoor

zullen de onderzoeksmogelijkheden met EU-partners toenemen. Aanzienlijke inspanningen blijven echter noodzakelijk om de onderzoekscapaciteit in het land te vergroten.

Bosnië en Herzegovina is redelijk gevorderd met de voorbereidingen om toe te treden tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO), maar er zijn meer inspanningen nodig wil het land zijn doel realiseren om snel toe te treden.

Bosnië en Herzegovina heeft enige vooruitgang geboekt bij de aanpak van de Europese normen voor diverse *sectorale beleidslijnen*. Er is in beperkte mate vooruitgang geboekt op het gebied van *industrie en midden- en kleinbedrijf (mkb)*. Er is nog geen mkb-strategie goedgekeurd voor het hele land. Een strategie voor het industriebeleid ontbreekt nog.

Er is enige vooruitgang geboekt met de aanpassing aan het EU-beleid op het gebied van *landbouw en visserij*. Op staatsniveau is de wet inzake landbouw, voeding en plattelandontwikkeling goedgekeurd. Er is echter geen vooruitgang geboekt met de oprichting van een ministerie van Landbouw op staatsniveau. De ontwikkeling van een brede landbouwstrategie is vertraagd. Er zijn bescheiden vorderingen gemaakt op het gebied van voedselveiligheid en op het gebied van het veterinaire en fytosanitaire beleid. Er zijn nog problemen met de ontoereikende menselijke en financiële hulpbronnen en zwakke coördinatie tussen de diensten van de staat en die van de entiteiten. De voorbereidingen van Bosnië en Herzegovina op het gebied van *milieu* verkeren in een vroeg stadium. Op staatsniveau is nog geen milieuwet tot instelling van een nationaal geharmoniseerd kader voor milieubescherming goedgekeurd en er is nog geen milieugentschap op staatsniveau opgericht.

Bosnië en Herzegovina heeft enige vooruitgang geboekt in de sector *vervoer*, zowel wat betreft de versterking van de institutionele structuur als de aanpassing van het regelgevingskader. Er is vooruitgang gemaakt met de ontwikkeling van de trans-Europese vervoersnetwerken, maar aanzienlijke hervormingen en aanpassingen zijn nog nodig voor de spoorwegen. Het land neemt nog steeds actief deel aan het Waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa (SEETO). De markt voor commerciële luchtvaartmaatschappijen is geopend na de ratificatie van de overeenkomst betreffende de totstandbrenging van een Europese gemeenschappelijke luchtvaartruimte. Deze moet echter consistent worden toegepast. Verdere inspanningen zijn nodig om de omvorming van de institutionele structuur te voltooien en te voorzien in de voorwaarden voor het openen van de markten voor alle vervoerswijzen.

Er is in beperkte mate vooruitgang te melden op het gebied van *energie*. Bosnië en Herzegovina is partij bij het Verdrag tot oprichting van de Energiegemeenschap en moet de daarmee verband houdende EU-wetgeving op energiegebied uitvoeren, maar het ligt fors achter op een aantal energiegerelateerde gebieden. Met name de hervormingen in de gassector hebben vertraging opgelopen. In de elektriciteitssector is het elektriciteitstransport ontbundeld, en werden een onafhankelijk netbeheerder (ISO) en transmissiebedrijf (Transco) opgericht. De ontwikkelingen met betrekking tot Transco, met name het voorstel van de Republika Srpska om het bedrijf op entiteitsbasis op te splitsen, hebben de vorderingen die in de elektriciteitssector zijn geboekt, opnieuw in gevaar gebracht. Er is geen brede energiestrategie opgezet.

Bosnië en Herzegovina heeft enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *informatiemaatschappij en de media*. Met de goedkeuring van de wet inzake de publieke omroep van de Federatie is het wetgevingskader voor publieke omroep in Bosnië en Herzegovina voltooid, ook al is nog enige aanpassing aan de relevante wetgeving op

staatsniveau noodzakelijk. Er is opnieuw aan de onafhankelijkheid van de regelgevende autoriteit voor communicatie aangetast door nieuwe salarisregels voor het personeel en problemen met de benoeming van een directeur-generaal. Er is geen vooruitgang geboekt met de oprichting van een nieuwsagentschap op staatsniveau. Er is beperkte vooruitgang geboekt wat betreft *financiële controle*.

Er is enige vooruitgang te melden op het gebied van de *statistiek*. De samenwerkingsovereenkomst tussen de bureaus voor de statistiek op staatsniveau en op het niveau van de entiteiten is echter niet op de juiste wijze uitgevoerd. Door politieke onenigheid is er nog steeds geen besluit genomen over het houden van de volkstelling in 2011. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig om een doeltreffend statistieksysteem volgens EU-normen tot stand te brengen in Bosnië en Herzegovina.

Op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid* is verdere vooruitgang geboekt inzake *visumbeheer, grensbeheer, asiel en migratie*. Inspanningen met het oog op verdere verbeteringen op al deze gebieden zijn echter nodig. De visumversoepelingsovereenkomst tussen de EG en Bosnië en Herzegovina is in januari 2008 in werking getreden. Er is een dialoog opgestart met de Europese Commissie over visumliberalisering. Er zijn verdere stappen gezet op de weg naar invoering van biometrische paspoorten. Verdere verbetering van het CIPS (Citizen Identification Protection System) is nodig, inclusief veilig en doeltreffend beheer ervan. Een nieuwe strategie voor geïntegreerd grensbeheer (IBM) is goedgekeurd. De staatscommissie voor grensbeheer, die belast is met de coördinatie en implementatie van de IBM-strategie, is in juli 2008 opgericht. Verdere maatregelen zijn nu noodzakelijk ter verbetering van de samenwerking tussen de verschillende autoriteiten aan de grenzen. Er is verdere vooruitgang geboekt met de oprichting van een functionerend asielsysteem. Er zijn enige vorderingen geboekt op het gebied van migratie. In mei is een tijdelijk opvangcentrum voor illegale migranten geopend, maar de nieuwe migratiestrategie moet nog worden goedgekeurd. Bosnië en Herzegovina heeft de overnameovereenkomst met de EG, die in januari 2008 in werking is getreden, goed geïmplementeerd.

Er zijn in beperkte mate vorderingen geboekt op het gebied van de preventie van het *witwassen van geld*. De samenwerking op internationaal niveau is verbeterd, en het Verdrag inzake het witwassen, de opsporing, de inbeslagneming en de confiscatie van opbrengsten van misdrijven en de financiering van terrorisme van de Raad van Europa is in werking getreden. De binnenlandse wetgeving moet echter worden aangepast aan het Verdrag. Verder is de financiële inlichtingendienst (FIU) van het Agentschap voor onderzoek en bescherming op staatsniveau niet voldoende versterkt wat personeel betreft. Grotere inspanningen zijn nodig ter versterking van de bestuurlijke capaciteit om het witwassen van geld te voorkomen. Er zijn enige stappen gezet in de strijd tegen *drugs*, en er is een drugscommissie ingesteld. Bosnië en Herzegovina heeft nog geen strategie goedgekeurd voor illegale drugs en ook geen actieplan. De drugshandel blijft een groot probleem, waarvoor aanhoudende inspanningen nodig zijn.

Er is vooruitgang geboekt met betrekking tot het functioneren van de *politie*. De goedkeuring van relevante politiewetgeving, die voorziet in zeven nieuwe agentschappen op staatsniveau, is positief. Deze wetten moeten nu zonder dralen worden uitgevoerd en ook de directeurs van de nieuwe agentschappen moeten snel worden benoemd. Er zijn enkele stappen gezet om de werkzaamheden van het Agentschap voor onderzoek en bescherming op staatsniveau te vergemakkelijken. De politiemachten van Bosnië en Herzegovina blijven echter gefragmenteerd, en de bevoegdheden met betrekking tot communicatiesystemen, databases, computerondersteund onderzoek, systemen voor strafrechtelijke analyse en forensische technieken blijven verdeeld.

Bosnië en Herzegovina heeft in beperkte mate vooruitgang geboekt met de strijd tegen de georganiseerde misdaad, die een ernstige bron van zorg blijft en de rechtsstaat en het ondernemingsklimaat aantast. De uitvoering van de strategie ter bestrijding van de georganiseerde misdaad was ontoereikend. Het juridische kader is operationeel, maar de tenuitvoerlegging van de wet moet worden verbeterd. Er is weinig follow-up van de strategie voor de bestrijding van terrorisme uit 2006. Bosnië en Herzegovina heeft een nieuw nationaal actieplan goedgekeurd voor de bestrijding van mensenhandel in de periode 2008-2012. Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bestrijding van mensenhandel is in werking getreden. De implementatie moet echter worden verbeterd. Bosnië en Herzegovina is een land van herkomst, een doorvoerland en een land van bestemming voor de mensenhandel. Dit blijft reden tot bezorgdheid. Het staatsbureau voor gegevensbescherming is nog niet operationeel.

Kroatië

Kroatië voldoet nog steeds aan de **politieke criteria**. Er is over de hele linie vooruitgang geboekt, maar verdere aanhoudende inspanningen zijn nog steeds nodig op diverse gebieden, zoals de hervorming van justitie en bestuur, corruptiebestrijding, rechten van minderheden en de terugkeer van vluchtelingen. De prioriteiten van het toetredingspartnerschap zijn gedeeltelijk aangepakt.

Democratie en rechtsstaat zijn verder versterkt. Regering en parlement functioneren beide goed. Er is echter aanzienlijke ruimte voor verdere verbeteringen binnen justitie, in het openbaar bestuur en op het gebied van corruptiebestrijding. Aanzienlijke verbeteringen op deze gebieden zijn essentieel om een stevige basis te creëren voor volledige tenuitvoerlegging van het *acquis*.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de hervorming van het *overheidsbestuur*. De regering heeft een strategie voor de hervorming van het overheidsbestuur aangenomen, alsmede een voorstel voor een herziene wet inzake algemene bestuursprocedures. Er zijn verbeteringen aangebracht in de wet op de overheidsdienst. De capaciteit van het Centraal Staatsbureau voor Bestuur is versterkt. Er zijn verschillende initiatieven genomen op het gebied van e-overheid. De rechtsgrondslag voor de opbouw van een moderne en professionele overheidsdienst is echter nog steeds niet volledig. Niet alle regelingen die nodig zijn voor de tenuitvoerlegging van de wet op de overheidsdienst zijn aangenomen. Deze wet wordt niet consequent toegepast in de hele overheidsadministratie. De wetgeving inzake bestuursprocedures moet nog steeds grondig worden gecheckt. Het bestuurssysteem is niet efficiënt. Er zijn nog steeds zwakke punten in het beheer van de menselijke hulpbronnen en de overheidsdienst heeft nog steeds een hoog personeelsverloop en een tekort aan gekwalificeerd personeel. Er is grote vertraging op het gebied van de decentralisatie. Verdere aanhoudende inspanningen zijn over de hele linie nodig.

Er is enige vooruitgang geboekt met de hervormingen van het *justitiële stelsel*. In juni 2008 is nieuwe wetgeving aangenomen en is ook een herzien actieplan goedgekeurd voor alle belangrijke punten van de hervorming. De eerste resultaten van het systeem van gerechtelijke inspectie worden nu zichtbaar. Langzaam tekent zich een meer gebalanceerde benadering van rechtszaken in verband met oorlogsmisdaden af, met een grotere bereidheid om de daders te vervolgen ongeacht hun etnische achtergrond. De achterstand van de rechtbanken blijft echter aanzienlijk en de duur van de gerechtelijke procedures exorbitant. De rationalisering van de rechtbanken is nog niet echt begonnen. Verdere verbeteringen op het gebied van verantwoording, professionalisme en competentie van justitie zijn vereist. Er is geen gemeenschappelijke norm voor de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor oorlogsmisdaden,

die zonder onderscheid naar etniciteit wordt toegepast. Veel van die misdaden worden niet vervolgd. Het probleem van de veroordelingen bij verstek van de jaren negentig is niet adequaat aangepakt. Over het algemeen worden de hervormingen in de justitiële sector in een vrij laag tempo voortgezet en zijn concrete resultaten nodig. Momenteel is effectieve toepassing van het recht voor Kroatische burgers niet in alle gevallen gewaarborgd.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *corruptiebestrijding*. Het juridische kader is verder verbeterd. Voorts zijn een herziene strategie voor corruptiebestrijding en een actieplan goedgekeurd. Er is een nieuw interministerieel coördinatiesysteem voor toezicht op alle inspanningen ter bestrijding van corruptie ingesteld. Het Bureau voor de Bestrijding van Corruptie en Georganiseerde Criminaliteit (USKOK) voert zijn activiteiten nog steeds op. Corruptie blijft echter wijdverbreid. Bij de tenuitvoerlegging van de inspanningen ter bestrijding van corruptie ontbreekt het aan strakke coördinatie en efficiënt, onpartijdig toezicht; ook moet de institutionele capaciteit worden versterkt. De politie moet doeltreffender worden in de strijd tegen corruptie en georganiseerde criminaliteit. Het totaal aantal corruptiezaken is gestegen, maar het aantal veroordelingen blijft gering. Verdere inspanningen zijn vereist om de corruptie op hoog niveau aan te pakken. Er is weinig vooruitgang geboekt bij het voorkomen van belangenverstrengeling. Er is geen cultuur voor het afleggen van verantwoording door de politiek.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *mensenrechten en de bescherming van minderheden*. De bescherming van de mensenrechten wordt over het algemeen gewaarborgd, maar er resteren enkele belangrijke uitdagingen wat implementatie betreft. Aanhoudende inspanningen zijn nodig met betrekking tot de rechten van minderheden en de terugkeer van vluchtelingen.

Er is een nieuwe wet inzake rechtshulp goedgekeurd, alsmede wetgeving over de tarieven van advocaten, om de toegang tot justitie te verbeteren; deze werd de afgelopen jaren bemoeilijkt door de begrenzingen van de bestaande wetgeving en zwakke punten in het justitiestelsel. Er zijn enkele stappen gezet om de tekortschietende *omstandigheden in gevangenis* aan te pakken. Er is echter nog steeds een tekort aan gevangenispersoneel en capaciteit en het nieuwe systeem voor rechtshulp moet nog worden geïmplementeerd.

De *vrijheid van meningsuiting*, inclusief de vrijheid en het pluralisme van de media, is opgenomen in de Kroatische wetgeving en wordt over het algemeen gewaarborgd. Er zijn echter gevallen geweest van bedreiging van en aanvallen op journalisten, met name tegen personen die werken aan zaken op het gebied van corruptie en georganiseerde criminaliteit. Twee journalisten zijn recentelijk vermoord. Uitgevers en journalisten maken nog steeds melding van ongewenste politieke druk.

Het beleid om de *rechten van vrouwen en kinderen* te verbeteren is de bewustmaking blijven bevorderen. Er zijn echter verdere inspanningen bij de uitvoering vereist. De uitvoeringsmaatregelen met betrekking tot de bescherming van kinderen moeten sneller worden doorgevoerd.

Het Bureau van de Ombudspersoon voor personen met een handicap is opgericht en er is een Nationaal Implementatieplan voor sociale integratie 2007-2008 opgesteld. Aanhoudende inspanningen zijn echter nodig met betrekking tot *sociaal kwetsbare personen en personen met een handicap*. Op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg zijn bij het beleid om zorg te verlenen via op de gemeenschap gebaseerde diensten in plaats van opname in inrichtingen geen tastbare vorderingen genoteerd.

In juli 2008 is een brede wet inzake *bestrijding van discriminatie* goedgekeurd, een belangrijke vooruitgang. In de praktijk is het niveau van bescherming tegen discriminatie en de gerechtelijke vervolging ervan echter nog niet in overeenstemming met de EU-normen. Het functioneren van de politie en de instellingen in de gezondheidszorg en het sociale stelsel vertonen bepaalde zwakke punten.

Er is enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de *minderheden*. Een actieplan voor de uitvoering van de constitutionele wet inzake nationale minderheden (CLNM) is goedgekeurd, alsmede een aanwervingsplan 2008 voor minderheden in de overheidsadministratie. De fondsen voor minderheden zijn verder verhoogd. Ook de Roma-minderheid heeft opnieuw aandacht gekregen met verbeteringen in het kleuteronderwijs. Een etnische Serviër is benoemd op één van de posten van vice-premier.

Er zijn echter nog steeds veel problemen voor minderheden. Kroatië moet zorgen voor een klimaat van verdraagzaamheid jegens de Servische minderheid en passende maatregelen nemen voor de bescherming van personen die slachtoffer zijn of kunnen worden van bedreiging of discriminatie, vijandigheid en geweld. Minderheden kampen met bijzondere problemen op het gebied van werkgelegenheid: zij zijn niet alleen ondervertegenwoordigd in de overheidsadministratie, de rechterlijke macht en de politie, maar ook in de bredere publieke sector. De Roma-minderheid kampt met moeilijke levensomstandigheden en er zijn nog uitdagingen op het gebied van onderwijs, sociale bescherming, gezondheidszorg, huisvesting en werkgelegenheid. Wettelijke bepalingen en programma's moeten met grotere vastberadenheid ten uitvoer worden gelegd, en er moet worden voorzien in adequaat toezicht, met name op het gebied van werkgelegenheid.

Er is enige vooruitgang geboekt met de vraagstukken betreffende de *terugkeer van vluchtelingen*. Er is een actieplan goedgekeurd voor versnelde implementatie van huisvestingsprogramma's, met als streefdatum voor de voltooiing eind 2009. Er zijn belangrijke besluiten genomen die de mogelijkheid openen om pensioenrechten te valideren. De wederopbouw van huisvesting is gecontinueerd. Tot dusver is het streefcijfer om voor 2007 1 400 huisvestingseenheden te verschaffen op een totaal van 12 500 aanvragen in het kader van de huisvestingsprogramma's voor voormalige huurders grotendeels gehaald. De tenuitvoerlegging van deze programma's blijft echter zwak. In de stedelijke gebieden is slechts 12% van de gevallen opgelost. De streefcijfers van de regering voor uitvoering liggen achter op schema, al is de uitvoering de afgelopen maanden weer versneld. Andere belangrijke punten van zorg waarmee personen die terugkeren te maken hebben, zijn de aanhoudende vijandigheid in bepaalde gebieden en werkgelegenheid. De inspanningen om de vereiste economische en sociale voorwaarden te creëren voor een duurzame terugkeer van vluchtelingen moeten in een hoger tempo worden uitgevoerd.

Wat de **regionale vraagstukken en internationale verplichtingen** betreft, is de samenwerking met het Joegoslavië-tribunaal voortgezet. Er zijn echter problemen in verband met de toegang van het Joegoslavië-tribunaal tot bepaalde documenten in Kroatië; deze moeten worden opgelost. Over het algemeen is de naleving van de akkoorden van Dayton/Parijs en Erdut gewaarborgd. Er moet worden gezorgd voor onpartijdige vervolging in zaken die van het Joegoslavië-tribunaal zijn overgedragen naar de Kroatische rechter. Dit geldt ook voor zaken die in Kroatië zelf zijn geopend.

Er is nog steeds algemene vooruitgang op het gebied van regionale samenwerking. Kroatië neemt nog steeds actief deel aan regionale initiatieven, zoals de nieuwe Regionale Samenwerkingsraad en CEFTA. Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt toen Kroatië voor

EU-vaartuigen opnieuw de implementatie schorste van de beschermde milieu- en visserijzone, overeenkomstig eerdere verbintenissen. Enige vooruitgang is geboekt inzake bepaalde resterende bilaterale kwesties tussen Kroatië en zijn buurlanden. Verdere vooruitgang is echter vereist om definitieve oplossingen te vinden voor de verschillende bilaterale vraagstukken die nog resteren, met name in verband met grenzen. Inspanningen zijn nodig om de samenwerking en betrekkingen van goed nabuurschap verder te ontwikkelen.

De **economie** van Kroatië wordt nog steeds gekenmerkt door goede prestaties. De groei is vertraagd nu de binnenlandse vraag begint af te nemen. De macro-economische stabiliteit is gehandhaafd, maar de inflatie is aanzienlijk toegenomen, vooral als gevolg van de hogere energie- en voedselprijzen. Tot dusver is de Kroatische economie slechts licht getroffen door de financiële beroering, maar de hogere externe tekorten en schuld hebben de externe kwetsbaarheid vergroot. Het proces van structurele hervormingen is over het algemeen traag. Er is een dringende behoefte om voort te bouwen op de bestaande vooruitgang door het bedrijfsklimaat te verbeteren.

Wat de **economische criteria** betreft: Kroatië is een functionerende markteconomie. Kroatië zou de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie op de middellange termijn het hoofd moeten kunnen bieden, mits het alomvattende hervormingsprogramma vastberaden ten uitvoer wordt gelegd, zodat structureel zwakke punten worden aangepakt.

Er bestaat nog steeds politieke consensus over de fundamentele aspecten van de markteconomie. In het steeds onzekerder internationaal klimaat is het op stabiliteit gerichte macro-economische beleid gehandhaafd. Het beleid met een stabiele wisselkoers baat het land en is een factor van financiële stabiliteit gebleven. De fiscale consolidatie heeft geleid tot een verdere verlaging van het algemene begrotingstekort, maar het bestaan van pseudofiscale operaties kan extra fiscale risico's inhouden en ondermijnt de begrotingstransparantie. De economische groei is sterk gebleven met enkele aanpassingen, terwijl de consumptie is gedaald en de particuliere investeringen verder zijn aangetrokken.

De arbeidsmarkt profiteerde van de sterke groei van de werkgelegenheid en de werkloosheid is verder afgenomen. De technische en institutionele capaciteit op het gebied van de overheidsfinanciën is verder versterkt. Extra prudentiële maatregelen hebben geleid tot een sterkere veerkracht van de over het algemeen gezonde banksector en minder macrofinanciële risico's. De economie van Kroatië is goed geïntegreerd met die van de EU.

In het economisch beleid van de regering ontbreekt het soms echter aan een duidelijke oriëntatie op middellange termijn. Er is zeer traag vordering geboekt met de agenda van structurele hervormingen en er is vaak een kloof tussen de goedkeuring van beleidsstrategieën en de feitelijke uitvoering. De communicatie van de regering met de Centrale Bank is soms zwak, en dit heeft een negatief effect op de kwaliteit van de beleidscoördinatie. De hogere inflatie en het toenemend extern onevenwicht impliceren risico's voor de macro-economische stabiliteit en vereisen sterkere fiscale consolidatie. Er is in beperkte mate vooruitgang geboekt met de vergroting van de efficiency van de overheidsuitgaven, met name in de gezondheidszorg. De sociale uitgaven blijven hoog en zijn niet goed op hun doel gericht; dit leidt tot inefficiëntie. De overheidsfinanciën lijden nog steeds onder een gebrek aan op strategieën gebaseerde begrotingsplanning en begrotingsuitvoering.

Significante subsidies voor ondernemingen zijn niet doeltreffend gebruikt voor herstructurering en de privatisering is in een ongelijk tempo doorgegaan. Verdere vorderingen zijn gemaakt met de vereenvoudiging van de procedures voor de registratie van bedrijven,

maar het particuliere initiatief wordt nog steeds gehinderd door excessieve regulering en ad-hocvereisten die de procedures voor de toegang tot en het verlaten van de markt kunnen ondermijnen. Het blijft van groot belang dat de structurele hervormingen met meer vastberadenheid worden versterkt en verdiept.

Kroatië heeft zijn **vermogen om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen**, verbeterd. Er is gestage vooruitgang met de voorbereidingen om te voldoen aan de EU-eisen en de mate van aanpassing aan de EU-regels is in bepaalde sectoren hoog. Op de meeste gebieden is enige vooruitgang geboekt, met name bij de aanpassing van de wetgeving, maar ook bij de opbouw van bestuurlijke capaciteit. In een aantal hoofdstukken is de goede vooruitgang van de afgelopen jaren voortgezet. Aanzienlijke verdere inspanningen zijn echter nodig en wat betreft de algemene mate van aanpassing en de bestuurlijke capaciteit moet nog veel worden gedaan.

Er is de nodige vooruitgang geboekt bij de aanpassing van de wetgeving aan het *acquis* betreffende het *vrij verkeer van goederen*. De aanpassing van de wetgeving in dit hoofdstuk is goed gevorderd. De aanpassing van de infrastructuur voor conformiteitsbeoordeling en de activiteiten op het gebied van markttoezicht blijven een belangrijke uitdaging. Aanzienlijke inspanningen zijn nodig om de aanpassing van de wetgeving voort te zetten en te zorgen voor effectieve uitvoering en handhaving.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van het *vrij verkeer van werknemers*. Bij de aanpassing van de wetgeving is een bevredigend niveau bereikt. De wetgeving van Kroatië is nog niet in overeenstemming met de EU-regels voor toegang tot de arbeidsmarkt. Aanhoudende inspanningen zijn ook nodig om de noodzakelijke bestuurlijke capaciteit te ontwikkelen, met name voor de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels.

Er is enige vooruitgang geboekt, maar verdere aanzienlijke inspanningen zijn nodig met betrekking tot het *recht van vestiging en het vrij verrichten van diensten*. Er zijn nog diverse obstakels in dit verband. De aanpassing is over het algemeen redelijk gevorderd, maar op enkele gebieden zijn nog steeds aanzienlijke inspanningen nodig. Versterking van de bestuurlijke capaciteit is noodzakelijk.

Er is enige vooruitgang geboekt met betrekking tot het *vrij verkeer van kapitaal*, voornamelijk met betrekking tot de verwerking van aanvragen van EU-burgers voor toestemming om onroerend goed te kopen en de goedkeuring van een actieplan en nieuwe wetgeving op het gebied van het witwassen van geld. Over het algemeen is de aanpassing redelijk gevorderd, maar verdere inspanningen zijn nodig, met name op het gebied van uitvoering en handhaving.

Er is de nodige vooruitgang te melden op het gebied van overheidsopdrachten; de benodigde institutionele structuur is tot stand gebracht en er is een brede strategie goedgekeurd. Verdere aanpassing van de wetgeving is echter noodzakelijk en de bestuurlijke capaciteit moet worden verbeterd. De maatregelen ter bestrijding van corruptie moeten betrekking hebben op het wetgevingskader en de functionele toepassing daarvan, om zo te zorgen voor meer transparantie en efficiency.

Enige vooruitgang kan worden gemeld wat betreft het vennootschapsrecht. De aanpassing ligt op schema, maar aanhoudende inspanningen zijn nodig om de recent goedgekeurde wijzigingen uit te voeren en de bestuurlijke capaciteit te versterken.

Ten aanzien van de *intellectuele-eigendomsrechten* is de nodige vooruitgang te melden. Er is sprake van een zeer hoge mate van aanpassing van de wetgeving. Verdere inspanningen zijn

vereist om de bestuurlijke capaciteit voor de handhaving van intellectuele-eigendomsrechten te versterken, de bewustmaking van belanghebbenden te bevorderen en de strijd tegen piraterij en vervalsing voort te zetten.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van het *mededingingsrecht*, met name wat de staatssteun in de staalsector betreft, de regionalesteunkaart en de aanpassing van regelingen voor fiscale steun. Aanzienlijke inspanningen zijn echter vereist, met name met betrekking tot herstructureringssteun voor scheepswerven, die moet worden aangepakt met het oog op geplande privatisering.

Er is goede vooruitgang te melden met betrekking tot *financiële diensten*. De aanpassing van de wetgeving is goed gevorderd, maar aanvullende aandacht is nodig met het oog op zorgvuldige implementatie. Beide toezichthoudende autoriteiten moeten hun inspanningen opvoeren om hun controlerende taken en hun consultatieve interactie met de sector te verbeteren.

Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt op het gebied van de *informatiemaatschappij en de media*, met name met betrekking tot de liberalisering van de markt voor elektronische communicatie en de hervorming van de media. Er is een goed niveau van aanpassing aan het *acquis* in dit hoofdstuk, maar aanvullende inspanningen zijn vereist met het oog op het goede functioneren van de markt voor elektronische communicatie.

Wat betreft *landbouw en plattelandsontwikkeling* is in zeer ongelijke mate vooruitgang geboekt. Op het gebied van het kwaliteitsbeleid en de biologische landbouw is de situatie al goed gevorderd. Op het gebied van plattelandsontwikkeling is goede ervaring opgedaan met de pretoetredingsbijstand, maar de capaciteit om EU-fondsen op te nemen op dit gebied moet worden verbeterd. De inspanningen moeten dringend aanzienlijk worden versterkt met betrekking tot het betaalorgaan, het GBCS en het LPIS. Het bestaande productieondersteuningssysteem in Kroatië wijkt af van het hervormde GLB. De aanpassing van het ondersteuningssysteem moet in gang worden gezet ter voorbereiding op een soepele overschakeling op het GLB.

Er is de nodige vooruitgang geboekt met betrekking tot *voedselveiligheid en veterinaire en fytosanitaire beleid*, met name wat betreft de goedkeuring van uitvoeringswetten. Verdere inspanningen zijn nodig, met name wat betreft dierwelzijn en versterking van de bestuurlijke en inspectiecapaciteit.

Kroatië heeft enige vooruitgang geboekt op het gebied van *visserij*. De voorbereidingen zijn van start gegaan, maar er is nog steeds sprake van lacunes op het gebied van beheer, inspectie en controle van de visserijvloot, alsmede wat betreft structurele maatregelen en staatssteun. Kroatië moet zijn inspanningen opvoeren om deze lacunes te dichten.

Er is vooruitgang geboekt wat betreft *vervoer*. Kroatië moet nog steeds een competent en doeltreffend regelgevend orgaan instellen voor de spoorwegen. Verdere inspanningen zijn nodig met betrekking tot de handhaving van de EU-regels inzake wegvervoer, gecombineerd goederenvervoer, alsmede de implementatie van de EU-luchtvaartwetgeving, inclusief het versterken van de bestuurlijke capaciteit.

Over het algemeen is er de nodige vooruitgang geboekt op het gebied van *energie*. Aanzienlijke inspanningen zijn echter nog nodig, met name met betrekking tot energie-efficiëntie, en wat betreft onafhankelijkheid en versterking van het regelgevend orgaan en de bestuurlijke capaciteit.

Op het gebied van *belasting* heeft Kroatië zeer beperkte vooruitgang geboekt. Er is geen vooruitgang geboekt met de aanpassing van de wetgeving. Ook al is de algemene structuur van de belastingwetgeving vergelijkbaar met het *acquis*, toch zijn op alle terreinen aanzienlijke inspanningen nodig. Kroatië heeft met de Commissie een akkoord bereikt over de opheffing van discriminerende belastingen op sigaretten. Aanzienlijke inspanningen zijn vereist ter versterking van de bestuurlijke capaciteit, met name met betrekking tot de interconnectie van IT-systemen.

Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt op het gebied van het *economisch en monetair beleid*. De algemene mate van aanpassing aan het *acquis* op het gebied van het *economisch en monetair beleid* is goed gevorderd.

Op het gebied van de *statistiek* zijn over het algemeen de nodige vorderingen geboekt. Bij de aanpassing van de wetgeving is een bevredigend niveau bereikt. Er zijn echter nog inspanningen nodig, met name met betrekking tot de versterking van de bestuurlijke capaciteit, landbouwstatistiek en macro-economische en ondernemingsstatistieken.

Er is de nodige vooruitgang geboekt met betrekking tot *sociaal beleid en werkgelegenheid*. De aanpassing van de wetgeving is goed gevorderd, maar er zijn nog lacunes. Verdere inspanningen zijn nodig om de bestuurlijke capaciteit tijdig voor de toetreding te versterken, teneinde te zorgen voor een juiste uitvoering en handhaving.

Kroatië heeft de nodige vooruitgang geboekt op het gebied van het *ondernemings- en industriebeleid*, met name wat betreft het beleid voor het MKB, de industriële strategie en de herstructurering van de staalindustrie. In andere sectoren, zoals de scheepsbouw, zijn aanzienlijke inspanningen vereist. Over het algemeen heeft Kroatië een goed niveau van aanpassing van de wetgeving.

Wat de *trans-Europese netwerken* betreft heeft Kroatië goede vorderingen gemaakt en neemt het nog steeds actief deel aan het Waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa (SEETO).

Er is enige vooruitgang te melden op het gebied van *regionaal beleid en de coördinatie van de structuurinstrumenten*. Kroatië moet nog steeds inspanningen leveren om te voorzien in institutionele en bestuurlijke capaciteit. Over het algemeen is de wetgeving van Kroatië in dit hoofdstuk gedeeltelijk aangepast aan het *acquis*.

Op het gebied van *justitie en fundamentele rechten* is enige vooruitgang geboekt. De hervormingen in de justitiële sector zijn in een vrij laag tempo voortgezet. Aanzienlijke uitdagingen resteren nog. De meeste instrumenten voor de bestrijding van corruptie zijn aanwezig, maar vergeleken bij de omvang van het probleem worden deze niet met voldoende kracht benut. De juridische bepalingen betreffende de fundamentele rechten zijn over het algemeen adequaat, maar ondanks de vooruitgang resteren enkele grote uitdagingen wat betreft de uitvoering.

Kroatië heeft enige vooruitgang geboekt op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid*, met name wat betreft de strijd tegen drugs en mensenhandel. Aanzienlijke inspanningen zijn echter nog nodig in het beheer van de buitengrenzen. Concrete resultaten zijn ook nodig in de strijd tegen de georganiseerde misdaad, een punt van zorg. Kroatië moet meer inspanningen leveren met het oog op de nodige bestuurlijke capaciteit om het EU-*acquis* bij toetreding uit te voeren en te handhaven.

Er zijn de nodige vorderingen geboekt op het gebied van *wetenschap en onderzoek en onderwijs en cultuur*. Over het algemeen is de aanpassing van de wetgeving goed gevorderd, maar verdere inspanningen zijn nodig.

Met betrekking tot *milieu* is de nodige vooruitgang geboekt, met name op het gebied van luchtkwaliteit, chemicaliën en genetisch gemodificeerde organismen. Aanzienlijke inspanningen zijn nodig met betrekking tot water, industriële verontreiniging en risicobeheer, klimaatverandering en horizontale sectoren. Aanzienlijke inspanningen zijn vereist met betrekking tot investeringen.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *consumentenbescherming en gezondheid*. Met de aanpassing van de wetgeving is een bevredigend niveau bereikt. Verdere inspanningen zijn echter nodig met betrekking tot de veiligheid van verbruiksproducten, inclusief het RAPEX-waarschuwingssysteem, en het acquis inzake tabak, reproductieve weefsels en cellen.

Op het gebied van de *douane-unie* heeft Kroatië de nodige vooruitgang geboekt. Verdere inspanningen zijn vereist om de wetgeving verder aan te passen, om de voorwaarden te creëren voor de effectieve uitvoering van douaneregels en vooruitgang te boeken met betrekking tot de interconnectie van IT-systemen.

Kroatië heeft verdere vorderingen geboekt op het gebied van *externe betrekkingen*. De aanpassing van de wetgeving op dit gebied is goed gevorderd.

Kroatië is vorderingen blijven maken op het gebied van het *buitenlands beleid en het veiligheids- en defensiebeleid*. Over het algemeen is de mate van aanpassing van de wetgeving nu goed, maar moet de uitvoering en handhaving van de controle op wapens worden versterkt, met inbegrip van de transparantie van wapengerelateerde informatie.

Op het gebied van *financiële controle* heeft Kroatië enige vooruitgang geboekt. Aanhoudende inspanningen zijn nodig om een sterk en adequaat systeem voor interne financiële controle bij de overheid tot stand te brengen, met name met betrekking tot het beheer van EU-middelen.

Er is enige verdere vooruitgang geboekt op het gebied van de *financiële en budgettaire bepalingen*, met name de ontwikkeling van een coördinatiestructuur voor de eigen middelen. Over het algemeen heeft Kroatië een goed niveau van aanpassing.

Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië

De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië heeft enige vooruitgang geboekt in de loop van het voorbije jaar, maar voldoet nog niet aan de **politieke criteria**. De parlementsverkiezingen van 2008 beantwoordden niet aan de internationale normen en de aanbevelingen van de OVSE/ODIHR moeten volledig worden nagekomen. Het ontbreken van een constructieve politieke dialoog tussen de voornaamste politieke partijen en betrokkenen had een negatief effect op de politieke instellingen. Momenteel worden meer inspanningen ondernomen om de politieke dialoog te stimuleren. Er zijn stappen gezet om de prioriteiten van het toetredingspartnerschap na te komen, maar er zijn nog verdere inspanningen noodzakelijk.

De uitvoering van de kaderovereenkomst van Ohrid blijft bijdragen tot de consolidatie van de **democratie en de rechtsstaat**. De goedkeuring van de taalwet is een belangrijke stap vooruit voor de betrekkingen tussen de volksgemeenschappen in het land. Verdere inspanningen in

een constructieve geest zijn noodzakelijk om aan de doelstellingen van de overeenkomst van Ohrid te voldoen.

Het verloop van de vervroegde parlementsverkiezingen van 2008 werd verstoord door geweld en onregelmatigheden. De autoriteiten zijn begonnen de schuldigen voor de rechtbank te dagen en de aanbevelingen van de OVSE/ODIHR over het verloop van verkiezingen op te volgen, meer bepaald door een aanpassing van de kieswet. In juli werd een nieuwe *regeringscoalitie* met multi-etnisch karakter gevormd. De oppositiepartijen boycotten het nieuwe *parlement* gedurende lange tijd en het parlement maakte ruim gebruik van noodprocedures om wetgeving goed te keuren. Er zijn aanzienlijk meer inspanningen nodig om de politieke dialoog te verbeteren en te ondersteunen.

Wat de hervorming van de *overheidsadministratie* betreft, is enige vooruitgang geboekt met de invoering van nieuwe salarisprykkels en van een stelsel voor permanente opleiding voor ambtenaren, zoals vereist door de wet over de overheidsdiensten. Er is echter nog maar weinig gedaan om ervoor te zorgen dat hogere ambtenaren worden aangenomen op basis van beroepskwalificaties. Er moet voorrang worden gegeven aan het opzetten van een stabiel, professioneel en op verdiensten gebaseerd ambtenarenapparaat. De rol van de Instantie voor Ambtenaren moet worden versterkt en de capaciteit van de personeelseenheden in de vakministeries moet worden vergroot. Met de tenuitvoerlegging van de politiehervorming is vooruitgang geboekt. De acht nieuwe regionale commandanten en alle 38 nieuwe plaatselijke commandanten zijn benoemd overeenkomstig de wet. De opleiding van politiebeambten werd voortgezet en het personeelsbeheer werd verbeterd. Het feit dat politieke benoemingen een rol spelen in de hogere gelederen van de politie, baart echter ernstige zorgen.

Er is goede vooruitgang geboekt met de hervorming van het *gerechtelijke apparaat*. Het nieuwe Hof van Beroep en het nieuwe Administratieve Gerecht en de Juridische Raad zijn operationeel en de nieuwe Raad van officieren van justitie is voor het eerst bijeengekomen. De academie voor de opleiding van rechters en aanklagers functioneert en bij de rechtbanken werden nieuwe IT-systemen ingevoerd. Toch is een verdere versterking van het gerecht noodzakelijk wat betreft onafhankelijkheid, doeltreffendheid, personeelsbestand en begrotingskader. De vacatures binnen het bureau van de openbare aanklager moeten worden ingevuld. De achterstand blijft bestaan en er moet nog steeds een inventaris worden opgemaakt van de tenuitvoerlegging van de recente hervormingen, meer bepaald wat betreft onpartijdigheid, verantwoordingsplicht en doeltreffendheid van het gerecht.

Er is verdere vooruitgang geboekt met het *anticorruptiebeleid*. Voor het actieplan van de regering is een specifiek budget vastgesteld. In corruptiezaken kunnen nu speciale onderzoeksmaatregelen worden genomen. Er is een actieplan goedgekeurd tegen belangenconflicten. In een aantal geruchtmakende zaken zijn er veroordelingen geweest. De aandacht voor corruptie is enigszins verbeterd. Corruptie blijft echter een wijdverbreid verschijnsel, dat een bijzonder ernstig probleem vormt. Er moeten nog meer inspanningen worden geleverd, in het bijzonder om de operationele coördinatie onder rechtshandhavingdiensten te verbeteren en regels in te voeren voor de financiering van de politieke partijen en hun campagnes.

Het wettelijke en institutionele kader voor de *bescherming van de mensenrechten en minderheden* is over het algemeen voorhanden. Toch zijn nog verdere inspanningen vereist om op een aantal punten de tenuitvoerlegging te verbeteren.

Beweringen omtrent *mishandelingen* door de politie moeten beter worden onderzocht en gevolgd. De *gevangenisinfrastructuur* wordt geleidelijk aan gerenoveerd. Er moet echter worden opgetreden om onmenselijke en vernederende toestanden weg te werken en een professioneel bestuur in te stellen. Wat de *rechten van de vrouw* betreft, werd een nationale strategie tegen huiselijk geweld goedgekeurd en de wettelijke bepalingen tegen verkrachting werden verstrengd. Toch zijn voortdurende inspanningen nodig in verband met de bescherming van vrouwen tegen alle vormen van geweld. Wat de *rechten van kinderen* betreft, werd de schoolplicht uitgebreid en trad de wet op de jeugdjustitie in werking. Toch moeten de inspanningen om de rechten van kinderen te beschermen, nog worden versterkt.

Wat betreft *culturele rechten* en *minderheidsrechten* is er enige vooruitgang geboekt met de tenuitvoerlegging van de strategie voor eerlijke vertegenwoordiging, overeenkomstig de kaderovereenkomst van Ohrid. Er werd een taalwet goedgekeurd waarin wordt voorzien in een groter gebruik van de Albanese taal in het parlement. Er werd een wet goedgekeurd over de bevordering en bescherming van de rechten van kleine gemeenschappen, waarin onder meer voorzien wordt in de oprichting van een speciaal agentschap.

De autoriteiten moeten echter verdere inspanningen doen om de diverse volksgemeenschappen in het land te integreren, in het bijzonder op onderwijsgebied. Er wordt niet voldoende rekening gehouden met de problemen van de kleinere etnische groepen. Inzake de *Roma* kan slechts weinig vordering worden gemeld. De relevante actieplannen worden slechts langzaam uitgevoerd. De Romaminderheid leeft nog steeds in zeer moeilijke omstandigheden en wordt gediscrimineerd, en krijgt met name moeilijk toegang tot onderwijs, sociale voorzieningen, gezondheidszorg, huisvesting en werkgelegenheid.

Wat betreft *regionale kwesties en internationale verplichtingen*, heeft de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië ten volle meegewerkt met het Internationale Strafhof voor het voormalige Joegoslavië (ICTY). De gerechtelijke hervormingen die nodig zijn voor een correcte afhandeling van de zaken die opnieuw naar de nationale overheden worden doorverwezen, werden goedgekeurd, en de relevante opleiding van rechters en aanklagers werd georganiseerd. Wat betreft het Joegoslavië-tribunaal, is de bilaterale immuniteitsovereenkomst met de Verenigde Staten niet in overeenstemming met het gemeenschappelijke standpunt en de richtsnoeren van de EU ter zake.

De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië heeft verder actief deelgenomen aan regionale initiatieven, onder meer de nieuwe regionale samenwerkingsraad (RCC). Het land bekleedde het eerste voorzitterschap sinds de inwerkingtreding van de Midden-Europese Vrijhandelsovereenkomst (CEFTA) in 2006.

Er werd met Kosovo een gemeenschappelijk comité voor grensafbakening opgericht en dit proces nadert zijn voltooiing. De regering besloot in oktober de onafhankelijkheid van Kosovo te erkennen.

De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië onderhoudt over het algemeen goede betrekkingen met de landen in de regio. De betrekkingen met Griekenland lijden echter nog steeds onder de onopgeloste naamkwestie. Daden en woorden die de betrekkingen van goed nabuurschap kunnen schaden, dienen achterwege te blijven. Het onderhouden van betrekkingen van goed nabuurschap, zoals een door onderhandelingen tot stand gekomen en wederzijds aanvaardbare oplossing van de naamkwestie, onder auspiciën van de VN, blijft van wezenlijk belang.

De **economie** van de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië is sterk blijven groeien. De minder gunstige internationale economische situatie leidde echter tot een dramatische verslechtering van de betalingsbalans en een stijging van de inflatie. Er is verder vooruitgang geboekt met de structurele hervormingen en het ondernemingsklimaat werd verbeterd. De aanhoudende zeer hoge werkloosheid blijft echter uiterst zorgwekkend. De zwakke instellingen en de gebreken in de rechtsstaat vormen nog steeds een obstakel voor een goed functionerende markteconomie en hebben een negatieve invloed op het zakelijke klimaat.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië goede vooruitgang geboekt. Het land benadert vrijwel een functionerende markteconomie. Het land moet in staat worden geacht op de middellange termijn het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie, mits het grootschalige hervormingsprogramma daadkrachtig uitgevoerd blijft worden, zodat de aanzienlijke structurele zwakte worden weggewerkt.

In het land bestaat een brede politieke consensus over de kern van het economische beleid. De beleidsmix bleef grotendeels in overeenstemming met de macro-economische stabiliteit en voorspelbaarheid. De groeiprestatie van het land bleef solide. De kwaliteit van de openbare financiën werd verbeterd door een vermindering van de belastingen en een doeltreffender belastinginning, alsook meer uitgaven voor infrastructuur en onderwijs. Het relatief lage niveau van de openbare schuld bleef gehandhaafd. De betere belastinginning heeft mede geleid tot een afname van de informele economie.

De directe buitenlandse investeringen zijn het voorbije jaar aanmerkelijk toegenomen. De privatisering is nagenoeg afgerond. Het aandeel van de particuliere sector in de totale productie stemt overeen met ongeveer 80% van de toegevoegde waarde. In haast alle sectoren zijn de prijzen en de handel geliberaliseerd. De faillissementsprocedures zijn verder verkort en de registratie van eigendommen is versneld. De financiële onafhankelijkheid van de regelgevende en toezichhoudende organen werd enigszins versterkt. De financiële bemiddeling is toegenomen. De concurrentie in de netwerkindustrieën werd verbeterd. Daarnaast zijn maatregelen genomen om de kwaliteit van het personeel te verbeteren. De economische integratie met de EU is ver gevorderd.

De verslechtering van de betalingsbalans van het land heeft echter de externe kwetsbaarheden vergroot, waardoor begrotingsdiscipline nog belangrijker is geworden. De arbeidsmarkt werkt nog steeds niet goed. Er blijft een erg hoge werkloosheid bestaan. Het goede functioneren van de markteconomie wordt nog steeds gehinderd door institutionele tekortkomingen en de noodzaak de rechtsstaat te versterken. De overheidsadministratie blijft inefficiënt en in sommige sectoren is de rechtszekerheid nog steeds laag, hetgeen een negatief effect heeft op de aantrekkelijkheid van het land voor buitenlandse investeerders. Justitie vormt nog steeds een struikelblok en de regelgevende en toezichhoudende organen hebben soms onvoldoende middelen om goed te kunnen functioneren.

Ondanks pogingen om de onregistreerde economie terug te brengen, blijft het aandeel van de informele sector erg groot. Dit wordt verergerd door een zwak regelgevend kader, alsook door een gebrekkige rechtshandhaving, inclusief de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad. De informele sector blijft een groot probleem aangezien daardoor de belastinggrondslag en de doeltreffendheid van het economische beleid worden aangetast.

De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië heeft verdere inspanningen gedaan om **beter in staat te zijn aan de verplichtingen van het lidmaatschap te voldoen**. Er is enige

voortgang geboekt bij de uitvoering van de prioriteiten van het partnerschap voor de toetreding. Het land heeft echter nog steeds te kampen met grote tekortkomingen bij het uitvoeren en daadwerkelijk doen naleven van de wetgeving. Er zijn niet voldoende personele en financiële middelen voorhanden voor een volledige toepassing van de communautaire verworvenheden.

De bestuurlijke capaciteit voor het *vrije verkeer van goederen* is verbeterd, maar nog altijd ontoereikend voor een deugdelijke controle op de uitvoering ervan. Het overgrote deel van de sectorale EU-verworvenheden moet nog worden omgezet en ingevoerd. Er is beperkte voortgang op het gebied van het *vrije verkeer van werknemers* en *het recht van vestiging en de vrijheid van dienstverlening*, waar de aanpassing van de wetgeving aan de Europese normen nog in een pril stadium verkeert. De onderlinge aanpassing van de wetgeving op het gebied van het *vrije verkeer van kapitaal* is goed opgeschoten. De bestuurlijke capaciteit en de prestaties op handhavingsgebied met betrekking tot het witwassen van geld zijn onvoldoende.

Er is veel verbeterd op het gebied van *overheidsopdrachten*. De recentelijk aangenomen wetgeving over concessies en partnerschappen tussen de overheid en de particuliere sector strookt echter nog niet met de EU-normen. De huidige inspanningen om aanbestedende diensten en bedrijfsleven vertrouwd te maken met de nieuwe voorschriften voor aanbestedingen, moeten worden voortgezet. Er is aanzienlijke voortgang geboekt wat betreft het *vennootschapsrecht*, waar de aanpassing van de wetgeving nu redelijk gevorderd is. Op het gebied van het *intellectuele-eigendomsrecht* is voortgang geboekt door een versterking van het wettelijke kader en van de bestuurlijke capaciteit. De handhaving verbetert langzaam, maar er zijn verdere inspanningen nodig om een voldoende niveau te halen voor de bestrijding van piraterij en namaak.

Er kan goede, maar ongelijke, voortgang worden gemeld op het gebied van de *concurrentie*, waaronder het beleid inzake staatssteun. De concurrentiesautoriteit heeft nog steeds behoefte aan beter gekwalificeerd personeel en aan toereikende financiering. De voorafgaande controle van de staatssteun is onvoldoende effectief.

Er is voortgang te melden met de aanpassing van de wetgeving aan de EU-normen op het gebied van de *financiële diensten*. Er blijven tekortkomingen in de bestuurlijke capaciteit van de toezichthoudende organen, vooral wat betreft verzekering, waar de handhaving met name onvoldoende is.

Op het gebied van de *informatiemaatschappij en de media* is aanzienlijke voortgang geboekt met de aanpassing aan de Europese normen inzake elektronische communicatie, met inbegrip van handhavingsmaatregelen. Dat heeft geleid tot een situatie waarin er sprake is van meer concurrentie, wat in het voordeel van de consumenten is. De financiële situatie van de omroepraad en de publieke omroep blijft echter een reden tot bezorgdheid.

Op het gebied van *landbouw en plattelandontwikkeling* was er, na de voortgang inzake beleidsontwikkeling, sprake van een toename van de bestuurlijke capaciteit van de betrokken instellingen en van een betere uitvoering, hoewel de aanpassing aan de EU-normen nog in een pril stadium verkeert. Er zijn bescheiden vorderingen gemaakt op *veterinair en fytosanitair gebied* en op het gebied van *voedselveiligheid*, meestal op wetgevingsgebied. De bestuurlijke capaciteit is versterkt, maar volstaat nog niet om een correcte uitvoering van de communautaire verworvenheden te garanderen. Er is voortgang met de aanpassing van de

wetgeving op het gebied van de *visserij*, waar de bestuurlijke capaciteit nog verder moet worden ontwikkeld.

Goede vooruitgang kan worden gemeld wat betreft het *vervoersbeleid*. In alle sectoren is de bestuurlijke capaciteit echter nog steeds ontoereikend. Reguleringsinstanties en veiligheidsinstanties zijn nog steeds niet operationeel op het gebied van vervoer over land, door de lucht en per spoor. De hervormingen in de spoorwegen moeten verder worden uitgevoerd.

Er is vooruitgang in de *energiesector*, meer bepaald wat de aanpassing van de wetgeving en de liberalisering van de elektriciteitsmarkt betreft. Bepaalde nog openstaande vraagstukken inzake tarieven en distributie van elektriciteit vragen nog aandacht. De bestuurlijke capaciteit voor de handhaving van beleidsmaatregelen inzake energie-efficiëntie en inzake stralingsbescherming is verbeterd, maar moet nog verder worden versterkt. De onafhankelijkheid van de reguleringsinstanties schiet nog tekort.

De mate van aanpassing van de wetgeving op het gebied van de indirecte *belastingen* is voldoende, maar op het gebied van de directe belastingen zijn nog verbeteringen nodig. De bestuurlijke capaciteit voor het innen van de belasting is aanmerkelijk verbeterd en de inkomsten uit belastingen zijn toegenomen, maar er zijn nog steeds inspanningen nodig om te komen tot een daadwerkelijke toepassing van belastingswetgeving en tot een daadwerkelijk toezicht op de naleving ervan. Er zijn aanzienlijke inspanningen gedaan om de corruptie te beteugelen; deze inspanningen moeten worden voortgezet.

Er is enige vooruitgang te melden met de aanpassing van de wetgeving aan de EU-normen en met de bestuurlijke capaciteit op het gebied van het *economische en monetaire beleid*. Op het gebied van de *statistiek* is vooruitgang geboekt met de verbetering van de infrastructuur en ook met de sectorale statistieken. De aanpassing aan de EU-classificaties is goed gevorderd. Er zijn verdere inspanningen nodig om voldoende kwaliteit van de statistiek te bereiken en te behouden.

Op het gebied van *sociaal beleid en werkgelegenheid* is sprake van een beperkte vooruitgang. Er is een bescheiden mate van aanpassing van de wetgeving bereikt. De bestuurlijke capaciteit wordt geleidelijk versterkt, maar deze blijft onvoldoende om de aangenomen wetgeving en beleidsonderdelen correct uit te voeren.

Er is goede vooruitgang geboekt op het gebied van het *ondernemings- en industrieel beleid*, meer bepaald inzake het regelgevende kader en het sectorale beleid.

Op het gebied van de *trans-Europese netwerken* zijn vorderingen gemaakt. Het land blijft verder actief deelnemen aan het waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa. De aanzienlijke financiële middelen die nodig zijn om de infrastructuur op te krikken, blijven een grote hindernis.

Er is enige vooruitgang op het gebied van *regionaal beleid* en de *coördinatie van structuurinstrumenten*, hoewel er nog veel inhoudelijk werk moet worden verricht voor het invoeren van de IPA-onderdelen die dienen als voorlopers van de structuurfondsen. De bestuurlijke capaciteit op regionaal en lokaal niveau en in de vakministeries moet aanzienlijk worden versterkt.

Er is enige vooruitgang geboekt wat betreft het *justitiële stelsel* en de *grondrechten*. Wat de hervorming van het gerecht betreft, functioneert de Raad van Justitie, werd de Raad van

officieren van justitie ingesteld en werd de wet betreffende het openbaar ministerie aangenomen. Toch is een verdere versterking van het gerecht noodzakelijk wat betreft onafhankelijkheid, doeltreffendheid, personeelsbestand en begrotingskader. De wet op het strafwetboek werd aangepast om het gebruik van speciale onderzoeksmaatregelen in corruptiezaken mogelijk te maken. Voor het anticorruptie-actieplan is een specifiek budget vastgesteld. Er zijn nog meer inspanningen noodzakelijk, meer bepaald wat betreft de financiering van politieke partijen en verkiezingscampagnes. Wat de fundamentele rechten betreft, werd een taalwet aangenomen die een toenemend gebruik van de Albanese taal in het openbare leven mogelijk maakt. Er moeten echter nog verdere inspanningen worden gedaan om de problemen aan te pakken waarmee kleinere etnische minderheden, zoals de zigeuners, geconfronteerd worden.

Op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid* werd de operationele capaciteit van de bevoegde autoriteiten verder verbeterd. Er kan vooruitgang worden gemeld met de politiesamenwerking, de strijd tegen de georganiseerde misdaad, migratie, asiel, visumbeleid en grensbeheer. De wetgeving bestaat reeds grotendeels, en de uitvoering is gaande. De visumversoepelings- en de overnameovereenkomsten tussen de Gemeenschap en de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië zijn in januari 2008 in werking getreden. Een dialoog over de liberalisering van het visumbeleid is met de Europese Commissie van start gegaan. Er is veel vooruitgang geboekt om te voldoen aan de ijkpunten van het scenario voor visumliberalisering, met name wat betreft de invoering van biometrische paspoorten. Met het maken van profielen van criminele benden die betrokken zijn bij mensenhandel en het oprollen ervan is vooruitgang geboekt, maar het land blijft voor de mensenhandel een land van oorsprong, doorreis en bestemming. De politieke betrokkenheid van hoge politieofficieren heeft tot wantoestanden geleid. De algemene bestuurlijke capaciteit moet verder worden versterkt en georganiseerde misdaad blijft een ernstig probleem, dat de rechtsstaat en het ondernemingsklimaat aantast.

Op het gebied van *wetenschap en onderzoek* is vooruitgang geboekt met de organisatie van samenwerking op onderzoeksgebied op nationaal niveau, maar de capaciteit is nog onvoldoende. Het eerste jaar van de deelname aan het zevende kaderprogramma heeft goede resultaten opgeleverd. Er blijven aanzienlijke inspanningen noodzakelijk om de integratie in de Europese onderzoeksruimte te vergemakkelijken.

Er is goede vooruitgang geboekt op het gebied van *onderwijs en cultuur*, hoewel de capaciteit om de aangenomen wetgeving uit te voeren onvoldoende blijft. Het land moet zijn inspanningen voortzetten om zich voor te bereiden op het beheer van de programma's Een leven lang leren en Jeugd in actie.

Op *milieugebied* is er vooruitgang in de ontwikkeling van het wetgevingskader, met name wat betreft horizontale wetgeving en de sectoren lucht en afval. Veel uitvoeringswetgeving moet nog worden opgesteld. Sommige sectoren, zoals waterkwaliteit of natuurbescherming, lopen achter. De bestuurlijke capaciteit moet aanzienlijk worden versterkt en hoewel er aanzienlijke inspanningen zijn gedaan om de financiële middelen te verruimen, wordt er nog steeds veel te weinig geïnvesteerd in milieu-infrastructuur. Op het gebied van de *consumentenbescherming en de volksgezondheid* is vooruitgang geboekt met de opbouw van de institutionele capaciteit voor de consumentenbescherming en meer middelen voor volksgezondheid. Toch is er nog geen doeltreffend en transparant markttoezichtstelsel operationeel. De bestuurlijke middelen zijn onvoldoende om een volledige uitvoering van de wetgeving, de strategieën en de actieplannen op het gebied van de volksgezondheid mogelijk te maken.

Er is veel verbeterd op het gebied van de *douane-unie*. Er is aanzienlijk meer belastinggeld geïnd en er zijn goede resultaten geboekt bij de bestrijding van grensoverschrijdende criminaliteit. De douanewetgeving strookt met de communautaire verworvenheden, maar moet nog verder worden geharmoniseerd. De bestuurlijke en de operationele capaciteit zijn aanzienlijk toegenomen en de bestrijding van de corruptie heeft tastbare resultaten opgeleverd.

Er is enige vooruitgang geboekt met de aanpassing aan het *beleid inzake buitenlandse betrekkingen van de EU*, specifiek als gevolg van de tenuitvoerlegging van de Midden-Europese Vrijhandelsvereenkomst, alsook op het gebied van het *buitenlandse, veiligheids- en defensiebeleid*. Er zijn verdere inspanningen nodig om de bestuurlijke capaciteit op deze gebieden te versterken.

Op het gebied van de *financiële controle* is beperkte vooruitgang geboekt met de aanpassing en tenuitvoerlegging van de wetgeving. De bestuurlijke capaciteit van de instellingen die verantwoordelijk zijn voor de interne controle van de overheidsfinanciën en de externe audit werd versterkt, maar is nog onvoldoende om te voldoen aan de communautaire verplichtingen. Op het gebied van de *financiële en budgettaire vooruitzichten* is enige vooruitgang geboekt met de bestrijding van btw- en douanefraude. Te zijner tijd moeten op het gebied van de eigen middelen passende coördinatiestructuren worden gecreëerd, moeten uitvoeringsregels worden vastgesteld en moet de bestuurlijke capaciteit worden versterkt.

Montenegro

Montenegro heeft belangrijke vooruitgang geboekt met de **politieke criteria**, door de verbetering van het wettelijke kader en de versterking van de institutionele capaciteit overeenkomstig het Europese partnerschap. De tenuitvoerlegging van de grondwet verliep goed. Montenegro moet echter nog meer inspanningen leveren om de hervormingen uit te voeren. Meer bepaald voor de hervorming van het gerecht zijn inspanningen nodig. De bestrijding van corruptie en georganiseerde criminaliteit blijft ondanks enige vooruitgang een belangrijk probleem. Over EU-kwesties bestaat een sterke politieke consensus, maar die dient te worden verbreed tot andere kwesties van staatsopbouw. De bestuurlijke capaciteit moet worden versterkt.

De *democratie en de rechtsstaat* zijn verder versterkt. Er is enige vooruitgang geboekt bij de uitvoering van de nieuwe grondwet, die in oktober 2007 is goedgekeurd. Er is echter behoefte aan beter bestuur en een verbeterde werking van het gerecht; ook moet er grotere politieke vastberadenheid worden betoond om resultaten te boeken in de strijd tegen corruptie.

Het *parlement* richtte een raad voor de Europese integratie op, die door een lid van de oppositie wordt geleid. Er is veel gedaan op het gebied van wetgeving. Het parlement moet echter verder zijn capaciteit en doeltreffendheid als wetgevend en politiek toezichtsorgaan uitbouwen.

De *regering* heeft zich verder aangepast aan de eisen die de onafhankelijkheid van het land stelt. De regering heeft de coördinatie van de Europese integratie verder verbeterd. Het bestuur en de capaciteit, vooral in de vakministeries, blijven echter zwak.

Er is vooruitgang geboekt met de versterking van het wettelijke kader voor het *openbaar bestuur*. Er is enige vooruitgang geboekt met het beheer van het personeel en de hervorming van de lokale besturen. Toch blijven een gebrek aan personeel en middelen, naast structurele zwakheden en corruptie, de algemene doeltreffendheid van het bestuur van de overheid

hinderen. De bestuurlijke capaciteit blijft beperkt. Op belangrijke gebieden, zoals stadsplanning en milieubescherming, zijn de bestaande bestuurlijke structuren en capaciteit onvoldoende en behoeven zij verbetering. De wetgeving inzake de overheidsadministratie dient verder te worden verbeterd en coherent te worden toegepast. Het bureau van de ombudsman werd versterkt met de functie van twee vice-ombudslieden, maar toch blijft de algemene doeltreffendheid beperkt.

Er is enige vooruitgang geboekt met de hervorming van het *gerecht*. Montenegro heeft een actieplan en wetgeving goedgekeurd om de nieuwe grondwet ten uitvoer te leggen. In september 2008 werden speciale afdelingen opgericht in de hooggerechtshoven voor de bestrijding van de georganiseerde misdaad, corruptie, oorlogsmisdaden en terrorisme. Toch ontbreekt nog steeds belangrijke hervormingswetgeving om de onafhankelijkheid en verantwoordingsplicht van het gerecht te verzekeren. De algemene efficiëntie van de justitie blijft zwak. Achterstand in burgerlijke en strafzaken en excessief lange procedures blijven een punt van zorg. De strafprocedures inzake de deportatie en verdwijning van meer dan 80 Bosnische burgers in 1992 zijn nog steeds niet afgesloten.

Er is enige vooruitgang geboekt met de versterking van het strategische en administratieve kader voor de *strijd tegen corruptie*. De aandacht voor corruptie is enigszins verbeterd. De tenuitvoerlegging blijft echter zwak en tot dusver bleven de resultaten beperkt. Belangrijke wetgeving, zoals een nieuwe wet over belangenconflicten, werd nog niet goedgekeurd. Montenegro heeft geen sterke en onafhankelijke toezichts- of auditautoriteiten. De onderzoekscapaciteit van de autoriteiten voor rechtshandhaving blijft onvoldoende, hetgeen tot gevolg heeft dat in corruptiezaken slechts een zeer klein aantal mensen uiteindelijk wordt veroordeeld. Corruptie blijft een wijdverbreid verschijnsel, dat een bijzonder ernstig probleem vormt.

Enige vorderingen zijn gemaakt op het gebied van de *mensenrechten en de bescherming van minderheden*, waarbij Montenegro over het algemeen in overeenstemming is met de Europese normen. De garantie van een retroactieve toepassing van het *Europees Verdrag voor de rechten van de mens* moet worden verduidelijkt in de wet over de toepassing van de grondwet. In november 2007 werden meerjarige strategieën voor sociale bescherming en de bescherming van *kinderen*, voor de integratie van gehandicapten en de bescherming van ouderen goedgekeurd, maar in de praktijk is de situatie nog niet veel veranderd. Er is meer aandacht en aangepaste wetgeving nodig om huiselijk geweld tegen *vrouwen* aan te pakken. Er moet vooruitgang worden geboekt met het vaststellen van tenuitvoerleggingsmechanismen, betere bescherming en bewustmaking ten aanzien van discriminatie op basis van geslacht. In het licht van recente incidenten waarbij journalisten werden aangevallen, moet de *vrijheid van meningsuiting* beter worden beschermd. In dergelijke gevallen moet grondig onderzoek worden verricht. Geweld en smaad tegen journalisten zijn een punt van zorg. De situatie voor *maatschappelijke organisaties* blijft over het algemeen tevredenstellend maar er is ruimte voor verbetering op het punt van de samenwerking tussen de regering en de maatschappelijke organisaties. Wat de *eigendomsrechten* betreft, is het proces van restitutie en compensatie aan de gang en klachten tegen besluiten van de drie regionale restitutiecomités van eerste instantie worden verder geregistreerd.

Montenegro boekte enige vooruitgang met de versterking van het kader voor de *bescherming van minderheden* door de goedkeuring van een strategie voor het minderheidsbeleid en een nationale strategie ten aanzien van de *zigeuners*, met name door het opzetten van nationale minderheidsraden en specifieke financieringsmechanismen. De meeste uitvoeringsmaatregelen, met inbegrip van de verdeling van fondsen, moeten echter nog

worden uitgevoerd. De interetnische relaties verlopen zonder wrijving, maar de sociale en economische rechten van ballingen (daaronder vele zigeuners uit Kosovo) zijn nog niet gewaarborgd. De *zigeunerminderheid* (Roma, Ashkali, "Egyptenaren") leeft nog steeds in zeer slechte omstandigheden en wordt gediscrimineerd, en krijgt met name moeilijk toegang tot onderwijs, sociale bescherming, gezondheidszorg, huisvesting en werkgelegenheid. De onlangs goedgekeurde overheidsstrategie voor de periode 2008-2012 moet nu worden uitgevoerd.

Wat betreft *regionale kwesties en internationale verplichtingen*, heeft Montenegro verder een positieve rol gespeeld in de regio en actief deelgenomen aan de regionale samenwerking, met inbegrip van de onlangs opgerichte regionale samenwerkingsraad (RCC) en de Midden-Europese Vrijhandelsovereenkomst (CEFTA). De samenwerking met het Internationale Strafhof voor voormalig Joegoslavië (ICTY) blijft tevredenstellend en Montenegro heeft samenwerkingsovereenkomsten ondertekend in verband met oorlogsmisdaden met de openbare aanklagers van Servië en Kroatië.

De goede betrekkingen en de samenwerking met de buurlanden werden verder bevorderd. De bilaterale samenwerking heeft verdere vooruitgang gekend. Meer bepaald is vooruitgang geboekt met de oplossing van bilaterale grensgeschillen tussen Montenegro en Kroatië, aangezien beide landen hebben besloten het geschil over het schiereiland Prevlaka door te verwijzen naar het Internationaal Gerechtshof. Montenegro erkende de onafhankelijkheid van Kosovo¹⁰ in oktober 2008.

Wat betreft het Joegoslavië-tribunaal is de bilaterale immuniteitsovereenkomst met de Verenigde Staten niet in overeenstemming met het gemeenschappelijke standpunt en de richtsnoeren van de EU ter zake.

De **economie** van Montenegro heeft zich verder krachtig ontwikkeld. Het ritme van de structurele hervormingen is toegenomen en de institutionele capaciteiten werden versterkt. Ten gevolge van een stijgende inflatie en externe kwetsbaarheden verzwakte de macro-economische stabiliteit. Tekortkomingen in de rechtsstaat en bij de oplossing daarvan blijven het hoofdprobleem voor de economische ontwikkeling.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft Montenegro verdere vooruitgang geboekt in de richting van een functionerende markteconomie. De afwerking en spoedige tenuitvoerlegging van de lopende hervormingen is vereist om op de middellange termijn in staat te zijn het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie.

De economische groei bleef krachtig, ten gevolge van grote directe buitenlandse investeringen en de binnenlandse vraag, waardoor de werkloosheid verder is gedaald. De vertraging van de kredietverlening van handelsbanken naar meer betaalbare niveaus in 2008 heeft de macro-economische stabiliteit versterkt. De sterke fiscale positie maakte extra kapitaalinvesteringen mogelijk en een verdere reductie van de buitenlandse openbare schuld. Het privatiseringsproces werd versneld, waardoor de overheidsfinanciën meer ruimte kregen en de concurrentiekracht werd opgevoerd.

De herstructurering van de vervoers- en energiesector is aan de gang. De regulering en werking van de sector financiële diensten verbeterde met de herziening en tenuitvoerlegging van een nieuwe bankwet en het opzetten van een toezichtsorgaan voor de verzekeringen. Er

---

¹⁰ Volgens Resolutie 1244/99 van de VN-Veiligheidsraad.

werd een raad voor het wegwerken van handelsbelemmeringen opgericht. De verbetering van het personeel werd voortgezet met de uitvoering van een efficiënter opleidingsprogramma. De economische integratie met de EU blijft sterk.

Het huidige tekort op de lopende rekening bereikte echter ongekende hoogten en de structuur van de financiering werd minder gunstig. De begrotingssituatie bleef flexibel ondanks de tijdelijke aard van de cyclische opleving. De globale inflatie nam toe ten gevolge van de stijgende energie- en voedselprijzen. Een gebrek aan overeenstemming tussen vraag en aanbod en tekorten van arbeidsvaardigheden hebben de lonen doen stijgen. Sommige bedrijven konden niet worden geprivatiseerd vanwege een gebrek aan belangstelling van investeerders.

De industriële productie bleef relatief onbestendig. De exportcapaciteit van kleine en middelgrote ondernemingen blijft nog erg beperkt. De toegang tot de markt, de registratie van eigendom en de aflevering van bouwvergunningen worden geconfronteerd met administratieve problemen. De grote informele sector wordt in de hand gewerkt door een zwak regelgevend kader, alsook door een gebrekkige rechtshandhaving, inclusief de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad. De informele sector blijft een groot probleem aangezien daardoor de belastinggrondslag en de doeltreffendheid van het economische beleid worden aangetast.

Montenegro heeft verder vooruitgang geboekt met de aanpassing aan de **Europese normen**. Over het algemeen wordt de interimovereenkomst sinds 1 januari 2008 vlot toegepast. Er werd goede vooruitgang geboekt op het gebied van het vrije verkeer van diensten, douane en belastingen, landbouw, transitverkeer over de weg en onderzoek. Er kan ook enige vooruitgang worden gemeld inzake het opzetten van een wettelijk kader op het gebied van vrij verkeer van goederen, concurrentie, openbare aanbestedingen, intellectuele-eigendomsrechten, onderwijs, werkgelegenheid en sociaal beleid, industrie en kleine en middelgrote ondernemingen, voedselveiligheid, justitie, vrijheid en veiligheid. Op deze punten zijn echter verdere verbeteringen vereist inzake aanvulling van de wetgeving, institutionele opbouw en bestuurlijke capaciteit. Vooral op het gebied van justitie, vrijheid en veiligheid zijn bijzondere inspanningen vereist. De vooruitgang op het punt van vervoer, energie, milieu en de informatiemaatschappij bleef ongelijk. Op het gebied van de ontwikkeling van een statistieksysteem is de vooruitgang onvoldoende.

Wat de *interne markt* betreft, heeft Montenegro bij de aanpak van met het Europees partnerschap samenhangende prioriteiten enige vooruitgang geboekt. Op het gebied van het *vrije verkeer van goederen*, wordt de oprichting van instellingen voortgezet. Montenegro moet echter verder de desbetreffende bestuurlijke en menselijke capaciteit versterken, de samenwerking tussen de relevante overheidsinstellingen verbeteren, en het horizontale wettelijke kader aanpassen aan de communautaire wetgeving. Ook in verband met de sectorspecifieke communautaire verworvenheden moeten extra inspanningen worden gedaan.

Het wettelijke kader op het gebied van het *vrije verkeer van personen* werd verbeterd door de goedkeuring van de wet inzake werkgelegenheid en de werkzaamheid van vreemdelingen die met ingang van 1 januari 2009 in werking zal treden. Op het gebied van het *vrije verkeer van diensten* was de vooruitgang aanzienlijk, door de liberalisering in het kader van de lopende toetredingsonderhandelingen met de WTO. Wat het *recht van vestiging* betreft, werd het vennootschapsrecht aangepast om het verder in overeenstemming te brengen met de desbetreffende richtlijnen van de EU.

Er is ook vooruitgang geboekt in verband met het *vrije verkeer van kapitaal* door een wijziging van de wet op operaties in vreemde valuta en kapitaal via het intrekken van een aantal beschermingsmaatregelen.

Goede vooruitgang is te melden wat betreft *douane en belastingen*. De wetgeving werd verder aangepast aan de communautaire verworvenheden. Er is echter een voortdurende inspanning nodig om de wetgeving aan te passen en de belastinginning te verbeteren. De bestuurlijke capaciteit van de douane- en belastingautoriteiten moet verder worden versterkt, met inbegrip van effectief gebruik van risicoanalyse en computers. De strijd tegen corruptie blijft een prioriteit.

Wat *concurrentie* betreft, werd de institutionele opbouw voortgezet met de oprichting van het bestuur voor de consumentenbescherming en de controlecommissie voor staatssteun. De operationele onafhankelijkheid van deze organen moet worden verzekerd en hun bestuurlijke capaciteit versterkt.

Op het gebied van de *openbare aanbestedingen* werd de vooruitgang voortgezet. Op sommige gebieden zoals nutsbedrijven, concessies en publiek-private partnerschappen, blijft de aanpassing van de wetgeving gebrekkig. Het personeel van de dienst Overheidsopdrachten kreeg een opleiding, maar de bestuurlijke capaciteit van deze dienst moet verder worden versterkt.

Er dient nog verdere vooruitgang te worden geboekt inzake de bescherming van *intellectuele-eigendomsrechten*. Het intellectuele-eigendomsbureau van Montenegro (IPO) werd officieel geopend op 28 mei 2008, maar de institutionele en handhavingscapaciteit en de mate van publieke bewustwording blijven nog beperkt.

Er is verdere vooruitgang geboekt met de ontwikkeling van het *werkgelegenheidsbeleid* en de wetgeving en met de goedkeuring van de arbeidswet, hoewel de tenuitvoerleggingscapaciteiten nog onvoldoende blijven. Wat betreft het *sociale beleid* en de bescherming van kwetsbare groepen, waarvoor Montenegro over het algemeen aan de vereisten voldoet, werd enige vooruitgang geboekt met het wettelijke kader en met de oprichting van de sociale raad als forum voor een betere sociale dialoog.

Hoewel door de regering enkele eerste stappen werden gezet inzake het *volksgezondheidsbeleid*, blijft de vooruitgang over het algemeen beperkt.

Er is vooruitgang geboekt wat betreft *onderwijs*. Het wettelijke kader voor onderwijs en de kwaliteitsborgingssystemen werden versterkt. Er moet meer vooruitgang worden geboekt om het alomvattende beleid voor een leven lang leren ten uitvoer te leggen. Er is goede vooruitgang geboekt inzake *onderzoek*, meer bepaald met de ontwikkeling van een strategie en regionale en internationale samenwerking, ook met de EU.

De toetredingsprocedure van Montenegro tot de *WTO* verkeert thans in het laatste stadium. Er is vooruitgang te melden zowel op multilateraal als op bilateraal niveau, met inbegrip van de overeenkomst die in april met de Gemeenschap is bereikt.

Wat het *sectorale beleid* betreft, kan vooruitgang worden gemeld op het gebied van de *industrie en kleine en middelgrote ondernemingen*, hoewel deze nog steeds beperkt is wat betreft de harmonisering en versnelling van de procedure voor het afleveren van vergunningen en het opzetten van bedrijfsfaciliteiten.

Op het gebied van de *landbouw en de plattelandsontwikkeling, de voedselveiligheid, veterinaire en fytosanitaire kwesties, alsook visserij*, kan vooruitgang worden gemeld met de hervorming van de wetgeving en de planning voor ontwikkeling. Toch moet de tenuitvoerlegging worden versterkt en een geïntegreerd stelsel voor voedselveiligheid worden opgezet.

Er is enige vooruitgang geboekt met de aanpassing aan de communautaire verworvenheden op het gebied van *milieu*. Belangrijke inspanningen zijn echter nodig ter verbetering van de tenuitvoerlegging en de handhaving. Er moet speciale aandacht worden besteed aan de versterking van de bestuurlijke capaciteit en het opzetten van doeltreffende inspectiediensten. Er moeten ook verdere inspanningen worden gedaan om de bevolking meer bewust te maken van milieubeschermingskwesties. Over het algemeen is de milieubescherming, met name in kustgebieden en nationale parken, een punt van zorg.

Er is vooruitgang geboekt met de liberalisering van het *vervoer*, meer bepaald inzake transitverkeer over de weg. De herstructurering van de spoorwegen is aangevat, maar de toegangsvoorwaarden tot de infrastructuur moeten nog worden vastgesteld. De vooruitgang inzake veiligheid op de weg en maritiem transport, alsook inzake de systematische aanpak van transportontwikkeling, is beperkt gebleven. Er zijn belangrijke inspanningen nodig om de EU-normen inzake luchtvaart ten uitvoer te leggen. Montenegro blijft verder actief deelnemen aan het waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa.

Er is enige vooruitgang geboekt in de *energiesector*, maar niet op alle gebieden evenveel. Er zijn voortdurende inspanningen vereist om tegemoet te komen aan de vereisten van het Verdrag tot oprichting van de Energiegemeenschap.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *informatiemaatschappij en de media*. Er bestaat echter bezorgdheid over de onafhankelijkheid van de nieuwe elektronische-communicatie-autoriteit. Bovendien kan de overdracht van bevoegdheden naar de nieuwe regelgevende instantie belangrijke negatieve financiële gevolgen hebben voor het Omroepagentschap.

De ontwikkelingen met betrekking tot de interne *controle van de overheidsfinanciën* en de externe audit verkeren in een vroeg stadium. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig in verband met de bewustwording ter zake en voor opleiding voor de nieuwe systemen. De onafhankelijkheid en capaciteit van het overheidsorgaan voor auditing moeten aanzienlijk worden versterkt.

Er is beperkte vooruitgang geboekt met de productie van *statistieken* en de bestuurlijke capaciteit blijft erg zwak. Het statistische bureau MONSTAT heeft ernstige problemen om aan zijn verplichtingen te voldoen en blijft over onvoldoende professionele onafhankelijkheid beschikken. Op alle terreinen zijn aanzienlijke inspanningen vereist om tot een niveau te komen dat overeenstemt met de EU-normen.

Op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid* is Montenegro begonnen aan zijn prioriteiten, maar tot dusver blijft de tenuitvoerlegging beperkt.

Montenegro heeft vorderingen geboekt op het gebied van het *visumbeleid*. In januari 2008 zijn de visumversoepelings- en overnameovereenkomsten tussen Montenegro en de Europese Gemeenschap in werking getreden. Een dialoog over de liberalisering van het visumbeleid is met de Europese Commissie van start gegaan. Montenegro heeft relevante nieuwe wetgeving goedgekeurd en is begonnen biometrische reisdocumenten af te leveren. De visumregeling is

echter niet volledig in overeenstemming met de Europese normen en er zijn meer inspanningen vereist om te voldoen aan de criteria van het draaiboek inzake de liberalisering van de visumregeling.

Wat *grensbeheer* betreft, is Montenegro begonnen de geïntegreerde strategie voor grensbeheer en het actieplan daarbij ten uitvoer te leggen en de samenwerking tussen de grenspolitie en de douanediens ten te versterken. Toch ontbreekt nog steeds nieuwe wetgeving over het toezicht aan de staatsgrenzen. De technische uitrusting aan diverse grensovergangen is onvoldoende.

Op het gebied van *asiel en migratie* is de vooruitgang wisselend geweest. Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van asiel met de goedkeuring van secundaire wetgeving en de oprichting van een asieltbureau en de openbare klachtencommissie voor asiel. Op het gebied van migratie blijven de voorbereidingen echter in een pril stadium. De vreemdelingenwet is nog niet goedgekeurd. De onlangs goedgekeurde migratiestrategie moet doeltreffend worden toegepast. Er bestaat nog steeds geen detentiecentrum voor illegalen.

Enige vooruitgang is geboekt op het gebied van *witwassen* met de goedkeuring van een nieuwe wet over het voorkómen van witwassen en terrorismefinanciering. Er dient nu secundaire wetgeving te worden aangenomen en de tenuitvoerleggingscapaciteit moet worden versterkt. De bevoegdheden en capaciteiten van de financiële onderzoekseenheid blijven beperkt. De onderzoeksbevoegdheid van de organen voor rechtshandhaving is nog onvoldoende. Witwassen blijft een serieus probleem en er zijn aanzienlijke extra inspanningen nodig om het te voorkomen en te bestrijden.

Er werd een nieuwe antidrugsstrategie aangenomen en de grenspolitie en het douanepersoneel kregen verdere opleiding; toch blijven de doorvoer en handel in *drugs*, meer bepaald door georganiseerde criminele groepen, een ernstig punt van zorg. Het gebruik van drugs en drugsgelateerde misdrijven blijven stijgen in het land. Montenegro is begonnen zijn prioriteiten aan te pakken, maar er is nog verdere actie noodzakelijk.

Beperkte vooruitgang is te melden wat betreft de politie. De interne reorganisatie van de *politie* en de opleidingssessies werden voortgezet, maar de uitrusting, de faciliteiten en de professionele capaciteit moeten nog verder worden verbeterd.

Er is enige vooruitgang geboekt in de strijd tegen de *georganiseerde misdaad*, meer bepaald met de goedkeuring van een geactualiseerd actieplan en het opzetten van speciale afdelingen voor de georganiseerde misdaad in de hooggerechtshoven. Toch blijft de georganiseerde misdaad een punt van grote zorg waardoor de rechtsstaat en het ondernemingsklimaat worden aangetast. Het nieuwe strafwetboek werd nog niet goedgekeurd. Het onderzoek blijft gebrekkig en leidt uiteindelijk tot erg weinig veroordelingen. Er is weinig vooruitgang geboekt met het voorkomen van de *mensenhandel*. Montenegro blijft een land van oorsprong, doorvoer en bestemming. Onderzoek op dit gebied is zeldzaam en er is behoefte aan een meer actievere aanpak van de identificering van en hulp aan slachtoffers.

Er is beperkte vooruitgang geboekt wat betreft de bescherming van *persoonsgegevens*. Zonder nieuwe wetgeving en een onafhankelijk en doeltreffend toezichtsorgaan blijven de bestaande regels voor de bescherming van persoonsgegevens onuitgevoerd; dit is een ernstig probleem.

Servië

Servië heeft enige vooruitgang geboekt wat de **politieke criteria** van het Europees partnerschap betreft. In april 2008 is de stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO) ondertekend, een mijlpaal voor de betrekkingen tussen de EU en Servië. Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt bij de samenwerking met het Internationaal Straftribunaal voor het voormalige Joegoslavië (Joegoslavië-tribunaal). Volledige samenwerking blijft een zeer belangrijke internationale verplichting. In de conclusies van de Raad van 29 april 2008 zijn de ministers overeengekomen om de SAO ter bekrachtiging aan hun parlementen voor te leggen, en de Gemeenschap heeft besloten dat de interim-overeenkomst zal worden toegepast zodra de Raad heeft vastgesteld dat Servië volledig samenwerkt met het Joegoslavië-tribunaal. Dit jaar werd de Servische politiek voor een belangrijk deel gedomineerd door de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo¹¹. De verdeeldheid van de politieke partijen over belangrijke beleidskwesties vormde een sterke belemmering voor de activiteiten van het parlement en de regering, waardoor vervroegde parlementsverkiezingen moesten worden gehouden. Sinds de presidents- en parlementsverkiezingen is de stabiliteit van de overheid verbeterd en de consensus over Europese integratie versterkt. De in juli 2008 gevormde nieuwe regering heeft een begin gemaakt met het aanpakken van belangrijke politieke prioriteiten en het versnellen van het hervormingsproces.

Op het gebied van **democratie en rechtsstaat** is er enige vooruitgang geboekt ten aanzien van de vaststelling van wetgeving ter uitvoering van het nieuwe *constitutionele* kader. Verdere hervormingen zijn nodig om te waarborgen dat de grondwettelijke bepalingen inzake het justitiële stelsel overeenkomstig de Europese normen worden uitgevoerd.

Het *parlement* heeft de SAO in september 2008 geratificeerd. Het werkt nu aan een wetgevingspakket voor de toepassing van de Europese normen op een aantal gebieden. De productie van wetgeving was echter beperkt; tijdens de verslagperiode werden slechts weinig wetten goedgekeurd. De parlementaire hervormingen hebben vertraging opgelopen en de controle van de partijen over het mandaat van parlementsleden is niet aangepakt. De parlementaire commissies hebben nog steeds onvoldoende capaciteit en de kieswetgeving moet worden herzien.

De werkzaamheden van de *regering* werden gedurende het grootste deel van de verslagperiode in beslag genomen door problemen in verband met Kosovo en een gebrek aan consensus over de betrekkingen met de EU. De in juli 2008 aangetreden nieuwe regering heeft zich ertoe verbonden de banden met de EU te versterken en het hervormingsproces te stimuleren. Over het algemeen moet de beleidscoördinatie tussen de ministeries en agentschappen worden verbeterd. Er is enige vooruitgang geboekt met de hervorming van de wetgeving inzake het plaatselijk bestuur. Verdere verbeteringen en aanpassing aan de Europese normen op dit gebied zijn noodzakelijk.

Op het gebied van het *openbaar bestuur* beschikt Servië in het algemeen over een ruime capaciteit. De structuren voor de Europese integratie zijn versterkt. De Servische overheid heeft, gecoördineerd door het Servische bureau voor Europese integratie, actief deelgenomen aan het opzetten van het nationale programma voor EU-integratie. Dit programma is door de Servische regering in oktober 2008 goedgekeurd. De onlangs ingestelde nationale ombudsman heeft actief bijstandsvragen van burgers behandeld en een groot aantal wijzigingen in wetsontwerpen voorgesteld. De onafhankelijke regelgevende instanties hebben in moeilijke omstandigheden relatief goed gepresteerd. De Servische autoriteiten moeten met

---

¹¹ Volgens Resolutie 1244/99 van de VN-Veiligheidsraad.

grotere vastberadenheid ervoor zorgen dat de onafhankelijke regelgevende instanties hun taken doeltreffend kunnen vervullen. Er moet meer worden gedaan om de professionaliteit en de verantwoordingsplicht overal in het overheidsapparaat te versterken.

Er is vooruitgang geboekt inzake het *civiele toezicht op de veiligheidstroepen* door de goedkeuring van een aantal wetten. De hervorming in deze sector is nog niet voltooid, en het parlement moet effectief democratisch toezicht waarborgen.

Op *justitieel* gebied kan worden gemeld dat het Constitutioneel Hof zijn taken heeft hervat na de benoeming van de president en tien van de vijftien rechters. De opleiding en de arbeidsvoorwaarden van de magistraten zijn opnieuw verbeterd. De hervorming van het *justitiële stelsel* is echter nog in het beginstadium en het wetgevingskader voor de uitvoering van de justitiële hervormingen is nog niet aanwezig. Bestuurlijke rechtbanken en hoven van beroep zijn nog niet opgericht. Servië moet zich meer inspannen om de onafhankelijkheid, verantwoordingsplicht en efficiëntie van het justitiële systeem te waarborgen.

Enige vooruitgang is geboekt op het gebied van *corruptiebestrijding*. In oktober 2008 zijn wijzigingen goedgekeurd van de wet inzake de financiering van politieke partijen en de wet tot instelling van een agentschap voor corruptiebestrijding, die ook nieuwe bepalingen inzake belangenconflicten bevat. Het Burgerrechtelijk Verdrag inzake Corruptie en het Aanvullend Protocol bij het Verdrag inzake strafrechtelijke bestrijding van corruptie zijn in november 2007 geratificeerd. Er is echter nog steeds geen duidelijke strategie voor corruptiebestrijding. Er is een tekort aan voldoende onafhankelijke toezichthoudende instanties die zich bezighouden met de financiering van partijen, belangenconflicten, overheidsopdrachten en privatisering, en de praktische resultaten zijn beperkt gebleven. Corruptie is over het algemeen nog steeds een wijdverbreid verschijnsel, dat een ernstig probleem vormt in Servië.

Het algemene kader betreffende de eerbiediging van de *mensenrechten en de bescherming van minderheden* in Servië is aanwezig. De grondwet bevat garanties inzake *burgerrechten en politieke rechten*, die over het algemeen goed worden nageleefd. Deze rechten zijn echter in het gedrang gekomen door het klimaat in het land onmiddellijk na de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo. Er hebben zich enkele incidenten voorgedaan met opruiende taal en geweld tegen organisaties van het maatschappelijk middenveld, mensenrechtenactivisten en onderdelen van de media. De bestaande wettelijke en grondwettelijke garanties op dit gebied moeten volledig worden uitgevoerd. Het *penitentiaire stelsel* is in enige mate hervormd. Overbevolking, geweld en drugsmisbruik vormen echter ernstige problemen.

De wettelijke bepalingen inzake de bescherming van *economische en sociale rechten* zijn in Servië voor het grootste deel aanwezig. Het wettelijk kader dient echter verder te worden uitgebouwd, en een brede antidiscriminatiewet is noodzakelijk. De wetgeving moet volledig worden uitgevoerd. Het ministerie van Arbeid en Sociale Zaken heeft zich ingezet voor het bevorderen van de *rechten van vrouwen*. Er is echter nog geen specifieke wet inzake de gelijkheid van vrouwen en mannen, evenmin als een nationale strategie ter verbetering van de positie van vrouwen en ter bevordering van de gelijkheid van vrouwen en mannen. De bescherming van vrouwen en kinderen tegen alle vormen van geweld moet worden verbeterd. Verdere inspanningen zijn nodig ter versterking van de sociale integratie van *kinderen, mensen met een handicap en kwetsbare bevolkingsgroepen*, met name wat betreft de toegang tot gezondheidszorg en goed onderwijs. Wat de *eigendomsrechten* betreft, is de wetgeving inzake restitutie nog niet vastgesteld, waardoor geen goed begin kan worden gemaakt met het restitutieproces.

De rechten van *minderheden* worden in Servië over het algemeen geëerbiedigd. Er is echter nog geen wetgeving die de nationale minderhedenraden regelt. In de Vojvodina heeft in de periode onmiddellijk na de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo een aantal incidenten plaatsgevonden, die vooral tegen de Albanese nationale minderheid gericht waren. De situatie in het zuiden van Servië is stabiel maar gespannen gebleven, terwijl de situatie in de Sandžak is verslechterd nadat de verdeeldheid binnen de moslimgemeenschap was verscherpt. Er is onvoldoende aandacht besteed aan een regeling voor de status van *vluchtelingen en binnenlands ontheemden*. De *Roma-minderheid* leeft nog steeds in zeer slechte omstandigheden en wordt gediscrimineerd bij de toegang tot onderwijs, sociale bescherming, gezondheidszorg, huisvesting en werkgelegenheid. De gebrekkige registratie van burgers vormt nog steeds een hinderpaal voor de toegang tot fundamentele sociale en economische rechten.

Wat *regionale vraagstukken en internationale verplichtingen* betreft, heeft Servië aanzienlijke vooruitgang geboekt inzake de samenwerking met het Joegoslavië-tribunaal: de aangeklaagden Stojan Župljanin en Radovan Karadžić zijn gearresteerd en naar Den Haag overgebracht. Volledige samenwerking met het Joegoslavië-tribunaal is een internationale verplichting waaraan ten volle moet worden voldaan en een van de belangrijkste prioriteiten van het Europees partnerschap.

Servië participeert actief in regionale initiatieven, waaronder de pas opgerichte Regionale Samenwerkingsraad (RCC). Servië heeft een constructieve bijdrage geleverd aan de tenuitvoerlegging van de Midden-Europese vrijhandelsovereenkomst (CEFTA). Servië eist dat de autoriteiten van Kosovo in regionaal verband worden vertegenwoordigd door UNMIK. Het is van belang dat Servië blijk geeft van een constructieve houding met betrekking tot de deelname van Kosovo aan regionale initiatieven en internationale fora.

De onafhankelijkheidsverklaring van *Kosovo* heeft de betrekkingen tussen de EU en Servië beïnvloed. Een demonstratie tegen de onafhankelijkheidsverklaring in februari 2008 mondde uit in gewelddadigheden, waarbij buitenlandse diplomatieke vertegenwoordigingen in Belgrado, waaronder ambassades van EU-landen, door demonstranten werden aangevallen. De EU veroordeelde deze aanvallen en drong er bij de Servische autoriteiten op aan alles te doen om verder geweld te voorkomen.

Servië heeft zich ertoe verbonden alleen vreedzame middelen te gebruiken en heeft zich terughoudend opgesteld bij zijn reactie op de onafhankelijkheidsverklaring door de parlementaire vergadering van Kosovo. De Servische regering heeft juridische en diplomatieke stappen gezet om de wettigheid van de onafhankelijkheidsverklaring te betwisten. De Servische autoriteiten hebben ambassadeurs teruggeroepen uit landen die Kosovo hadden erkend, waaronder lidstaten van de EU. De uit EU-lidstaten teruggeroepen Servische ambassadeurs zijn inmiddels weer op hun post teruggekeerd. In oktober 2008 stemde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties voor een door Servië ingediende resolutie waarbij het Internationaal Gerechtshof werd gevraagd een niet-bindend advies uit te brengen over de wettigheid van de Kosovaarse onafhankelijkheidsverklaring.

Servië heeft zich verzet tegen erkenning van de internationale civiele aanwezigheid in Kosovo en de inzet van EULEX, tenzij die door de VN-Veiligheidsraad zouden worden erkend. Servië heeft, ondanks dat UNMIK daartegen verzet had aangetekend, in mei 2008 gemeenteraadsverkiezingen gehouden en heeft parallelle instellingen in Kosovo versterkt. In dat verband is een vergadering van gemeenten ingesteld.

De **economie** van Servië is sterk blijven groeien. Wat de macro-economische stabilisatie betreft, is de vooruitgang echter gemengd. Door de aanhoudende vermindering van de begrotingsconsolidatie zijn de macro-economische risico's toegenomen. De structurele hervormingen verlopen trager, en de hoge werkloosheid en de stijgende inflatiedruk vormen nog steeds een groot probleem.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft Servië enige vooruitgang geboekt in de richting van een functionerende markteconomie. Er moeten verdere inspanningen worden geleverd, wil Servië in staat zijn op de middellange termijn het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie.

De consensus over de fundamentele aspecten van de markteconomie is grotendeels in stand gebleven. Dankzij het nieuwe monetaire beleidskader, waarbij men zich vooral richt op het beteugelen van de inflatie, kon Servië zijn doelstellingen op dat gebied in 2007 halen. Enige vorderingen zijn gemaakt op het gebied van de privatisering. De financiële bemiddeling is blijven groeien, hoewel het aanvangsniveau nog relatief laag was. Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt bij de ontwikkeling van de niet-bancaire financiële sector.

De externe onevenwichtigheid is echter toegenomen, de kwaliteit van de financiering is verslechterd, de buitenlandse schuld is gegroeid en de macro-economische kwetsbaarheid is toegenomen, mede als gevolg van de wereldwijde financiële crisis. Het begrotingsbeleid is nog steeds expansief, en heeft bijgedragen tot het toenemende externe onevenwicht en de hernieuwde inflatiedruk in 2008. Ondanks de sterke economische groeicijfers van de afgelopen jaren is de werkloosheid nog een groot probleem. Tegelijkertijd is er echter ook een groeiend gebrek aan geschoold personeel. Enige vooruitgang is geboekt ten aanzien van de privatisering van staatsbedrijven en -banken. De buitenlandse investeringen hebben geleden onder het instabiele politieke klimaat.

Er is nog steeds geen werkelijk concurrerende en dynamische particuliere sector. Door excessieve bureaucratische voorschriften en complexe wetgeving verloopt het betreden en het verlaten van de markt nog steeds moeizaam. De juridische voorspelbaarheid en het vertrouwen in het rechtsstelsel blijven beperkt, met name waar het gaat om de effectieve uitoefening van eigendomsrechten. De staatsinvloed op het concurrentievermogen is weliswaar afgenomen, maar nog steeds groot. De omvangrijke informele sector wordt gestimuleerd door een zwak regelgevingskader, ongeschikt fiscaal en uitgavenbeleid en zwakten op het gebied van de wetshandhaving, onder meer wat de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad betreft. Dit blijft een groot probleem, aangezien daardoor de belastinggrondslag en de effectiviteit van het economische beleid worden aangetast.

Op het gebied van **Europese normen** is het voldoen aan de verplichtingen krachtens de SAO en met name de interim-overeenkomst een belangrijke prioriteit van het Europees partnerschap. De Servische regering heeft in oktober 2008 het besluit genomen de interim-overeenkomst met ingang van 1 januari 2009 ten uitvoer te leggen. Dankzij Servië's goede bestuurlijke capaciteit moet het land in staat worden geacht de SAO en de interim-overeenkomst uit te voeren. Om ten volle te kunnen profiteren van de SAO en aan de verplichtingen krachtens die overeenkomst volledig te kunnen voldoen, moet Servië zich verdere inspanningen getroosten. Met name moet de nodige wetgeving worden aangenomen en uitgevoerd en moeten de bestuurlijke capaciteit en de handhavingcapaciteit worden versterkt, onder meer voor regelgevende instanties.

Servië heeft enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *interne markt*. Er zijn echter weinig ontwikkelingen te melden wat de aanpassing van de wetgeving betreft. Op het gebied van het *vrije verkeer van goederen* is vooruitgang geboekt inzake normalisatie, accreditatie en conformiteitsbeoordeling. Verdere verbeteringen zijn noodzakelijk om de institutionele en bestuurlijke capaciteit te versterken en het wetgevingskader te verstevigen. De wetgeving inzake normalisatie, metrologie en productveiligheid moet worden gemoderniseerd en Servië moet een begin maken met de oprichting van een structuur voor markttoezicht.

De voorbereidingen op het gebied van het *vrije verkeer van personen en diensten en het recht van vestiging* zijn gematigd gevorderd. Verdere inspanningen zijn echter nodig bij de aanpassing van de wetgeving aan het acquis, met name op het gebied van het vennootschapsrecht en het bankwezen. De capaciteit van de toezichthoudende instanties in de sector financiële diensten moet verder worden uitgebouwd. De Effectencommissie is recentelijk versterkt, maar heeft nog onvoldoende bevoegdheden om haar taak volledig te kunnen vervullen overeenkomstig de internationale normen. Wat het *vrije verkeer van kapitaal* betreft, zijn de kapitaalstromen met Bosnië en Herzegovina verder geliberaliseerd en is de samenwerking met de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië inzake het toezicht op de banken verbeterd. Over het algemeen zijn de voorbereidingen om aan de verplichtingen krachtens de SAO te kunnen voldoen gematigd gevorderd.

De versterking van de bestuurlijke capaciteit van de *douane* en de *belastingdienst* heeft goede resultaten opgeleverd voor de bestrijding van illegale handel en smokkel en de verbetering van de belastinginning. Overeenkomstig het acquis zijn nieuwe ad-valoremrechten en specifieke rechten op sigaretten ingevoerd. Verdere versterking is echter noodzakelijk om de douane-infrastructuur te kunnen verbeteren. Servië moet zich meer inspannen om op het gebied van directe belastingen aan de EU-normen te voldoen.

Enige vorderingen zijn gemaakt inzake de uitvoering van de *concurrentiewetgeving*. De bestuurlijke capaciteit van de Commissie voor concurrentiebescherming is versterkt. Verdere inspanningen zijn vereist om de bestaande antikartelwetgeving aan te passen aan de eisen die de interim-overeenkomst stelt. De handhavingscapaciteit van de mededingingsautoriteiten moet verder worden verbeterd. Servië heeft nog geen wetgevingskader inzake staatssteun vastgesteld. Ook is nog geen onafhankelijk optredende autoriteit voor staatssteun of een systeem van controles vooraf ingesteld. Op het gebied van *overheidsopdrachten* zijn transparanter procedures tot stand gekomen. Servië beschikt echter nog steeds niet over een modern en volledig effectief stelsel voor het plaatsen van overheidsopdrachten. Extra inspanningen moeten worden geleverd in de vorm van wijziging van de wetgeving en versterking van de capaciteit om de vereisten krachtens de SAO te vervullen.

Wat de *wetgeving inzake intellectuele eigendom* betreft, is de capaciteit van het Bureau voor intellectuele eigendom versterkt. De bestuurlijke capaciteit en de onafhankelijkheid van dit Bureau moeten echter nog verder worden vergroot om de consistentie van de voorschriften en een effectieve handhaving ervan te garanderen. De octrooiverlening is gestroomlijnd overeenkomstig de Europese normen. Er is enige vooruitgang geboekt wat de handhaving betreft, wat tot inbeslagneming van nagemaakte goederen heeft geleid.

Wat de aanpassing aan de Europese normen op het gebied van werkgelegenheid en sociaal beleid betreft, is de tenuitvoerlegging ten dele verbeterd, maar nog steeds niet toereikend. Er moet nog wetgeving worden vastgesteld inzake sociaal beleid en volksgezondheid en de bestuurlijke capaciteit moet worden versterkt. Op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg moet in de gemeenschap wortelende dienstverlening verder worden

ontwikkeld, dit als alternatief voor de opnemings in inrichtingen. Weinig vooruitgang is geboekt op het gebied van *onderwijs*. De bestuurlijke capaciteit, de coördinatie tussen instellingen en de koppeling met de arbeidsmarkt moeten worden versterkt. Op het gebied van *wetenschap en onderzoek* heeft Servië met succes deelgenomen aan het zevende kaderprogramma voor onderzoek. Servië moet echter nog een geïntegreerd onderzoeksbeleid ontwikkelen, en investeringen en de mobiliteit van onderzoekers stimuleren. Servië is relatief vergevorderd met de voorbereidingen op de toetreding tot de *WTO*, maar moet zijn inspanningen opvoeren, wil het kunnen toetreden binnen de termijn die Servië zelf voor ogen heeft.

Wat het *sectoraal beleid* betreft, kan worden gemeld dat Servië zich op het gebied van de *industrie en het midden- en kleinbedrijf* volledig heeft gecommitteerd aan het Europees Handvest voor het midden- en kleinbedrijf, met name door verbetering van de communicatie tussen openbare en particuliere betrokkenen. Het land dient echter in overeenstemming met de EU-aanpak een nieuw industriebeleid op te zetten.

Wat de *landbouw* betreft, zijn er enkele verbeteringen ten aanzien van de bestuurlijke capaciteit te melden. Er moet echter een passend wetgevingskader worden vastgesteld en meer inspanningen worden geleverd om de bestuurlijke capaciteit te versterken. Er is weinig vooruitgang geboekt wat betreft plattelandsontwikkeling en fytosanitaire aangelegenheden.

Op *milieugebied* zijn de voorbereidingen van Servië op een matig gevorderd niveau gebleven. De naleving van de wetgeving op alle niveaus moet worden verbeterd. Er is nog steeds geen alomvattend juridisch en institutioneel kader voor waterbeheer.

Er is enige vooruitgang te melden wat betreft *vervoer*. Servië neemt nog steeds actief deel aan het Waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa (SEETO). De tenuitvoerlegging van de eerste fase van de Europese gemeenschappelijke luchtvaartruimte is voortgezet, maar de overeenkomst is nog niet geratificeerd. Servië heeft een nieuwe strategie vastgesteld voor de ontwikkeling van het vervoer per spoor, over de weg, over de binnenwateren en door de lucht, alsmede het intermodaal vervoer. Onderdeel daarvan is de uitbreiding van corridor X. Deze strategie moet echter worden gevolgd door actieplannen en sectorale maatregelen op het gebied van wetgeving en bestuur.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *energie*. De tariefstelsels voor de transmissie van elektriciteit zijn gemoderniseerd en de markt voor niet-huishoudelijke gebruikers is opengesteld. Servië moet zijn energiewet echter wijzigen en zijn bestuurlijke capaciteit versterken om aan de eisen van het Verdrag tot oprichting van de Energiegemeenschap te kunnen voldoen.

Er is weinig vooruitgang geboekt op het gebied van de *informatiemaatschappij en de media*. Er is reglementering inzake elektronische handtekeningen vastgesteld, maar het ontoereikende juridische kader en de beperkte institutionele en regelgevende capaciteit vormen nog steeds een hindernis voor verdere ontwikkelingen op het gebied van elektronische communicatie, diensten van de informatiemaatschappij en het audiovisueel beleid.

Wat *financiële controle* betreft, is er nog steeds geen alomvattend beleid voor interne financiële controle bij de overheid. In het algemeen bevindt Servië zich in een zeer vroeg stadium van de voorbereidingen voor de invoering van een modern en effectief stelsel voor financiële controle bij de overheid. Eenheden voor interne audit zijn nog niet bij alle ministeries opgericht. De nationale rekenkamer is nog niet operationeel.

Op het gebied van de *statistiek* heeft Servië gematigde vooruitgang geboekt wat betreft de vereisten van de SAO en het Europees partnerschap. De bestuurlijke capaciteit moet verder worden versterkt.

Er is gematigde vooruitgang geboekt op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid*. De visumversoepelingsovereenkomst en de overnameovereenkomst met de Europese Unie zijn in januari 2008 in werking getreden. Er is een dialoog over de versoepeling van het visumbeleid gestart. De huidige visumregeling van Servië is echter niet volledig in overeenstemming met de Europese normen. Servië is in augustus 2008 begonnen met de uitgifte van biometrische paspoorten. Wat de *grenscontrole* betreft, is in oktober 2008 een nieuwe wet inzake de bescherming van de staatsgrens aangenomen. De implementatie van de nationale strategie voor geïntegreerd grensbeheer en het bijbehorende actieplan verloopt echter traag. De grensdoorlaatposten zijn niet allemaal even goed uitgerust.

Na de goedkeuring van de nieuwe *asielwetgeving* heeft Servië de verantwoordelijkheid voor de afhandeling van asielzaken overgenomen van de UNHCR. Er zijn echter nog procedurele zwakten en bovendien moeten nog uitvoeringsbepalingen worden vastgesteld. Op het gebied van *migratie* verlopen de vorderingen traag. Met name de herintegratie van teruggekeerden moet worden verbeterd.

Het *witwassen van geld* is nog steeds een ernstig probleem. De regering heeft in september 2008 een nationale strategie tegen witwassen en financiering van terrorisme vastgesteld, maar de desbetreffende wetgeving moet nog worden goedgekeurd. Er zijn nog geen effectieve maatregelen om het melden van verdachte transacties te verplichten en deze meldingen te beoordelen. De onderzoekscapaciteit van de wetshandhavingsautoriteiten schiet tekort.

Servië is gelegen aan een van de grote doorvoerroutes voor *drugsmokkel* op de Balkan. De Servische autoriteiten hebben in de verslagperiode een grote hoeveelheid drugs in beslag genomen. Er zijn echter nog geen nationale strategie en actieplan ter voorkoming van drugsmisbruik en ter vermindering van het aanbod. Drugsmokkel blijft een ernstig probleem.

De professionele capaciteiten van de *politie* zijn verbeterd door uitbreiding van de opleidingsactiviteiten, maar er is nog steeds een aanzienlijk verschil tussen de diverse diensten. De structurele problemen houden aan, zoals gebrekkige coördinatie en transparantie en het ontbreken van een duidelijke taakverdeling.

De strijd tegen de *georganiseerde misdaad* is voor Servië van zeer groot belang, aangezien deze de rechtsstaat en het ondernemingsklimaat aantast. In oktober 2008 is nieuwe wetgeving goedgekeurd inzake de inbeslagneming van opbrengsten van criminele activiteiten en de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen. Het wetgevingskader is echter nog onvolledig als gevolg van de vertraging die is opgelopen bij de inwerkingtreding van het nieuwe wetboek van strafvordering. Een nationale strategie en een actieplan moeten nog worden vastgesteld. De doelmatigheid van de activiteiten van de speciale aanklager wordt gehinderd door zijn korte ambtstermijn. De internationale politieke samenwerking en de capaciteit van de gespecialiseerde politiediensten voor onderzoek van financiële misdrijven zijn nog steeds onvoldoende. Er is geen capaciteit voor het beheer van in beslag genomen middelen die afkomstig zijn van criminele activiteiten en de bepalingen inzake de confiscatie van de opbrengsten van misdrijven worden onvoldoende uitgevoerd.

Servië is nog steeds een herkomst-, doorvoer- en bestemmingsland voor *mensensmokkel*. Er zijn enige inspanningen verricht in termen van onderzoek en aanklachten, maar het aantal

Servische slachtoffers is gestegen. Servië moet zich intensiever inzetten voor verbetering van de samenwerking tussen de nationale autoriteiten en ngo's en betere opvang van de slachtoffers.

Servië heeft het protocol van de Raad van Europa op het gebied van *gegevensbescherming* ondertekend en nieuwe wetgeving vastgesteld. Omdat er echter geen onafhankelijke en efficiënte toezichthoudende autoriteit voor gegevensbescherming is, zijn de bestaande voorschriften niet ten uitvoer gelegd.

Kosovo¹²

Kosovo heeft op 17 februari 2008 de onafhankelijkheid uitgeroepen en een grondwet goedgekeurd, die op 15 juni in werking is getreden. In februari heeft de EU besloten een EVDB-rechtsstaatmissie in Kosovo op te zetten (EULEX) en een speciale vertegenwoordiger benoemd. Met het inzetten van EULEX is inmiddels begonnen. De secretaris-generaal van de Verenigde Naties is begonnen met de omvorming van de VN-missie in Kosovo (UNMIK). Resolutie 1244/99 van de VN-Veiligheidsraad vormt nog steeds het internationale juridische kader voor het VN-mandaat in Kosovo. De Europese Raad van december 2007 en juni 2008 heeft verklaard dat de EU bereid is de politieke en economische ontwikkeling van Kosovo te ondersteunen door een duidelijk Europees perspectief te bieden, in overeenstemming met het Europese perspectief van de regio.

Wat de **politieke criteria** betreft, heeft Kosovo bij de aanpak van de belangrijke prioriteiten van het Europees partnerschap enige vooruitgang geboekt. De in april aangenomen grondwet is in overeenstemming met de Europese normen. Er is een aanzienlijke hoeveelheid belangrijke wetgeving goedgekeurd. Deze wetgeving moet nu ten uitvoer worden gelegd. Versterking van de rechtsstaat, bestrijding van corruptie, bestrijding van de georganiseerde misdaad en verbetering van de dialoog en het verzoeningsproces tussen de Servische en de Albanese bevolkingsgroep zijn de grootste politieke uitdagingen. De betrekkingen tussen de Serviërs en Albanen in Kosovo blijven gespannen, met name in het noorden van het land. Na de onafhankelijkheidsverklaring bleef de veiligheidssituatie relatief kalm, met uitzondering van twee ernstige incidenten in het noorden van Kosovo, waarbij één dode en veel gewonden vielen: twee grensposten werden vernield en de rechtbank van Mitrovica werd bestormd. Door de aanwezigheid van parallelle instellingen van de Serviërs kan de regering haar gezag niet overal in Kosovo uitoefenen.

Wat de *democratie en de mensenrechten* betreft, is over het algemeen de stabiliteit gehandhaafd, hoewel zich een aantal incidenten heeft voorgedaan. De politieke leiders van Kosovo zijn blijven samenwerken met de internationale gemeenschap. De rechtsstaat wordt gehinderd door de ingewikkelde juridische context. De Kosovaarse instellingen moeten nog op alle niveaus worden versterkt.

De *parlementaire vergadering* heeft een aantal maatregelen genomen om haar structuren te versterken. De vertegenwoordigers van de Servisch-Kosovaarse gemeenschap hebben hun deelname aan de parlementaire activiteiten hervat, nadat zij deze in aansluiting op de onafhankelijkheidsverklaring enige tijd hadden geboycot. Enkele tekortkomingen in het functioneren van de parlementaire vergadering moeten nog worden aangepakt, zoals de ontoereikende capaciteit voor het onderzoek van wetsontwerpen en het uitoefenen van de parlementaire controle op de overheid.

---

¹² Volgens Resolutie 1244/99 van de VN-Veiligheidsraad.

In januari 2008 is een nieuwe *regering* aangetreden. Deze geeft voorrang aan aangelegenheden betreffende Europese integratie en heeft het plan voor Europese integratie en het actieplan voor het Europese partnerschap goedgekeurd. De hervormingen hebben echter vertraging opgelopen doordat de regering voor een aanzienlijk deel in beslag werd genomen door de statuskwestie en andere aangelegenheden in verband met de onafhankelijkheidsverklaring. Verdere versterking van de capaciteit en strategische planning blijven noodzakelijk. De coördinatie tussen de ministeries en de wisselwerking tussen de regering en de parlementaire vergadering moeten worden verbeterd.

Het *openbaar bestuur* in Kosovo is zwak en inefficiënt. De strategie voor de hervorming van het openbaar bestuur en het daarmee samenhangende actieplan moeten nog op zowel centraal als lokaal niveau ten uitvoer worden gelegd. Grote inspanningen zijn vereist om een kader tot stand te brengen voor een professionele, efficiënte, onafhankelijke, en op verdienste gebaseerde en van politieke inmenging vrije overheidsdienst.

De parlementaire vergadering heeft een aantal belangrijke wetten vastgesteld om het functioneren van het *justitiële stelsel* te verbeteren. De Coördinatieraad voor de Rechtsstaat is met zijn activiteiten begonnen. Het justitiële stelsel vertoont echter nog ernstige zwakke punten. Er moet een alomvattend plan komen voor het stroomlijnen van de geldende wetgeving, die vaak tegenstrijdigheden vertoont. De rechtspraak heeft een groot tekort aan personeel en heeft te kampen met organisatorische problemen. Ook de achterstand bij de afhandeling van rechtszaken is nog steeds een groot probleem. De bescherming van getuigen is niet effectief. Er functioneren nog parallelle rechtbanken die het Servische recht toepassen.

Het agentschap voor de *bestrijding van corruptie* (KAA) heeft zijn werkmethoden verbeterd en is efficiënter gaan opereren. Corruptie blijft echter wijdverbreid en vormt nog steeds een zeer ernstig probleem. Er is behoefte aan een strategie en een actieplan voor corruptiebestrijding. Het institutionele kader voor de aanpak van corruptie is onduidelijk en het KAA beschikt over onvoldoende middelen.

De grondwet biedt garanties voor de eerbiediging van de *mensenrechten en de bescherming van minderheden*. Er zijn juridische waarborgen voor de eerbiediging van de mensenrechten. Sterkere politieke vastberadenheid en effectief toezicht zijn echter nog steeds noodzakelijk. Na de onafhankelijkheidsverklaring is de regering zich blijven inzetten om de etnische minderheden te bereiken, met name de Kosovaarse Serviërs. De integratie van de Kosovaarse Serviërs en andere gemeenschappen vergt echter krachtiger inspanningen.

Er is enige vooruitgang geboekt ten aanzien van de *burgerrechten en politieke rechten*. Het stelsel voor rechtshulp is operationeel. Er is vooruitgang geboekt wat de verbetering van het gevangeniswezen in Kosovo betreft, maar er zijn nog steeds problemen, vooral waar het gaat om normen voor streng beveiligde gevangenis. Beperkte vooruitgang is te melden wat betreft de *vrijheid van meningsuiting*. Laster blijft echter strafbaar. De media blijven kwetsbaar voor politieke inmenging. De vrijheid van vereniging en vergadering wordt door de grondwet gewaarborgd, maar het juridische kader daarvoor is nog niet aanwezig. De capaciteit van maatschappelijke organisaties blijft tekortschieten.

Economische en sociale rechten worden slechts ten dele gegarandeerd. Aanhoudende inspanningen zijn nodig voor de bescherming van vrouwen en kinderen tegen alle vormen van geweld. De integratie en de bescherming van sociaal kwetsbare bevolkingsgroepen en mensen met een handicap zijn niet gewaarborgd. Het toezicht op de tenuitvoerlegging van de wetgeving inzake *discriminatiebestrijding* is slecht, en de burgers worden niet ingelicht over

de desbetreffende bepalingen. Op het gebied van de *eigendomsrechten* zijn weinig vorderingen gemaakt. Door vertraging bij de uitvoering van wetgeving en door tegenwerking zijn rechten geschonden. Een belangrijke hinderpaal voor vooruitgang op dit gebied is het feit dat de autoriteiten van Kosovo geen toegang hebben tot het kadaster in Belgrado. De handhaving van de wetgeving inzake de eerbiediging van religieuze eigendommen moet worden versterkt (de gemeenten Dečani/Deçan en Đakovica/Gjakovë overtreden bijvoorbeeld de wetgeving inzake de onschendbaarheid van de eigendommen van de orthodoxe kerk).

Wat de *rechten van minderheden, culturele rechten en de bescherming van minderheden* betreft, is vooruitgang geboekt op het gebied van de wetgeving inzake de rechten van minderheden en culturele rechten. Het juridische kader voorziet in de participatie van de etnische minderheden in de samenleving van Kosovo. Servië heeft de Kosovaars-Servische gemeenschap echter ontmoedigd om deel te nemen. Er hebben zich geen omvangrijke interetnische incidenten voorgedaan, maar er worden nog steeds sporadisch schermutselingen gemeld. De leefomstandigheden van de minderheidsgemeenschappen zijn nog steeds slecht. Wat *terugkerenden, vluchtelingen en binnenlands ontheemden* betreft, is enige vooruitgang geboekt, zoals de goedkeuring van de herintegratiestrategie in oktober 2007, maar het terugkeerproces is na de onafhankelijkheidsverklaring gestagneerd en is nog steeds een belangrijke uitdaging. De Roma, de Ashkali en de “Egyptenaren” leven nog steeds in zeer slechte omstandigheden en worden gediscrimineerd bij de toegang tot onderwijs, sociale bescherming, gezondheidszorg, huisvesting en werkgelegenheid. De regering moet zich sterker inspannen voor de bescherming en integratie van alle minderheden.

Wat betreft regionale vraagstukken en internationale verplichtingen: Kosovo neemt actief deel aan de regionale samenwerkingsinitiatieven. Kosovo en Servië moeten beide een constructieve houding tonen ten aanzien van de verdere participatie van Kosovo. UNMIK heeft aangeboden regelingen te faciliteren voor de voortzetting van Kosovo's betrokkenheid bij internationale overeenkomsten. Een gemengd comité is begonnen met werkzaamheden op het gebied van de afbakening van de grens met de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië.

De **economie** van Kosovo is sneller gegroeid dan in de voorgaande jaren het geval was. De groei is echter nog onvoldoende om het extra arbeidsaanbod van de jonge, groeiende bevolking te absorberen. De macro-economische prestaties werden gekenmerkt door instabiele begrotingsresultaten, een groeiende inflatie, zeer hoge werkloosheid en externe onevenwichtigheden. De consensus over de fundamenteën van het economische beleid werd verzwakt doordat de regering zich concentreerde op de politieke ontwikkelingen en de instabiliteit van de begroting toenam. De economische ontwikkeling wordt bovendien gehinderd door stagnatie van het privatiseringsproces, onbetrouwbare energievoorziening, een zwakke rechtsstaat, een beperkte productiecapaciteit, ontoereikende infrastructuur en inadequaat onderwijs.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft Kosovo slechts zeer beperkte en onevenwichtige vooruitgang geboekt in de richting van de totstandkoming van een functionerende markteconomie. Voortzetting van de hervormingsinspanningen en grote investeringen in infrastructuur en onderwijs zijn nodig, wil Kosovo op de lange termijn het hoofd kunnen bieden aan de concurrentiedruk en de marktwerking binnen de EU.

Het economisch beleid bleef over het algemeen marktgericht. De regering heeft een alomvattend uitgavenkader gepresenteerd voor de middellange termijn (2009–2011). De groei is lichtjes aangetrokken in vergelijking met de voorgaande jaren en de economische

bedrijvigheid wordt in toenemende mate opgestuwd door de dynamiek van de particuliere sector. De buitenlandse directe investeringen zijn gestegen en financiële bemiddeling heeft in Kosovo verder terrein gewonnen. Sommige procedures voor het betreden en verlaten van de markt door bedrijven zijn versoepeld en de economische integratie met de EU heeft zich doorgezet.

Door het onzekere politieke klimaat zijn de consistentie en de betrouwbaarheid van het economisch beleid echter verzwakt. Een sterker dan geplande begrotingsconsolidatie in 2007 werd gevolgd door een expansief begrotingsplan in 2008, waardoor de instabiliteit van de begroting toenam. De begroting wordt niet ingezet als een efficiënt fiscaal beleidsinstrument en draagt niet bij tot de voorspelbaarheid van de economische ontwikkelingen. Er wordt alleen gereageerd op de uitgavendruk van het moment. De inflatie is weer opgelopen en de werkloosheid bleef zeer hoog. De positie van de externe rekeningen was nog steeds precair, aangezien het handelstekort bleef toenemen en Kosovo nog steeds te weinig exportcapaciteit had.

De privatisering werd in 2008 tijdelijk opgeschort naar aanleiding van een uitspraak van het Constitutioneel Hof waarbij twijfel werd uitgesproken over de privatiseringsmethoden en de overgang van het Kosovo Trust Agency (KTA) van UNMIK naar de privatiseringsautoriteit van Kosovo. Het ontbreken van betrouwbare statistieken is nog steeds een ernstig obstakel voor het uitstippelen van goed beleid. Belangrijke hinderpalen voor de ontwikkeling van de particuliere sector zijn de onbetrouwbare energievoorziening, de gebrekkige afstemming tussen het aanbod van en de vraag naar vaardigheden en de slechte fysieke infrastructuur. De toegang tot financiering is niet voor alle bedrijven gelijk en het verschil tussen de depositorente en de rente op leningen blijft zeer groot. De omvangrijke informele sector wordt gestimuleerd door een zwak regelgevingskader, ongeschikt fiscaal en uitgavenbeleid en zwakten op het gebied van de wetshandhaving, onder meer wat de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad betreft. Dit blijft een groot probleem, aangezien daardoor de belastinggrondslag en de effectiviteit van het economische beleid worden aangetast.

Kosovo heeft enige vooruitgang geboekt bij de aanpassing van wetgeving en beleid aan de **Europese normen**, met name op gebieden als douane, landbouw en vrij verkeer van goederen. De vorderingen bij de effectieve tenuitvoerlegging en handhaving van de wetgeving zijn echter gering. Kosovo moet zich meer inspannen voor verdere aanpassing aan en uitvoering van de Europese normen op gebieden als met name de bestrijding van georganiseerde misdaad, witwassen en drugs, alsmede belastingen, energie en werkgelegenheid.

De vooruitgang bij de tenuitvoerlegging van de prioriteiten van het Europese partnerschap op het gebied van de *interne markt* van de EU is ongelijkmatig. Er is enige vooruitgang geboekt ten aanzien van de totstandbrenging van de horizontale infrastructuur die volgens de EU-wetgeving noodzakelijk is voor het *vrije verkeer van goederen*, maar de aanpassing aan de Europese normen is op dit gebied beperkt gebleven. Aanzienlijke inspanningen moeten nog worden geleverd om de nodige infrastructuur te ontwikkelen en de bestuurlijke capaciteit te versterken met het oog op adequate omzetting en tenuitvoerlegging van de Europese normen. Weinig vooruitgang is geboekt op het gebied van het vrije verkeer van goederen en diensten en het recht van vestiging. De aanpassing is op dat gebied beperkt gebleven. Slechts geringe vooruitgang is geboekt wat het *vrije verkeer van kapitaal* betreft.

Enige vooruitgang is geboekt wat betreft de *douane*. De douanewetgeving is grotendeels aangepast aan de wetgeving van de EU, maar aanzienlijke inspanningen zijn nog nodig voor

de handhaving van de wetgeving ter bestrijding van nagemaakte goederen en smokkel. Door het ontbreken van effectieve douanecontroles in het noorden van Kosovo, waar de douaneautoriteiten niet kunnen werken, derft de overheid belangrijke inkomsten en kan smokkelarij ongehinderd plaatsvinden. De belastingwetgeving van Kosovo is slechts ten dele aan die van de EU aangepast. Er zijn nog steeds zeer ernstige problemen met de belastinginning, voor een belangrijk deel als gevolg van de omvang van de informele economie en het ontbreken van effectieve controles. Er is geen vooruitgang geboekt op het gebied van *concurrentie*. Op het gebied van *overheidsopdrachten* is de vooruitgang ongelijkmatig. De kaderwet voldoet aan de Europese normen, maar er zijn nog steeds geen uitvoeringsbepalingen vastgesteld, evenmin als een alomvattende strategie voor de verdere ontwikkeling. Beperkte vooruitgang is geboekt ten aanzien van *intellectuele eigendom*. Er is wetgeving tegen inbreuken op eigendomsrechten in werking getreden, maar die wordt gebrekkig gehandhaafd.

Weinig vooruitgang kan worden gemeld ten aanzien van de aanpassing aan de Europese normen op het gebied van *werkgelegenheid en de sociale sectoren*. Het ontbreken van een strategisch en wetgevingskader en een gebrekkige bestuurlijke capaciteit vormen een belemmering voor de ontwikkeling van een adequaat werkgelegenheidsbeleid en sociale bescherming in Kosovo. De sector *volksgezondheid* verkeert in zeer slechte staat en krijgt niet voldoende aandacht van de overheid. Wat het *onderwijs* betreft, kan enige vooruitgang worden gemeld bij de aanpassing aan de EU-normen. De regering heeft zich ertoe verbonden met prioriteit meer in deze sector te investeren. Het ministerie van Onderwijs is blijven werken aan de verbetering van de kwaliteit van het onderricht in het hoger onderwijs. De sector heeft echter nog steeds te kampen met een groot gebrek aan middelen. De vorderingen met betrekking tot *onderzoek* bleven beperkt.

Wat het **sectoraal beleid** betreft, is slechts beperkte vooruitgang geboekt ten aanzien van de aanpassing aan de EU-normen op het gebied van *industrie en het midden- en kleinbedrijf*.

Enige vooruitgang is geboekt wat betreft de wetgeving inzake *landbouw en visserij*. Er is begonnen met de uitvoering van bepaalde onderdelen van het plan voor landbouw en plattelandontwikkeling in 2007–2013. De overheidssteun voor de ontwikkeling van de landbouw is toegenomen, maar is gezien het potentiële belang van de landbouw voor de Kosovaars economie nog zeer ontoereikend. Er moet een duidelijker taakverdeling komen tussen de verschillende landbouwdiensten (waaronder de *veterinaire en fytosanitaire* diensten) op centraal en lokaal niveau.

Met betrekking tot het *milieu* is enige vooruitgang geboekt, met name op het gebied van horizontale wetgeving, in het bijzonder betreffende milieueffectbeoordeling. In de meeste sectoren zijn meer inspanningen nodig voor de omzetting, tenuitvoerlegging en handhaving van de wetgeving. Er moet een oplossing worden gevonden voor het gebrek aan personeel en financiële middelen op zowel centraal als lokaal niveau. Er moeten bovendien passende mechanismen komen voor de coördinatie tussen alle instellingen die actief zijn op het gebied van milieubescherming.

Enige vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *vervoer*, een sector waarin decennia lang te weinig is geïnvesteerd. Kosovo heeft de investeringen in vervoersinfrastructuur met ingang van 2008 opgeschroefd, vooral wat de aanleg en het onderhoud van wegen betreft. Het land neemt nog steeds actief deel aan het Waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa (SEETO). De capaciteit voor de tenuitvoerlegging van de Europese vervoersnormen is echter

nog gering, met name voor de spoorwegen. Kosovo moet zijn capaciteit uitbreiden voor de uitvoering van investeringsprojecten in infrastructuur en rollend materieel.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *energie*, met name door uitbreiding van de institutionele capaciteit van het ministerie, de regelgevende instantie en de exploitant van het transmissiesysteem (KOSTT). Energietekorten treden echter nog frequent op en belangrijke problemen moeten nog worden opgelost. De financiële levensvatbaarheid van de elektriciteitsmaatschappij moet worden versterkt door de commerciële en niet-technische verliezen terug te dringen en te zorgen voor een effectievere inning van facturen. De stabiliteit van de energievoorziening moet worden verbeterd en de infrastructuur moet worden gemoderniseerd. Het dreigende tekort aan bruinkool moet worden aangepakt.

Enige vooruitgang is te melden wat betreft de *informatiemaatschappij en de media*. De persraad en het media-instituut functioneren naar behoren. De liberalisering van de markt is voortgeschreden door het aantreden van een tweede aanbieder op het gebied van mobiele telefonie. De verschillende regelgevende instanties hebben echter te kampen met budgettaire beperkingen.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *financiële controle*, maar op het gebied van de *statistiek* is de vooruitgang beperkt gebleven door problemen met de bestuurlijke capaciteit en het vermogen van de instellingen tot samenwerking en gegevensverwerking.

Op het gebied van justitie, vrijheid en veiligheid is beperkte vooruitgang geboekt. Kosovo beschikt niet over een visumregeling voor de toegang van onderdanen van derde landen tot het grondgebied. Er is enige vooruitgang geboekt wat het kader voor geïntegreerd grensbeheer betreft. De regering is begonnen met de uitgifte van Kosovaarse paspoorten. De grenspolitie heeft geen effectieve controle over de grensposten in het noorden van Kosovo, waar UNMIK deze taak nog uitvoert.

De parlementaire vergadering heeft een asielwet goedgekeurd, maar het ministerie van Binnenlandse Zaken beschikt over te weinig capaciteit voor het afhandelen van asielzaken of gevallen van onvrijwillige terugkeer van Kosovaarse burgers. Er is geen opvangcentrum voor asielzoekers of personen die onvrijwillig terugkeren. Er moet een migratiewet worden vastgesteld.

Er is onvoldoende vooruitgang geboekt met de bestrijding van het *witwassen* van geld. De overheid moet meer vastberadenheid tonen en haar capaciteit voor de bestrijding van witwassen vergroten. Er is bij het gerechtelijk apparaat en de wetshandhavingsinstanties te weinig expertise om economische en financiële misdrijven effectief te bestrijden. Er is een gebrek aan gespecialiseerde aanklagers. Er zijn geen faciliteiten voor de goede opslag van bewijsmateriaal. De communicatie tussen de betrokken diensten en instellingen is slecht. De bestrijding van witwassen blijft derhalve een belangrijk probleem.

Drugsmokkel is nog steeds een ernstig probleem. Kosovo is een van de grootste doorvoerroutes voor *drugs* op de zuidelijke Balkan. Er bestaat geen actieplan of strategie voor de bestrijding van drugsmokkel. De statistieken zijn onbetrouwbaar en de capaciteit voor het verzamelen van inlichtingen is ontoereikend.

Op het gebied van de *politie* is vooruitgang geboekt: de politiewet en de wet inzake de politie-inspectie zijn goedgekeurd. Voor de tenuitvoerlegging van een effectieve strategie voor criminaliteitsbestrijding zijn echter aanhoudende vastberadenheid en voldoende politiecapaciteit nodig. Kosovo heeft een multi-etnische politiemacht. De politie van Kosovo

wordt echter door sommige Servisch-Kosovaarse politiefunctionarissen geboycot. De politie van Kosovo kan geen effectieve politiediensten uitvoeren in de gebieden met een Servische meerderheid.

De *georganiseerde misdaad* is nog steeds een ernstig probleem, dat de rechtsstaat en het ondernemingsklimaat aantast. Er is geen strategie voor het bestrijden van georganiseerde misdaad. Het wetgevingskader is nog incompleet. Er moet wetgeving worden vastgesteld inzake de inbeslagneming van vermogens, de bescherming van getuigen en de inzet van undercoveragenten. Er is een betrouwbaar kadaster nodig om de inbeslagname van onroerend goed mogelijk te maken. Om georganiseerde misdaad effectief aan te pakken, moeten de autoriteiten vastberaden en aanhoudende inspanningen leveren. Kosovo is nog steeds een herkomst-, doorvoer- en bestemmingsgebied voor *mensensmokkel*. Een strategie en een actieplan zijn in juli vastgesteld, maar deze worden inadequaat uitgevoerd.

Geen ontwikkelingen zijn te melden wat de bescherming van *persoonsgegevens* betreft. Er is nog steeds geen algemene wetgeving inzake gegevensbescherming. Ook is nog geen onafhankelijke toezichthoudende instantie voor gegevensbescherming opgezet.

Turkije

Turkije voldoet nog steeds in voldoende mate aan de **politieke criteria** van Kopenhagen. Het Grondwettelijk Hof heeft geen gehoor gegeven aan het verzoek van de hoofdaanklager om de regeringspartij te ontbinden en 71 prominente partijleden een verbod op te leggen, maar in plaats daarvan financiële sancties opgelegd, waardoor een ernstige politieke crisis werd voorkomen. Turkije heeft nu een nieuwe kans gekregen om de hervormingen vooruit te helpen en een klimaat van dialoog en pluralisme tot stand te brengen. Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de vrijheid van meningsuiting en de rechten van niet-islamitische religieuze gemeenschappen. Vooruitgang is ook geboekt met het stimuleren van de economische ontwikkeling van het zuidoosten van het land. Er moet echter een consistent en alomvattend programma voor politieke hervormingen komen, en met name moet de grondwet worden hervormd. Aanzienlijke verdere inspanningen zijn vereist op de meeste gebieden die met de politieke criteria verband houden.

Wat *democratie en mensenrechten* betreft, heeft de president een positieve rol gespeeld door op te roepen tot verdere politieke hervormingen en actief te werken aan verbetering van de betrekkingen met Armenië. Het feit dat de belangrijkste politieke partijen geen dialoog voeren en niet bereid zijn tot compromissen, heeft negatieve gevolgen gehad voor het functioneren van de politieke instellingen en het proces van politieke hervormingen. Het werk van het nieuwe parlement werd in aanzienlijke mate gehinderd door rechtszaken die ten doel hadden de regeringspartij en een van de oppositiepartijen te laten ontbinden.

De recent aangenomen wetten inzake het plaatselijk bestuur moeten ten uitvoer worden gelegd en de financiële middelen van de plaatselijke overheden moeten worden uitgebreid.

Er is weinig vooruitgang geboekt wat de *hervorming van het openbaar bestuur* betreft. Het ambtenarenapparaat moet worden hervormd.

Wat het *civiele toezicht op de veiligheidstroepen* betreft, moeten de civiele toezichthoudende functies en het parlementaire toezicht op de defensie-uitgaven ten volle worden gewaarborgd. Hooggeplaatste leden van de strijdkrachten doen nog steeds uitspraken over aangelegenheden die buiten hun bevoegdheid vallen.

Op het gebied van het *justitiële stelsel* is vooruitgang geboekt met de hervormingswerkzaamheden. Er blijven echter nog punten van zorg inzake de onpartijdigheid en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Er is geen vooruitgang geboekt wat betreft de samenstelling van de Hoge Raad van rechters en aanklagers of de oprichting van de regionale beroepshoven. Om een eerlijk proces te garanderen, moet de kwaliteit van het politieonderzoek worden verbeterd.

Er is beperkte vooruitgang geboekt op het gebied van *corruptiebestrijding*. Corruptie blijft wijdverbreid. Het aanhoudende ontbreken van een omvattende strategie, actieplan en coördinatiemechanisme is een punt van zorg. Turkije moet laten zien dat het bereid is corruptiegevallen te onderzoeken en te vervolgen en de daders aan te klagen.

Wat de *mensenrechten en de bescherming van minderheden* betreft, is beperkte vooruitgang geboekt. Turkije blijft de uitspraken van het Europees Hof voor de rechten van de mens uitvoeren, maar verdere inspanningen zijn nodig. Er is geen vooruitgang geboekt wat de ratificatie van internationale mensenrechteninstrumenten betreft. Het institutionele kader voor de bevordering en eerbiediging van de mensenrechten moet worden verbeterd. Er had al lang een ombudsman moeten zijn ingesteld.

Het Turkse wettelijke kader kent een omvattend geheel van waarborgen tegen *foltering en slechte behandeling*. Er zijn echter meer inspanningen nodig voor de toepassing van het nultolerantiebeleid. De meldingen van slechte behandeling en foltering, met name buiten de gevangenissen, zijn zorgwekkend. De ratificatie van het Facultatief Protocol bij het VN-Verdrag tegen foltering en de strijd tegen de straffeloosheid van schendingen van de mensenrechten zijn in dit verband nog steeds van groot belang.

Er is enige vooruitgang geboekt bij de inspanningen ter versterking van de garanties voor de *vrijheid van meningsuiting*, met name door de wijziging van artikel 301 van het Turkse wetboek van strafrecht. Turkije moet echter laten zien dat het dit herziene artikel ook adequaat ten uitvoer legt. Alle wettelijke beperkingen moeten bovendien worden aangepakt, zodat de vrijheid van meningsuiting in rechte en in de praktijk volledig wordt geëerbiedigd, overeenkomstig het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de jurisprudentie van het Europees Hof voor de rechten van de mens. In het licht van de druk die is uitgeoefend op de uitoefening van de persvrijheid en de vrijheid van de elektronische media, zijn op dit gebied waakzaamheid en toezicht vereist.

Verdere inspanningen zijn vereist om de *vrijheid van vergadering* in de praktijk te garanderen, overeenkomstig de Europese normen, aangezien het nog steeds voorkomt dat willekeurige beperkingen worden opgelegd en buitensporig geweld tegen demonstranten wordt gebruikt. Het juridische kader inzake de *vrijheid van vereniging* is enigszins verbeterd. Sommige verenigingen worden echter getroffen door excessieve administratieve problemen of juridische procedures. Gezien de herhaalde gevallen van het verbieden van politieke partijen moeten de wettelijke bepalingen inzake politieke partijen worden gewijzigd en in overeenstemming gebracht met de jurisprudentie van het Europees Hof voor de rechten van de mens en de beste praktijken in de lidstaten van de EU zoals die zijn geïnventariseerd door de Commissie van Venetië van de Raad van Europa.

Wat de *vrijheid van godsdienst* betreft, wordt in de wet inzake stichtingen een aantal uitstaande kwesties met betrekking tot de eigendommen van niet-moslimgemeenschappen geregeld. Er moet echter een wettelijk kader worden vastgesteld overeenkomstig het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zodat alle niet-islamitische religieuze gemeenschappen,

met inbegrip van de alevieten, ongehinderd kunnen functioneren. Turkije moet zich meer inspannen om een klimaat tot stand te brengen dat de volledige eerbiediging van de godsdienstvrijheid in de praktijk bevordert.

Het algemene wettelijke kader dat de gelijkheid van vrouwen en mannen en de *rechten van vrouwen* waarborgt, is aanwezig, maar Turkije moet zich verder inspannen om de uitoefening van deze rechten in de praktijk volledig te waarborgen. Er moeten verdere aanzienlijke inspanningen worden geleverd om de kloof tussen mannen en vrouwen op het gebied van economische participatie en kansen, onderwijsresultaten, toegang tot gezondheidszorg en politieke macht te dichten. De inspanningen om eerwraak en huiselijk geweld te voorkomen zijn voortgezet, maar deze kwesties vormen nog steeds een groot probleem. De inspanningen moeten dan ook worden opgevoerd.

Er is weinig vooruitgang geboekt ten aanzien van de toegang van *kinderen* tot onderwijs, sociale dienstverlening en het jeugdstrafrecht. De inspanningen moeten echter worden voortgezet op alle gebieden die met de rechten van kinderen verband houden, met inbegrip van bestuurlijke capaciteit, onderwijs, jeugdstrafrecht en kinderarbeid.

Er moet nog wetgeving worden vastgesteld die volledige eerbiediging van *vakbondsrechten* garandeert, overeenkomstig de EU-normen en de relevante overeenkomsten van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), met name wat het organisatie- en stakingsrecht en het recht op collectieve arbeidsovereenkomsten betreft.

Inzake de *rechten van minderheden* blijft de situatie ongewijzigd. Turkije heeft geen vooruitgang geboekt wat de aanpassing aan de Europese normen betreft. Beperkte vooruitgang is geboekt ten aanzien van *culturele rechten*, maar er bestaan nog steeds bepaalde beperkingen, met name wat het gebruik betreft van andere talen dan Turks bij de omroep, in de politiek en bij de toegang tot de openbare diensten. Er bestaan geen mogelijkheden om deze talen te leren in het openbare of particuliere onderwijssysteem. Geen vooruitgang is geboekt ten aanzien van de situatie van de *Roma*, die vaak gediscrimineerd worden bij de toegang tot correcte huisvesting, onderwijs, sociale bescherming, gezondheid en werkgelegenheid. Nog steeds worden Roma-buurtten afgebroken, wat in sommige gevallen gepaard gaat met gedwongen ontruiming.

Wat het zuiden en het *zuidoosten* betreft, is het besluit van de regering tot voltooiing van het project Zuidoost-Anatolië een stap in de richting van een goede aanpak van de economische en sociale problemen van de regio. Meer inspanningen zijn nodig om de voorwaarden te scheppen waardoor de voornamelijk Koerdische bevolking alle rechten en vrijheden kan genieten. De compensatie van binnenlands ontheemden is voortgezet, maar de regering heeft geen algemene nationale strategie om de kwestie van de binnenlands ontheemden aan te pakken. Het systeem van dorpswachten is nog steeds niet afgeschaft.

De PKK, die op de EU-lijst van terroristische organisaties staat, pleegt nog steeds aanslagen, die vele levens hebben geëist.

Wat *regionale kwesties en internationale verplichtingen* betreft, heeft Turkije publiekelijk steun betuigd aan de hervatting van brede onderhandelingen, onder auspiciën van de VN, voor een definitieve regeling van de *kwestie-Cyprus*. Er is echter geen vooruitgang geboekt met de normalisering van de bilaterale betrekkingen met de Republiek Cyprus. Turkije heeft het aanvullend protocol bij de associatieovereenkomst niet volledig uitgevoerd en heeft niet alle

belemmeringen voor het vrije verkeer van goederen, met inbegrip van beperkingen op de rechtstreekse transportverbindingen met Cyprus, opgeheven.

De *verhoudingen met Griekenland* zijn in positieve zin geëvolueerd. Er zijn verdere vertrouwenwekkende maatregelen getroffen, maar over de grensgeschillen is geen overeenstemming bereikt. Turkije heeft in de *westelijke Balkan* verder een positieve rol gespeeld. De relatie met Bulgarije blijft positief. Goede betrekkingen met de buurlanden blijven van groot belang.

De Turkse **economie** blijft relatief goed presteren, hoewel de groei het potentieel niet waarmaakte. Dit was grotendeels te wijten aan de inkrimping van de binnenlandse vraag als gevolg van een ingrijpende verstrakking van het monetaire beleid. De macro-economische stabiliteit is gehandhaafd. De inflatie is aanzienlijk gestegen, voornamelijk door hogere voedsel- en energieprijzen. Het proces van structurele hervormingen is enigszins versneld, met name in de eerste helft van 2008. Hoewel recentelijk enkele initiatieven zijn genomen, moet meer worden gedaan om de onbalans op de arbeidsmarkt te corrigeren en de discrepantie tussen het aanbod van en de vraag naar vaardigheden aan te pakken.

Wat de **economische criteria** betreft: Turkije is een functionerende markteconomie. Het land moet in staat worden geacht op de middellange termijn het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie, mits het zijn omvattende hervormingsprogramma uitvoert om de structurele zwakke punten aan te pakken.

Turkije heeft het afgelopen jaar een solide stabilisatieprogramma ten uitvoer gelegd. Het begint nu aan een nieuwe fase van zijn ontwikkelingsstrategie, waarvan het doel is het groeipotentieel te versterken door ruimere overheidsinvesteringen, het scheppen van werkgelegenheid en sectorale hervormingen. De economie presteert tot dusver goed, ondanks de wereldwijde financiële turbulentie en de binnenlandse politieke onzekerheid.

De langlopende kapitaalinstroom bleef op een hoog peil, waardoor de officiële reserves zijn toegenomen. De fiscale prestaties waren bevredigend, hoewel de regering haar fiscale doelstellingen voor 2007 niet heeft gehaald. In juni 2008 keurden de autoriteiten een fiscaal vijfjarenplan goed.

Met nieuwe initiatieven om de investeringen in infrastructuur te stimuleren, wordt gepoogd de zeer grote regionale verschillen te reduceren. Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt op het gebied van de liberalisering van de prijzen, met name in de energiesector. Het privatiseringsproces is voortgezet met een aantal omvangrijke privatiseringsprojecten. Hoewel er in 2007–2008 enkele instabiele perioden zijn geweest, heeft de financiële sector zich tot dusver opmerkelijk veerkrachtig betoond.

Deels door hogere olie- en grondstoffenprijzen is de inflatiedruk echter gestegen. Door de aanzienlijke externe financieringsbehoeften, die het gevolg zijn van de grote buitenlandse schuld, in combinatie met de omstandigheid dat de particuliere sector sterk afhankelijk is van externe financiering en de aanzienlijke (zij het dalende) uitstaande schulden, is Turkije potentieel kwetsbaar voor wisselingen van het beleggerssentiment. Bij het scheppen van werkgelegenheid worden nog steeds problemen ondervonden door met name de discrepantie tussen het aanbod van en de vraag naar vaardigheden op de arbeidsmarkt en rigide aanwervingspraktijken. De structurele rigiditeit van de arbeidsmarkt bemoeilijkt met name het creëren van werkgelegenheid voor vrouwen en jongeren. De vaardigheden van de beroepsbevolking sluiten niet aan op de behoeften de snel groeiende economie in opkomst. De toekenning van staatssteun gebeurt onvoldoende transparant. De grote informele sector,

die wordt gestimuleerd door een zwak regelgevingskader, ongeschikt fiscaal en uitgavenbeleid en zwakten op het gebied van de wetshandhaving, reduceert de belastinggrondslag en de efficiency van het economisch beleid. Het gebeurt vooral te vaak dat kleine en middelgrote bedrijven in de grijze economie opereren en daardoor onvoldoende toegang hebben tot financiering en kennis.

Turkije heeft zijn **vermogen om te voldoen aan de verplichtingen van het lidmaatschap** verbeterd. Op de meeste terreinen werd vooruitgang geboekt. De aanpassing van de wetgeving is vergevorderd op bepaalde gebieden, zoals vrij verkeer van goederen, intellectuele eigendom, kartelbestrijding, energie, statistiek, ondernemings- en industriebeleid, consumentenbescherming, trans-Europese netwerken en wetenschap en onderzoek. De aanpassing moet echter nog worden voortgezet, meer bepaald op gebieden als milieu, staatssteun, overheidsopdrachten, sociaal beleid en werkgelegenheid, vennootschapswetgeving, voedselveiligheid, veterinair en fytosanitair beleid en vrij verkeer van diensten. Turkije is een aantal belangrijke verplichtingen van de douane-unie met de EU nog niet nagekomen. Door excessief gebruik van vrijwaringsmaatregelen en reeds lang bestaande wrijvingen in het handelsverkeer wordt het goede functioneren van de douane-unie gehinderd. De bestuurlijke capaciteit van Turkije om het acquis toe te passen moet verder worden verbeterd.

Wat het *vrije verkeer van goederen* betreft, is de aanpassing van de productwetgeving en horizontale maatregelen vergevorderd, behalve voor markttoezicht en metrologie. Bepaalde technische handelsbelemmeringen blijven echter nog bestaan. Er is enige vooruitgang geboekt betreffende het *recht van vestiging en het vrij verrichten van diensten*. De aanpassing van de wetgeving is nog in een vroeg stadium. Wat het *vrije verkeer van kapitaal* betreft, heeft Turkije enige vooruitgang geboekt inzake het kapitaal- en betalingsverkeer en de bestrijding van witwassen, maar de handhavingscapaciteit moet nog worden verbeterd. Goede vorderingen zijn gemaakt op het gebied van *financiële diensten*, met name door strengere normen voor bedrijfseconomisch toezicht vast te stellen.

De vorderingen met betrekking tot *overheidsopdrachten* waren ongelijkmatig. De aanwijzing van het ministerie van Financiën als algemene beleidscoördinator is een positieve ontwikkeling, die echter moet worden aangevuld met een brede strategie voor het vaststellen van de noodzakelijke hervormingen. Het Turkse systeem voor overheidsopdrachten komt slechts ten dele overeen met dat van de EU. Inzake *vennootschapsrecht* heeft Turkije weinig vooruitgang geboekt. Het wetboek van koophandel is nog niet goedgekeurd. Met betrekking tot de *wetgeving inzake intellectuele eigendom* is de aanpassing relatief vergevorderd. De coördinatie en de samenwerking tussen de overheidsinstanties die voor intellectuele-eigendomsrechten bevoegd zijn, zijn verbeterd. Toch moeten de tenuitvoerlegging en de handhaving nog in aanzienlijke mate worden verbeterd. Wat de *informatiemaatschappij en de media* aangaat, is de aanpassing aan het audiovisuele acquis beperkt gebleven. Geen vooruitgang is te melden ten aanzien van de goedkeuring van de nieuwe wet inzake elektronische communicatie.

Op het gebied van *mededinging* is de aanpassing goed gevorderd wat kartelbestrijding betreft. Er was echter geen vooruitgang wat de goedkeuring betreft van de wetgeving inzake staatssteun, de oprichting van een toezichthoudende autoriteit voor staatssteun en de tenuitvoerlegging van de verbintenissen inzake transparantie. Het nationale herstructureringsprogramma voor de staalindustrie moet dringend voltooid worden. Wat de *landbouw en de plattelandsontwikkeling* betreft, is de aanpassing van de wetgeving beperkt. Aanzienlijke vooruitgang is geboekt wat de opbouw van de capaciteit voor het uitvoeren van

Sapard betreft. Niettemin zijn meer inspanningen nodig voor de totstandbrenging van de nodige bestuurlijke en controlerende structuren. Turkije heeft de technische belemmeringen voor de handel in rundvlees en levende runderen niet weggenomen. Op het gebied van de *visserij* zijn geen vorderingen gemaakt met de invoering van het nodige wetgevingskader. Er is beperkte vooruitgang geboekt op het gebied van het beheer van de visbestanden en de visserijvloot en inspectie en controle. Op het gebied van zowel landbouw als visserij bevindt zich de capaciteit voor tenuitvoerlegging in een vroeg stadium. Wat betreft *voedselveiligheid en veterinaire en fytosanitaire beleid* verkeert de aanpassing in een vroeg stadium. De kaderwet inzake veterinaire diensten, voedingsmiddelen en diervoeder moet nog worden goedgekeurd. De werkzaamheden inzake de identificatie en registratie van dieren gaan vooruit. De uitbraken van vogelgriep zijn met succes ingedamd. De effectieve controle op andere dierziekten, met name mond- en klauwzeer, blijft een belangrijk punt van zorg.

Er is enige vooruitgang geboekt met het *vervoersbeleid*. De aanpassing in de sector wegvervoer is voortgezet, maar de implementatiecapaciteit moet verder worden verbeterd. In de spoorwegsector heeft Turkije weinig vooruitgang geboekt. Ook de vooruitgang met betrekking tot het luchtvervoer was beperkt. Het gebrek aan communicatie tussen de luchtverkeersleiding in Turkije en die in de Republiek Cyprus brengt de veiligheid van het luchtverkeer in gevaar. De vorderingen zijn wat het zeevervoer betreft ongelijkmatig. Op het gebied van de *trans-Europese netwerken* is enige vooruitgang geboekt. De beoordeling van de behoeften inzake de vervoersinfrastructuur (TINA) is afgerond, maar een betrouwbaarder systeem van geclassificeerde vervoersgegevens ontbreekt nog. Op *energiegebied* is enige (zij het ongelijkmatige) vooruitgang geboekt. De concurrentie blijft beperkt, ook na de goedkeuring van de kaderwetten inzake de elektriciteits- en aardgasmarkten. Nationale streefcijfers voor energie-efficiëntie en hernieuwbare energie moeten nog worden vastgesteld.

Op het gebied van de *belastingwetgeving* is enige vooruitgang geboekt. Door de modernisering van de belastingdienst zijn de dienstverlening aan de belastingbetaler en de belastinginning verbeterd. De discriminerende belastingen op alcohol en tabaksproducten zijn echter gehandhaafd.

De bestuurlijke capaciteit op het gebied van de *statistiek* is versterkt. Verdere vooruitgang is echter nodig inzake met name landbouwstatistiek, macro-economische statistiek en het handelsregister.

Enige vooruitgang is geboekt op het gebied van het *economisch en monetair beleid*. Er zijn nog verschillende tekortkomingen, met name wat betreft de onafhankelijkheid van de centrale bank, de monetaire financiering van de overheidssector en de bevoorrechte toegang van de overheidssector tot de financiële markten. Op het gebied van *werkgelegenheid en sociaal beleid* heeft Turkije enige vooruitgang geboekt door de vaststelling van het werkgelegenheidspakket en de wet inzake sociale verzekeringen en de algemene ziektekostenverzekering. Bijzondere aandacht moet echter worden besteed aan het waarborgen van volwaardige vakbondsrechten en het bestrijden van zwartwerken. Verdere inspanningen zijn vereist voor het bestrijden van kinderarbeid en het bijwerken en completeren van de strategische documenten op dit gebied. De gelijkheid van vrouwen en mannen in het economische en maatschappelijke leven moet worden versterkt.

Inzake het *ondernemings- en industriebeleid* zijn verdere vorderingen zijn gemaakt door de goedkeuring van de strategie en het actieplan voor het midden- en kleinbedrijf. Over het algemeen is de aanpassing van de wetgeving in Turkije gevorderd. Er is goede vooruitgang geboekt op het gebied van *wetenschap en onderzoek*. Turkije is vrij goed op schema wat de

integratie in de Europese onderzoeksruimte betreft. Op het gebied van *onderwijs en cultuur* zijn vorderingen gemaakt met de aanpassing van het Turkse onderwijsstelsel aan de structuur en het kwalificatiekader in de EU. Turkije heeft met succes deelgenomen aan de communautaire programma's.

Op het gebied van het *regionaal beleid en de coördinatie van de structuurinstrumenten* is vooruitgang geboekt met de opbouw van de capaciteit voor de tenuitvoerlegging van de IPA-afdelingen III en IV. Er zijn echter nog verdere inspanningen nodig om de noodzakelijke bestuurlijke en controlestructuren op centraal en lokaal niveau te creëren.

Wat het *justitiële stelsel* betreft, is enige vooruitgang geboekt, met name de totstandbrenging van een strategie voor justitiële hervorming. Er blijven echter nog punten van zorg inzake de onpartijdigheid en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Het is de bedoeling dat deze aangelegenheden in het kader van de hervormingsstrategie worden aangepakt. Ten aanzien van de *corruptiebestrijding* kan beperkte vooruitgang worden gemeld. De regering is doorgegaan met de tenuitvoerlegging van initiatieven op dit gebied. Er bestaat echter nog geen wetgeving die regels vaststelt voor de transparantie van de financiering van verkiezingscampagnes. Er is geen vooruitgang geboekt wat het beperken van de onschendbaarheid van parlementsleden betreft. Er moeten een strategie en een actieplan voor corruptiebestrijding worden uitgewerkt. Voor de uitvoering daarvan moet de nodige politieke ondersteuning worden gewaarborgd. Op het gebied van de *fundamentele rechten* is wat de wetgeving betreft enige vooruitgang geboekt. Intensieve inspanningen zijn nodig om te waarborgen dat de fundamentele rechten, die in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de jurisprudentie van het Europees Hof voor de rechten van de mens zijn vastgelegd, volledig worden gerespecteerd.

Wat betreft *justitie, vrijheid en veiligheid* heeft Turkije enige vooruitgang geboekt, meer bepaald bij de bestrijding van drugshandel en mensenhandel. De aanpassing aan het acquis in dit hoofdstuk is gaande, maar aanhoudende inspanningen zijn nodig wat betreft het visumbeleid en justitiële samenwerking in strafzaken. Aanhoudende inspanningen zijn eveneens vereist bij de bestrijding van de georganiseerde misdaad, die nog steeds een ernstig probleem vormt. De capaciteit voor het beheer van de behoeften op het gebied van asiel en migratie moet worden verbeterd. Turkije moet zich meer inspannen om het nationale actieplan voor geïntegreerd grensbeheer uit te voeren. De onderhandelingen over een overnameovereenkomst met de Europese Gemeenschap moeten worden hervat.

Wat het *milieu* betreft, heeft Turkije aanzienlijke vooruitgang geboekt inzake luchtkwaliteit, afvalbeheer en versterking van de bestuurlijke capaciteit op centraal niveau. Niettemin bleef het algemene niveau van aanpassing laag. Op het gebied van industriële verontreiniging, risicobeheer en genetisch gemodificeerde organismen heeft Turkije geen vooruitgang geboekt.

Voldoende aanpassing is bereikt op het gebied van de *bescherming van de consument en de gezondheid*. Er zijn vorderingen gemaakt ten aanzien van markttoezicht en productveiligheid, maar er moet meer worden gedaan wat niet-veiligheidsgerelateerde vraagstukken betreft. De consumentenbeweging in Turkije bleef zwak. Er is enige vooruitgang geboekt wat betreft *gezondheidsbescherming*.

Wat de *douane-unie* betreft, heeft Turkije een hoog niveau bereikt van aanpassing van de wetgeving. Inzake vrijhandelszones, de vrijstelling van douanerechten, de strijd tegen namaakgoederen en controle achteraf is de wetgeving echter niet volledig aangepast. Turkije

heeft ook een hoge mate van aanpassing van de wetgeving bereikt op het gebied van *buitenlandse betrekkingen*, maar heeft zich inzake de WTO en de OESO nog niet volledig op één lijn geplaatst met de EU-standpunten.

Op het gebied van *financiële controle* zijn gematigde vorderingen gemaakt. De wetgeving ter uitvoering van de wet inzake interne financiële controle bij de overheid is vastgesteld, maar enkele wijzigingen met betrekking tot interne controle moeten nog worden goedgekeurd. Er moeten permanente structuren komen voor de samenwerking met het Europees Bureau voor fraudebestrijding (OLAF) op het gebied van de bescherming van de financiële belangen van de EU en de contacten met de diensten van de Commissie die verantwoordelijk zijn voor de bescherming van de euro tegen vervalsing. Wat de *financiële en budgettaire voorzieningen* betreft, zijn er geen bijzondere ontwikkelingen te melden.

Wat het *buitenlands beleid, het veiligheidsbeleid en het defensiebeleid* van de EU betreft, heeft Turkije zijn beleid van nauwgezette aanpassing voortgezet. Turkije levert een substantiële bijdragen aan het EVDB en streeft naar sterkere betrokkenheid bij de activiteiten in dat verband. Turkije heeft echter bezwaren tegen samenwerking tussen de EU en de NAVO waarbij alle EU-lidstaten betrokken zijn.

Turkije heeft zijn rol als positieve factor voor de regionale stabiliteit versterkt. Het speelt een belangrijke rol bij het bevorderen van vooruitgang in de betrekkingen tussen zijn partners in de regio, met name in het Midden-Oosten en de Kaukasus. Tijdens het conflict in Georgië heeft Turkije getracht de partijen met elkaar te verzoenen en voorgesteld een Platform voor samenwerking en stabiliteit in de Kaukasus op te richten. Het bezoek van de Turkse president aan Armenië was een bemoedigende stap voor de bilaterale betrekkingen, die het vooruitzicht op normalisering van de betrekkingen dichterbij heeft gebracht. De Turkse landsgrens met Armenië is echter nog steeds gesloten.